

ОСВІТНІЙ ФАКТОР

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ
№1(17), 2026

Засновник громадська організація «Спілка освітян України»

Головний редактор, науковий консультант, доктор педагогічних наук
Вербицький В.В.

Літературний редактор, коректор
Петлицька В.П.

Редакційна колегія

Бардин М.Я., кандидат філософських наук;
Безусько А.Г., кандидат біологічних наук, доцент;
Бех І.Д., академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор;
Бордюг Н.С., доктор педагогічних наук, професор;
Вербицька О.В., методист в/к НЕНЦ, заслужений учитель України;
Драган О.А., методист в/к НЕНЦ;
Захарченко Г.І., заступник голови ГО «Спілка освітян України»;
Кацурак В.П., заступник директора з навчально-виховної роботи НЕНЦ;
Кириченко В.І., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Кліменко В.І., заступник директора з навчально-методичної роботи НЕНЦ;
Корнієнко А.В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Костенко С.О., доктор біологічних наук, доцент;
Лещенко М. П., доктор педагогічних наук, професор;
Лорен Спіт, доктор філософії (PhD);
Мачуський В.В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Медведева Т.В., кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник;
Педан Ю.Ф., директор Дніпропетровського обласного еколого-натуралістичного центру;
Петлицька В.П., методист НЕНЦ;
Первушевська І.О., заслужений працівник освіти України;
Просіна О.В., кандидат педагогічних наук, доцент;
Сапіга Ю.С., директор БО «Грін Крос Україна»;
Семенченко Н.І., заступник голови ГО «Спілка освітян України»;
Цюнь Л.О., методист в/к НЕНЦ;
Шкільна І.М., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник;
Щепкін Є.Ю., методист НЕНЦ.

Журнал можна передплатити, придбати за адресою:
м. Київ-74, вул. Вишгородська, 19, НЕНЦ

Всеукраїнський науково-педагогічний журнал «ОСВІТНІЙ ФАКТОР».
Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення
№ 962 від 21.03.2024 р. «Ідентифікатор медіа» – R30-03714

Виходить з 2022 р.

Підписний індекс 76964

Рукописи не рецензуються й не повертаються.

Деякі матеріали друкуються в порядку обговорення.

Статті журналу відтворено з авторських оригіналів. Відповідальність за грамотність,
автентичність цитат, достовірність фактів та посилань несуть автори статей.

Адреса редакції: 04074, м. Київ, вул. Вишгородська, 19, НЕНЦ
Тел./факс 430-0260. Тел. 430-0064, 430-2222
<https://nenc.gov.ua>, E-mail: nenc@nenc.gov.ua

Надруковано в ТОВ «НВП «Інтерсервіс».
Підготовлено до друку 24.01.2026

ЗМІСТ

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ НАВИЧКОВОЇ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ ВЕРБИЦЬКИЙ В.В.	4

РОЗДІЛ I. ПЕДАГОГІЧНІ НАПРАЦЮВАННЯ

РОЛЬ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ОСВІТНІЙ ЕКОСИСТЕМІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ГАВРИЛЮК В.Ю.	9
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНОГО РОБІТНИКА У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ РЯБОНЕНКО О.	13
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ СЕРЕД МОЛОДІ ГНАТЮК К., ШУСТ Н.	15
ВИКОРИСТАННЯ МАКЕТІВ ЗБРОЇ ЯК НАОЧНІСТЬ НА ЗАНЯТТЯХ З ІСТОРІЇ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТАТРИНОВ І.	17
ФОРМУВАННЯ М'ЯКИХ НАВИЧОК УЧНІВ ЗАСОБАМИ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА КАЛІНЧУК О.	19
ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ТА СЬОГОДЕННЯ СПІРКІНА М., КРАСНІКОВА Н.	22

РОЗДІЛ II. ПРИРОДНИЧА ОСВІТА

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЄКТУ «НЕПЕРЕРВНА ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ДЛЯ УЧНІВ ЗЗСО» В ЧЕРНІВЕЦЬКОМУ ОЦЕНТУМ ХЛУС Л.М., КУЗЬМІНСЬКА В.В.	24
РОЗВИТОК «ЕНЕРГОЕФЕКТИВНИХ» НАВИЧОК («ENERGY-EFFICIENT» SKILLS) У ПОЗАШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ ШУБЧИНСЬКИЙ В.Д., ЛЕШИШАК В.В., МЕНАФОВА Ю.В.	29
ЗАСТОСУВАННЯ НУМІЗМАТИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ У ПРИРОДНИЧІЙ ОСВІТІ (НА ПРИКЛАДІ МОНЕТ КРАЇН ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ) МИСЬКО В.З., МИСЬКО Т.О., БАЙТЕРЯКОВ О.З.	33

РОЗДІЛ III. ІННОВАЦІЇ

КАЙРОС-МЕНЕДЖМЕНТ — НОВИЙ ПРЕДСТАВНИК SOFT SKILLS У СЕРЕДНІЙ ТА ВИЩІЙ ОСВІТІ ЛЯДСЬКИЙ І.	37
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ТЛУСТА Н.І.	41

СИНЕРГІЯ ПРИНЦИПІВ ЕКОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ШУБЧИНСЬКИЙ В.Д., ЛЕШИШАК В.В., МЕНАФОВА Ю.В.	43

РОЗДІЛ IV. ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-КВЕСТ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ ОЛІЙНИЧЕНКО О.	47

РОЗДІЛ V. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ ВОВНЕНКО С.	50
ПРОБЛЕМА СПРИЙНЯТТЯ РІЗНОРІВНЕВОГО СПІЛКУВАННЯ В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ МЕДВЕДЄВА К.	51
ЯКІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ШИНКАРЧУК О.В.	53
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ З ТЕХНІЧНИХ НАУК ОРИСЕНКО О.	54

РОЗДІЛ VI. НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ОСВІТНІЙ ПРІОРИТЕТ: ДОСВІД КІРОВОГРАДСЬКОЇ МАН У РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ В СЕКЦІЯХ «ФОЛЬКЛОРИСТИКА» ТА «ЕТНОЛОГІЯ» КАЗАКОВА О.	56
ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ПІДХОДІВ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ ШИЧКІНА І.І.	58
МЕТОДОЛОГІЯ ЗДІЙСНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ТА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ТЕРНОПІЛЬСЬКОМУ ОБЛАСНОМУ КОМУНАЛЬНОМУ ЦЕНТРІ ТУРИЗМУ, КРАЄЗНАВСТВА, СПОРТУ ТА ЕКСКУРСІЙ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ПШЕНИЧНА О.Г.	62

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ НАВИЧКОВОЇ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ

*Володимир Вербицький,
доктор педагогічних наук, професор,
директор Національного
еколого-натуралістичного центру*

Позашкільна навичкова природнича освіта в сучасних умовах виступає одним із ключових інструментів формування наукового світогляду, екологічної культури та практичного мислення дітей і молоді. Вона доповнює формальну освіту, забезпечуючи можливість діяльнісного, дослідницького та проєктного навчання, орієнтованого на реальні природні й соціальні виклики.

В умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України значення позашкільної природничої освіти зростає, оскільки вона сприяє підготовці молоді до участі у відновленні довкілля, аграрної сфери, систем екологічної безпеки та сталого розвитку громад.

Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді (НЕНЦ) є провідною державною установою, що координує розвиток еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти, акумулює педагогічний досвід, забезпечує методичний супровід та формує інноваційні освітні практики.

Необхідність розроблення цієї Стратегії зумовлена потребою систематизації діяльності, визначення довгострокових пріоритетів, узгодження національного й регіонального рівнів розвитку позашкільної навичкової природничої освіти.

РОЗДІЛ 1. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ НАВИЧКОВОЇ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ

Розроблення та реалізація Стратегії розвитку позашкільної навичкової природничої освіти здійснюється на основі чинного законодавства України та сучасних концептуальних підходів до розвитку освіти.

Нормативно-правову основу Стратегії становлять Конституція України, закони України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про національну безпеку України», а також інші нормативно-правові акти, що регулюють діяльність у сфері освіти, екології,

національно-патріотичного виховання та сталого розвитку.

В умовах воєнного стану особливого значення набувають нормативні документи, спрямовані на забезпечення освітньої стійкості, безпеки учасників освітнього процесу, збереження доступу до якісної освіти незалежно від місця проживання та умов безпеки. Позашкільна освіта, завдяки своїй гнучкості, здатна оперативно адаптуватися до кризових умов, використовуючи змішані та дистанційні формати навчання.

Концептуальні засади Стратегії базуються на компетентнісному, діяльнісному та навичковому підходах.

Компетентнісний підхід передбачає орієнтацію освітнього процесу на формування здатності застосовувати знання в реальних життєвих і професійних ситуаціях. Діяльнісний підхід забезпечує активну участь здобувачів освіти в дослідницькій, експериментальній та проєктній діяльності. Навичковий підхід акцентує увагу на формуванні практичних умінь і досвіду діяльності.

Важливим концептуальним підґрунтям Стратегії є ідеї освіти для сталого розвитку, що поєднують екологічні, соціальні та економічні аспекти розвитку суспільства. Позашкільна природнича освіта забезпечує інтеграцію цих ідей через дослідницьку та природоохоронну діяльність учнів.

Стратегія також спирається на концепцію громадянської науки, яка передбачає залучення учнів до збору, аналізу та інтерпретації даних, що мають суспільну значущість. Такий підхід сприяє формуванню відповідального громадянина, здатного брати участь у вирішенні екологічних і соціальних проблем громади.

Таким чином, нормативно-правові та концептуальні засади Стратегії забезпечують її відповідність державній освітній політиці, сучасним педагогічним підходам і потребам суспільства в умовах воєнного та післявоєнного розвитку України.

РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ТА НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Реалізація Стратегії розвитку позашкільної навичкової природничої освіти здійснюється через систему взаємопов'язаних завдань і напрямів, що охоплюють зміст освіти, організацію освітнього процесу, розвиток матеріально-технічної бази, кадрове забезпечення, управління та партнерську взаємодію.

2.1. Оновлення змісту позашкільної навичкової природничої освіти

Оновлення змісту позашкільної природничої освіти передбачає його приведення у відповідність до сучасних наукових досягнень, екологічних викликів та потреб суспільства в умовах воєнного і післявоєнного розвитку України. Зміст програм орієнтується не лише на передачу знань, а насамперед на формування практичних умінь, дослідницьких навичок і здатності застосовувати наукові знання в реальних умовах.

Особлива увага приділяється інтеграції біологічних, хімічних, екологічних, аграрних і біотехнологічних компонентів, що забезпечує цілісне природниче бачення світу та формування системного мислення здобувачів освіти.

2.2. Розвиток дослідницької, експериментальної та проєктної діяльності.

Позашкільна навичкова природнича освіта реалізується як простір дослідження, експерименту та проєктування. Учні залучаються до планування та проведення лабораторних і польових досліджень, спостережень за природними об'єктами, аналізу отриманих результатів і формулювання висновків.

Проєктна діяльність сприяє інтеграції знань і навичок, розвитку відповідальності, самостійності та командної роботи, а також формує досвід вирішення реальних екологічних і природоохоронних проблем.

2.3. Використання та розвиток матеріально-технічної бази закладів позашкільної освіти

Матеріально-технічна база закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного профілю розглядається як стратегічний ресурс реалізації навичкової освіти. Навчально-дослідні земельні ділянки, лабораторії, парниково-тепличне господарство, зоолого-тваринницькі навчальні комплекси, куточки живої природи, дендрарії, екологічні

стежки та польові бази створюють унікальні умови для формування практичних компетентностей.

У межах Стратегії передбачається активне використання наявної матеріально-технічної бази, її поетапна модернізація, створення відкритих освітніх просторів для здобувачів освіти і громад, а також забезпечення безпечних умов освітньої діяльності.

2.4. Кадрове забезпечення та професійний розвиток педагогічних працівників

Ключовим чинником успішної реалізації Стратегії є професійна компетентність педагогічних працівників. Педагог позашкільної освіти виступає не лише викладачем, а наставником, організатором дослідницької діяльності та координатором освітніх проєктів.

Стратегія передбачає системне підвищення кваліфікації педагогів, розвиток їх дослідницьких і методичних компетентностей, формування професійних спільнот та поширення кращих педагогічних практик.

2.5. Забезпечення доступності, безпеки та освітньої стійкості

Реалізація Стратегії передбачає створення умов для рівного доступу дітей і молоді до позашкільної природничої освіти незалежно від місця проживання, соціального статусу та умов безпеки.

Використання дистанційних і змішаних форматів, гнучка організація освітнього процесу та адаптація програм до кризових умов забезпечують безперервність навчання та освітню стійкість.

2.6. Партнерська взаємодія та інтеграція з громадою

Позашкільна природнича освіта реалізується у тісній взаємодії з науковими установами, закладами освіти, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями.

Партнерство сприяє практичній спрямованості освітніх програм, залученню здобувачів освіти до соціально значущих проєктів і формуванню активної громадянської позиції.

РОЗДІЛ 3. ФОРМИ, МЕТОДИ ТА ОСВІТНІ МОДЕЛІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Реалізація Стратегії розвитку позашкільної навичкової природничої освіти НЕНЦ передбачає використання різноманітних форм, методів та освітніх моделей, які забезпечують діяльнісний, практико-орієнтований і дослідницький характер освітнього процесу.

3.1. Організаційні форми позашкільної навчкової природничої освіти

Базовою формою організації освітнього процесу є гурткова робота, що забезпечує системність навчання, тривалий педагогічний супровід та індивідуалізацію освітніх траєкторій. Гуртки природничого спрямування функціонують як навчально-дослідні спільноти, орієнтовані на практичну діяльність.

Поряд із гуртками використовуються:

- наукові клуби та студії;
- лабораторні та практичні заняття;
- польові дослідження, експедиції та екологічні практики;
- навчально-дослідні земельні ділянки та екологічні стежки;
- конкурси, фестивалі, олімпіади, виставки;
- учнівська проєктна та дослідницька діяльність.

3.2. Методи реалізації навчкової природничої освіти

Методичний інструментарій Стратегії ґрунтується на активних і діяльнісних методах навчання. Дослідницький метод забезпечує формування навичок наукового пошуку, аналізу та інтерпретації результатів.

Експериментальний метод використовується під час лабораторних і практичних занять, формуючи культуру безпечної роботи та відповідальне ставлення до обладнання й природних об'єктів.

Проєктний метод забезпечує інтеграцію знань і навичок у процесі розв'язання реальних проблем, сприяє розвитку командної роботи та комунікації.

Кейс-метод застосовується для аналізу реальних або змодельованих ситуацій, що формує критичне мислення та навички прийняття рішень.

3.3. Освітні моделі позашкільної природничої освіти

У межах реалізації Стратегії застосовуються різні освітні моделі, зокрема модель навчально-дослідного середовища, модель проєктно-дослідницьких спільнот, модель громадянської науки та модель змішаного навчання. Кожна з моделей забезпечує гнучкість освітнього процесу та адаптацію до потреб здобувачів освіти й умов безпеки.

3.4. Використання цифрових технологій та дистанційних форматів

Цифрові технології використовуються як інструмент підтримки освітнього процесу:

для віртуальних лабораторій, аналізу даних, дистанційного консультування та презентації результатів діяльності.

Змішані формати забезпечують безперервність навчання та доступність позашкільної освіти в умовах воєнного стану.

3.5. Педагогічний супровід та методичне забезпечення

Ефективна реалізація форм і методів потребує високого рівня педагогічної майстерності. Педагог виступає наставником, координатором та організатором освітнього середовища.

НЕНЦ забезпечує методичний супровід, розроблення рекомендацій, узагальнення й поширення кращих практик позашкільної природничої освіти.

РОЗДІЛ 4. МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ, РЕАЛІЗАЦІЇ, МОНІТОРИНГУ ТА ОЦІНЮВАННЯ СТРАТЕГІЇ

Ефективна реалізація Стратегії розвитку позашкільної навчкової природничої освіти потребує чітко вибудованої системи управління, координації, моніторингу та оцінювання результативності. Управлінський компонент Стратегії забезпечує узгодженість дій усіх суб'єктів освітнього процесу, раціональне використання ресурсів і досягнення визначених стратегічних цілей.

4.1. Система управління реалізацією Стратегії

Координацію реалізації Стратегії здійснює Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді МОН України як провідний державний заклад еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти. НЕНЦ виконує функції стратегічного координатора, методичного центру та аналітичного осередку розвитку позашкільної природничої освіти.

Система управління передбачає: визначення стратегічних пріоритетів і напрямів діяльності; розроблення та затвердження планів реалізації Стратегії; координацію діяльності закладів мережі НЕНЦ; методичний і консультативний супровід педагогічних кадрів; аналітичне узагальнення результатів.

На регіональному рівні реалізація Стратегії здійснюється закладами позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку у взаємодії з органами управління освітою та органами місцевого самоврядування, що забезпечує урахування регіональної специфіки та потреб громад.

4.2. Організаційні та ресурсні механізми реалізації

Організаційні механізми реалізації Стратегії включають інтеграцію її положень у річні та перспективні плани роботи НЕНЦ і закладів позашкільної освіти мережі, розроблення цільових програм, проєктів і заходів всеукраїнського та регіонального рівнів.

Ресурсне забезпечення реалізації Стратегії передбачає раціональне використання наявної матеріально-технічної бази, кадрового потенціалу, а також залучення додаткових ресурсів через партнерство з науковими установами, громадами, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами.

4.3. Система моніторингу реалізації Стратегії

Моніторинг реалізації Стратегії є систематичним процесом збору, аналізу та узагальнення інформації про хід виконання завдань і досягнення запланованих результатів. Він спрямований на своєчасне виявлення проблем, ризиків і необхідності коригування управлінських рішень.

Основними напрямками моніторингу є: якість освітнього процесу та рівень сформованості навичкових компетентностей; ефективність використання матеріальної бази; охоплення дітей і молоді позашкільною природничою освітою; професійний розвиток педагогічних кадрів; результативність партнерської взаємодії.

4.4. Оцінювання результативності та коригування Стратегії

Оцінювання результативності реалізації Стратегії здійснюється на основі досягнення стратегічних цілей, визначених показників та індикаторів ефективності. Та включає аналіз кількісних і якісних результатів освітньої діяльності, управлінських рішень і соціального ефекту.

Результати оцінювання використовуються для: коригування планів реалізації Стратегії; удосконалення освітніх програм і методик; прийняття управлінських рішень на національному та регіональному рівнях; забезпечення сталого розвитку позашкільної природничої освіти.

4.5. Відкритість і публічність реалізації Стратегії

Важливим принципом управління реалізацією Стратегії є відкритість і прозорість. Інформація про хід реалізації Стратегії,

досягнуті результати та перспективи оприлюднюється через офіційні ресурси НЕНЦ, публічні звіти, інформаційні заходи та взаємодію з громадськістю.

Відкритість сприяє підвищенню довіри до системи позашкільної освіти, активізації партнерства та залученню громад до підтримки розвитку еколого-натуралістичного напрямку.

РОЗДІЛ 5. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЕФЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Реалізація Стратегії розвитку позашкільної навичкової природничої освіти спрямована на досягнення системних результатів, що мають довгостроковий характер і проявляються на рівні особистості, закладу освіти, громади та держави.

5.1. Освітні результати

У результаті впровадження Стратегії очікується суттєве підвищення якості позашкільної природничої освіти, її відповідності сучасним науковим досягненням і потребам суспільства. Освітні результати виявлятимуться у формуванні практичних навичок дослідницької, експериментальної та проєктної діяльності, розвитку критичного, аналітичного та системного мислення.

Здобувачі позашкільної освіти набудуть досвіду реальної наукової діяльності, роботи з лабораторним і польовим обладнанням, аналізу даних та формулювання обґрунтованих висновків.

5.2. Результати особистісного розвитку та професійного самовизначення

Реалізація Стратегії сприятиме гармонійному розвитку особистості дітей і молоді, формуванню їх життєвої компетентності та готовності до свідомого професійного вибору.

Очікується зростання інтересу до природничих наук, екології, аграрної сфери, медицини та біотехнологій, а також формування відповідального ставлення до власного здоров'я й довкілля.

5.3. Соціальний ефект

Соціальний ефект реалізації Стратегії проявляється у зміцненні зв'язків між освітою, наукою та громадою, зростанні громадянської активності молоді та підвищенні ролі позашкільної освіти як соціально значущого інституту. Залучення учнів до вирішення актуальних проблем громад сприятиме розвитку соціальної відповідальності та культури участі.

5.4. Екологічний та природоохоронний ефект

Екологічний ефект реалізації Стратегії полягає у формуванні екологічно свідомого покоління, здатного відповідально ставитися до природних ресурсів і брати участь у збереженні та відновленні довкілля.

Здобувачі освіти залучатимуться до екологічного моніторингу, природоохоронних заходів, дослідження стану екосистем та біорізноманіття.

5.5. Безпековий та відновлювальний ефект

В умовах воєнного стану особливого значення набуває безпековий аспект Стратегії. Реалізація Стратегії сприятиме формуванню у дітей і молоді базових уявлень про екологічну, хімічну та біологічну безпеку, а також навичок безпечної поведінки в умовах надзвичайних ситуацій.

Позашкільна природнича освіта відіграє важливу роль у підготовці молоді до участі в екологічному відновленні постраждалих територій та післявоєнному відродженні громад.

5.6. Інституційний ефект для НЕНЦ та мережі закладів

Для Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді реалізація Стратегії забезпечить посилення статусу як національного центру розвитку позашкільної природничої освіти, удосконалення системи управління та методичного супроводу, розширення партнерських зв'язків.

Мережа закладів позашкільної освіти отримує інструменти для сталого розвитку, підвищення якості освітніх послуг і ефективного використання матеріальної бази.

РОЗДІЛ 6. ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стратегія розвитку позашкільної навичкової природничої освіти є комплексним програмно-стратегічним документом, що визначає довгострокові орієнтири, пріоритети та механізми розвитку еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти в Україні.

Реалізація Стратегії забезпечує цілісність, наступність і системність розвитку

позашкільної природничої освіти, інтеграцію освітньої, наукової, практичної та громадянської складових освітнього процесу, а також узгодження діяльності Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді та мережі регіональних закладів.

Стратегія впроваджується поетапно з урахуванням національних і регіональних особливостей, соціально-економічних умов, безпекової ситуації та ресурсних можливостей.

6.1. Етапи реалізації Стратегії

Реалізація Стратегії здійснюється в кілька взаємопов'язаних етапів. Підготовчий етап передбачає організаційно-управлінське забезпечення реалізації Стратегії, створення координаційних механізмів, уточнення регіональних планів, інвентаризацію матеріально-технічної бази та підготовку педагогічних кадрів.

Основний етап охоплює впровадження оновлених освітніх програм, розвиток навичкових, дослідницьких і проєктних форм навчання, активне використання матеріальної бази, розширення партнерської взаємодії та реалізацію природоохоронних і соціально значущих ініціатив.

Підсумковий етап спрямований на узагальнення результатів реалізації Стратегії, оцінювання її ефективності, коригування підходів і визначення перспектив подальшого розвитку позашкільної природничої освіти.

6.2. Очікувані умови сталості реалізації Стратегії

Сталий розвиток позашкільної навичкової природничої освіти забезпечується через поєднання державної підтримки, діяльності НЕНЦ, ресурсів місцевих громад, партнерства з науковими установами та громадянським суспільством.

Реалізація Стратегії сприятиме зміцненню людського потенціалу України, підготовці молоді до викликів майбутнього та формуванню покоління громадян, здатних відповідально діяти в інтересах суспільства і довкілля.

РОЛЬ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ОСВІТНІЙ ЕКОСИСТЕМІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Гаврилюк Валерій Юрійович,

*старший викладач кафедри суспільно-гуманітарної освіти, методист
НМК «Центр національно-патріотичного виховання» КНЗ КОР «Київський обласний ін-
ститут післядипломної освіти педагогічних кадрів»*

Стаття присвячена ролі закладу позашкільної освіти в освітній екосистемі територіальної громади в умовах війни і післявоєнного відновлення. Зроблено теоретичний аналіз екосистемного підходу в освіті. Окреслено основні напрями діяльності ЗПО в громаді: забезпечення психоемоційної підтримки, формування навичок безпечної поведінки, розвиток м'яких навичок та емоційного інтелекту, утвердження української національної та громадянської ідентичності здобувачів освіти тощо.

В умовах збройної агресії росії проти України, суспільних викликів і освітніх трансформацій, пов'язаних з війною, позашкільна освіта з її варіативністю, мобільністю, соціально-педагогічною спрямованістю, орієнтацією на запити здобувачів освіти, їхніх батьків і громади, продовжує виконувати свою надважливу функцію з навчання, виховання, розвитку та соціалізації дітей і учнівської молоді у процесі улюбленої пізнавальної або творчої діяльності.

Роль і значення закладів позашкільної освіти (ЗПО), їх виховний і соціально-культурний потенціал в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення розкривають праці Івана Беха, Олени Биковської, Володимира Вербицького, Анни Корнієнко, Олени Литовченко, Валерія Мачуського та інших науковців. Дослідники зазначають, що позашкільна освіта адаптувалася до війни і працює на самозбереження та саморозвиток: швидко реагує на національні виклики і соціальні запити; модернізує зміст освітніх і навчальних програм; упроваджує актуальні освітні практики та авторські методичні системи; розбудовує безпечний освітній простір, внутрішню систему забезпечення якості, державно-громадське управління та соціальне партнерство.

Прикро, що декларовані Міністерством освіти і науки України у Візії майбутнього освіти і науки України (2023), Стратегічному плані діяльності МОН до 2027 року «Освіта переможців» (2024), проєкті Концепції розвитку позашкільної освіти на 2025–2030 роки (2025) державна підтримка системи позашкільної освіти, узгоджене та ефективне управління, розвиток мережі ЗПО, забезпечення їх належного фінансування, зміцнення матеріально-технічної бази, підвищення соціального статусу педагогів-позашкільників є лише порожніми обіцянками [1]. Відсутність уваги та поваги до педагогічних працівників ЗПО, лобювання інтересів лише одного, дослідницько-експериментального напрямку позашкільної освіти, реорганізація (рейдерське захоплення майна і бюджетних коштів) державних центрів позашкільної освіти очільниками МОН порушують чинне законодавство, демонструють відсутність педагогічної етики, мають ознаки конфлікту особистих інтересів, суперечать життєвим реаліям і здоровому глузду.

За таких умов керівникам і педпрацівникам комунальних ЗПО у новому 2025/2026 навчальному році потрібно буде знову доводити засновникам, споживачам освітніх послуг і мешканцям громад свою виняткову роль та значення в освітніх екосистемах, що позашкільна освіта є осередком розвитку громади та її мешканців з урахуванням регіональних особливостей (соціально-економічних, культурно-історичних, природно-географічних, фінансових).

Використовуючи параметри біологічної екосистеми, освітні екосистеми зазвичай презентують як комплексні спільноти та середовища, де ті, хто навчає та навчається активно взаємодіють, продукують та реалізують педагогічні практики для майбутнього,

а час, місце та простір постійно змінюються. Екосистемний підхід в освіті веде до змін у способах вчитися, мислити, творити і жити по принципам взаємозв'язку та співпраці; синергії для досягнення вищого сумарного ефекту при взаємозалежній взаємодії підсистем; холізму, в межах якої екосистема може розглядатися як цілісне неподільне явище, результат інтелектуальної та творчої еволюції [2].

Учасники освітнього процесу ЗПО (педагоги, здобувачі освіти, їхні батьки, громадськість) у межах освітньої екосистеми територіальної громади, можуть запропонувати такі моделі творчої співпраці та взаємодії: екосистему організовану навколо ЗПО як багатофункціонального, фізично та ментально безпечного середовища для навчання, творчості та дозвілля мешканців громади; екосистему, організовану навколо базових цінностей ЗПО, що акумулює новий зміст позашкільної освіти в контексті воєнного стану, формування української національної та громадянської ідентичності, підтримку ментального та фізичного здоров'я учасників освітнього процесу, подолання освітніх і виховних втрат; екосистему, як освітньо-культурну платформу на базі ЗПО, в межах якої організовується діяльність різних суб'єктів освітнього процесу та культурно-історичного розвитку громади.

Тобто, мова йде про суспільно орієнтовану освітню діяльність ЗПО, місія, стратегії, технології, форми, засоби якої забезпечують навчання, виховання, розвиток і соціалізацію здобувачів позашкільної освіти через їхню активну участь у житті громади й спільно з громадою. ЗПО трансформувалися у діяльні освітньо-культурні хаби, що надають освітні, культурні, соціальні послуги для різновікових мешканців, забезпечують їхнє навчання та саморозвиток упродовж життя (психологічну підтримку, подолання освітніх втрат і самотності, вивчення української та іноземних мов, розвиток цифрової компетентності, історико-культурне просвітництво – ознайомлення з історією та культурою України й рідного краю, вивчення історії становлення української нації та держави; задоволення культурно-соціальних потреб), соціальної допомоги для внутрішньо переміщених осіб, ветеранів російсько-української війни, людей третього віку; намагаються ефективно реагувати на місцеві або регіональні проблеми шляхом

залучення своїх педагогів, вихованців, їхніх батьків і усіх мешканців громади до їх вирішення; демонструють соціальне партнерство і синергію між ЗПО та громадою, її органами влади, закладами освіти, установами й організаціями.

Суспільно орієнтована освітня діяльність ЗПО в освітній екосистемі територіальної громади базується також на широкому застосуванні проактивних видів діяльності, які відповідають компетентнісному та діяльнісному підходам (проектна, волонтерська, дослідницька, підприємницька); включення в суспільно значущі проекти, волонтерські акції, освітні івенти, що дозволяють усім учасникам набути досвід практичної, соціально значущої діяльності, стимулюють бажання досягати значущих результатів у діяльності, яка має особистісну й суспільну цінність. Делегування повноважень (через вибір відповідних і посильних завдань, чітко визначених очікувань, надання підтримки й ресурсів для їхнього виконання) виховують лідерство, самостійність, дисциплінованість, відповідальність та надають відчуття причетності, важливості свого внеску до спільної справи.

За результатами опитування представників швейцарсько-українського проекту DECIDE та Всеукраїнської Асоціації об'єднаних територіальних громад щодо стану позашкільної освіти в громадах (травень–червень 2024 року, 250 ТГ, понад 41 600 респондентів) маємо такі результати: 94% батьків і 82% здобувачів позашкільної освіти задоволені якістю освітніх послуг; 52% батьків 44% вихованців вважають, що знання, отримані на гуртках, мають практичну цінність та використовуються у навчанні та повсякденному житті; найпопулярнішими напрямками позашкільної освіти є художньо-естетичний (62%) та фізкультурно-спортивний (19,5%); пріоритетними напрямками змін опитані вважають збільшення бюджетних асигнувань (81%), підвищення престижу професії педагога (66%), модернізація та оснащення закладів (80%), розширення напрямів гурткової роботи (55%) [4].

Відділом позашкільної освіти Інституту проблем виховання НАПН України у 2024–2025 роках було проведено два всеукраїнські опитування (2114 педагогічних працівників ЗПО, 480 здобувачів позашкільної освіти) щодо ролі позашкільної освіти

в умовах воєнного стану. На думку учасників опитування, позашкільні заняття є корисними для: соціалізації, пошуку друзів та однодумців (78%); цікавого дозвілля (71%); підвищення самооцінки, впевненості у собі (65%); розвитку здібностей, досягнення успіху в обраній діяльності (64%); відпочинку, можливості розслабитися або відволіктися від негативу (59%); визначення у майбутній професії та подальшому навчанні (46%); утвердження української національної ідентичності (34%) [3].

«Драйверами» розвитку ЗПО в освітніх екосистемах територіальних громад вважаємо такі ключові напрями їх діяльності:

➤ забезпечення психоемоційної підтримки: розвиток психологічної життєстійкості (збереження інтересу до життя, відчуття себе корисними, здатності приймати раціональні рішення і планувати майбутнє); набуття практичного досвіду використання технік ментального самовідновлення; профілактика психологічного виснаження та подолання деструктивних психічних станів війни (тривожності, підвищеної агресії) у здобувачів позашкільної освіти, їхніх батьків, інших мешканців громади (ВПО, ветеранів російсько-української війни, людей третього віку); використання широкої палітри арт-терапевтичних практик (музикотерапії, ізотерапії, пісочної анімації, тістопластики, імаготерапії, перкусії тіла, казкотерапії, фольктерапії, лялькотерапії, фототерапії); елементів природотерапії та зоотерапії, що передбачають візуальне спостереження, спілкування і тактильний контакт з тваринами (акваріумна терапія, каністерапія, фелінотерапія, іпотерапія); трудової, фізичної, ігрової терапії, шляхом участі у просоціальних толоках і спортивних активностях, виконанні фізичних вправ, руханок, флешмобів; «слова сили» до/для вихованців, тактильний контакт, педагогічне навіювання;

➤ формування навичок безпечної поведінки, виховання культури безпеки життєдіяльності: створення мережі гуртків з цивільного захисту, безпеки життєдіяльності, рятувальної справи, домедичної допомоги («Школа безпеки», «Юні рятувальники», «Рятувальне багатоборство», «Юні медики», «Основи здоров'я»); функціонування «Класів безпеки» («Куточків безпеки») як осередків для проведення навчальних занять з формування навичок безпечної поведінки;

проведення тренінгів і майстер-класів для навчання учасників освітнього процесу діям під час сигналу повітряної тривоги, поводженні з вибухонебезпечними предметами, надання першої домедичної допомоги; упровадження освітніх проєктів і програм: наскрізної навчальної програми «Основи безпеки життєдіяльності в умовах бойових дій», просвітницьких програм «Безпечне освітнє середовище», «Мінна безпека» тощо; наявність протоколів безпеки – набору правил і приписів, якими повинні керуватися учасники освітнього процесу в разі небезпеки;

➤ розвиток м'яких навичок та емоційного інтелекту: мобілізація пізнавальної (творчої, фізичної) активності учасників освітнього процесу під час суб'єкт-суб'єктної взаємодії забезпечують розвиток емоційного інтелекту і м'яких навичок: позитивне наслідування кращих особистісних якостей керівника гуртка та однолітків як партнерів по творчій діяльності, усвідомлення їх важливості для власного розвитку; вміння керувати власними емоціями та поведінкою; прояви атракції, емпатії й альтруїзму до інших людей; демонстрацію життєвого оптимізму, мотивацію до творчого самовираження як життєтворчості, креативності, прояву лідерських якостей і навичок командної взаємодії, набуття досвіду роботи в команді, прийняття й розуміння ролей у командній роботі; усвідомлення особистої причетності до життєдіяльності гуртка, ЗПО та громади, відповідальності за свої дії; створення умов для життєтворчості особистості, її самовизначення, саморозвитку, самоактуалізації, духовного самовдосконалення, які є основою емоційного інтелекту; навчання на досвіді інших, вивчення моделей успішної поведінки людей;

➤ утвердження української національної та громадянської ідентичності, формування оборонної свідомості: упровадження освітніх і виховних проєктів і програм (Всеукраїнської тренінгової програми з національно-патріотичного виховання «З Україною в серці», Всеукраїнської тренінгової програми з громадянського виховання «Я – громадянин України», швейцарсько-українського проєкту «Розвиток громадянських компетентностей в Україні – DOCCU» тощо); проведення уроків мужності, усних журналів, патріотичних флешмобів та челенджів, творчих зустрічей з учасниками російсько-української війни, ветеранами АТО/ООС, представниками

волонтерських організацій; організація конкурсів малюнків, музичної та літературної творчості, театралізованих фольклорно-етнографічних дійств, вечорниць, родинних свят на основі свят та обрядів календарного циклу; проведення інтелектуальних ігор та вікторин, конкурсів знавців історії, культури, звичаїв і традицій; навчальні або віртуальні екскурсії до об'єктів історичної та культурної спадщини, пам'ятних місць рідного краю; розвиток мережі гуртків військово-патріотичного виховання, гри «Джура», учнівського врядування та дитячого лідерського руху;

➤ комплексна система роботи з творчо обдарованими і талановитими здобувачами освіти: виявлення здібних і обдарованих дітей шляхом спостереження та діагностики: відстеження мотивації досягнень, спеціальних здібностей у різних видах розумової чи творчої діяльності, фіксація результату пізнавальної або творчої діяльності; визначення індивідуальних психолого-педагогічних особливостей, рис характеру, діагностика рівня сформованості творчих та інтелектуальних здібностей; проектування та розроблення індивідуальної освітньої траєкторії та індивідуального навчального плану обдарованого вихованця; залучення дитини до улюблених видів пізнавальної і творчої діяльності, що забезпечують розвиток її здібностей, пізнавальної та творчої активності; забезпечення емоційного фону особистісного розвитку дитини, створення ситуацій успіху, суспільне визнання результатів інтелектуальної або творчої діяльності; участь у творчих конкурсах, фестивалях, олімпіадах, змаганнях, освітніх івентах, розвиток особистісної рефлексії, самоаналізу результатів;

➤ створення на базі ЗПО центрів раннього розвитку, раннього естетичного виховання, творчих інкубаторів для дітей дошкільного віку з метою раннього виявлення здібностей і соціалізації;

➤ синергія ЗПО та закладів загальної середньої освіти з реалізації профільного навчання, виконання ролі ресурсного центру щодо допрофесійної підготовки та професійного самовизначення здобувачів освіти відповідно до індивідуальних запитів і сучасних викликів ринку праці; підтримка мережевої взаємодії для здобуття повної загальної середньої освіти в громадах: укладання мережових угод між ЗПО громад для надання послуг у сфері позашкільної освіти, створення

осередків (центрів) профорієнтації для учнівської молоді на їхній базі;

➤ розвиток високотехнологічних напрямів освітньої діяльності гуртків: LEGO-конструювання, судно- та авіабудування, робототехніки, блогінгу, вебдизайну, програмування, цифрових технологій на основі штучного інтелекту, 3D-моделювання, кібербезпеки, STEM / STEAM / STREAM-освіти, що сприятимуть розвитку людського капіталу, військово-промислового комплексу та повоєнній відбудові України;

➤ формування екологічної свідомості, освіта для сталого розвитку: набуття здобувачами освіти досвіду практичної діяльності, орієнтованої на сталий розвиток, екологічність, відтворення і збереження біологічного різноманіття, створення об'єктів зеленого будівництва, енергоефективність, безпечне довкілля; подолання екологічних проблем громади та держави, викликаних воєнними діями;

➤ формування здоров'язбережувальної компетентності, навичок здорового та активного способу життя, усвідомленого прагнення до збереження, підтримки та зміцнення здоров'я суб'єктів освітнього процесу; використання різноманітних руханок та рухливих ігор, дихальної та зорової гімнастики, стежинок здоров'я тощо;

➤ інклюзивна освіта, надання освітніх послуг для дітей з особливими потребами, забезпечення принципів безбар'єрності та архітектурної доступності приміщень ЗПО;

➤ розбудова цифрового освітнього середовища ЗПО (дистанційні навчальні курси для вихованців і батьків, віртуальні методичні кабінети, методичні об'єднання для педпрацівників), надання онлайн-послуг з позашкільної освіти шляхом створення дистанційних гуртків, клубів, дистанційних курсів за основними напрямками позашкільної освіти, віртуальних творчих лабораторій, майстер-класів, арт-хабів, зокрема для дітей з числа ВПО та тих, хто перебуває за кордоном.

Список використаних джерел

1. Концепція позашкільної освіти в умовах воєнного стану (проект).

2. Леонтьєва І. Концептуальні засади екосистеми сучасної педагогічної освіти // Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. 2023. № 39 (1).

С. 19–24. URL: <https://www.pedosvita.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/357/445> (дата звернення: 20.08.2025).

3. Литовченко О. Значущість позашкільної освіти в умовах воєнного часу: окремі результати всеукраїнського опитування // Вдосконалення позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Кропивницький,

25 квітня 2025 р.) / укл.: Кравцова Т.О., Краснощок І.П. Кропивницький: РВВ ЦДУ ім. В. Винниченка, 2025.

4. Стан позашкільної освіти у територіальних громадах: результати опитування представників швейцарсько-українського проекту DECIDE та Всеукраїнської Асоціації об'єднаних територіальних громад. URL: <https://decentralization.ua/news/18343> (дата звернення: 20.08.2025).

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНОГО РОБІТНИКА У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Ольга Рябоненко,

викладач

ДНЗ «Звенигородський центр підготовки і перепідготовки робітничих кадрів»

Якість професійної освіти є основою формування конкурентоспроможного кваліфікованого робітника на ринку праці. Вона визначається не лише рівнем знань і вмінь здобувачів освіти, а й здатністю швидко адаптуватися до умов сучасного виробництва.

Аналіз потреб ринку праці та вимог тих роботодавців, які останніми роками все більше шукають кваліфікованих робітників серед випускників саме закладів професійної (професійно-технічної) освіти, доводить потребу розширення освітніх послуг і орієнтує на вдосконалення необхідних компетенцій випускника. У цьому контексті заклади освіти мають органічно поєднувати різні етапи професійної підготовки кваліфікованого робітника. Такий підхід сприятиме подальшому професійному розвитку здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти, формуватиме в нього нові компетенції. А це неможливо без поєднання теоретичних знань та практичних умінь.

Стратегія якості підготовки висококваліфікованих робітничих кадрів сьогодні визначена провідним вектором модернізації освітнього процесу у всіх ланках професійної (професійно-технічної) освіти. Природно

забезпечити необхідну якість освіти неможливо без належного, об'єктивного, надійного оцінювання досягнення освітніх результатів, перевірки адекватності застосування засобів, методів, форм, педагогічних технологій вимогам особистісно орієнтованої компетентнісної концепції. На противагу екстенсивному знанневому підходу компетентнісний підхід зміщує акценти із процесу навчання на освітні результати – задекларовану в освітніх стандартах сукупність знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що мають бути опановані особою у процесі навчання за певною освітньо-професійною програмою, і які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти.

У контексті модернізації системи професійної (професійно-технічної) освіти особливої актуальності набувають такі сучасні тенденції підвищення якості:

- впровадження компетентнісного підходу;
- розвиток дуальної освіти;
- орієнтація на ринок праці та потреби роботодавців;
- цифровізація освітнього процесу;
- створення інклюзивного й мотиваційного

середовища навчання.

Компетентнісний підхід сприяє формуванню у здобувачів освіти здатності застосовувати знання у практичних ситуаціях, розв'язувати виробничі завдання, діяти в команді та самостійно приймати рішення.

Дуальна форма навчання, яка поєднує освітній процес у закладі та на виробництві, дозволяє формувати реальні трудові навички, зміцнює зв'язок освіти з економікою та сприяє підвищенню якості підготовки кваліфікованого робітника.

Розвиток цифрових навичок педагогів і здобувачів освіти є ключем до оновлення форм і методів викладання, дистанційного супроводу, електронного оцінювання знань, використання інтерактивних платформ.

Якість освіти не може бути сталою величиною — вона потребує постійного моніторингу, самоаналізу, взаємодії з роботодавцями, оновлення навчально-методичного забезпечення, розвитку педагогічної майстерності викладачів та майстрів виробничого навчання.

Професійний розвиток педагога, мотивація здобувача освіти, партнерство із зовнішнім середовищем — це ключові чинники забезпечення якісної підготовки майбутнього кваліфікованого робітника, здатного працювати в умовах сучасного виробництва.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр>
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2021–2031 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua>
3. Професійний стандарт «Викладач закладу фахової передвищої, професійної (професійно-технічної) освіти» : наказ МОН № 273 від 23.03.2021
4. Андрущенко В.П. Якість освіти: сучасні виклики і завдання // Освіта і управління. – 2021. – № 2. – С. 5–12.
5. Євтушенко С.М. Система забезпечення якості професійної освіти в умовах інноваційного розвитку // Професійна освіта. – 2020. – № 1. – С. 14–18.
6. Ковальчук О.В. Дуальна освіта як чинник підвищення якості підготовки кваліфікованого робітника // Збірник наукових праць НМЦ ПТО. – 2021. – Вип. 19. – С. 45–50.
7. Освітній портал МОН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ СЕРЕД МОЛОДІ

Катерина Гнатюк,

здобувач вищої освіти ОП «Соціологія економічної діяльності», факультет міжнародної торгівлі та права, Державний торговельно-економічний університет

Наталія Шуст,

доктор соціологічних наук, професор, професор кафедри філософії, соціології та політології

Зі становленням суспільства людство почало усвідомлювати необхідність у інформації та розумінні процесів, що відбуваються у навколишньому світі. Так саме освіта вже протягом довгого часу є важливою складовою життя кожної людини. В умовах інформаційного суспільства існує безліч дитячих садочків, шкіл, університетів – структур, які забезпечують різні соціальні групи певними знаннями та навичками соціалізації [5, с.368]. У дошкільних навчальних закладах починають адаптовувати вихованців до дисциплінованості та вчити елементарній граматиці та арифметиці. Шкільна програма орієнтована на базове пізнання широкого спектру дисциплін різного напрямку (філологічні, природничі, математичні науки, тощо). А університет, зі свого боку, надає студентам знання, які будуть потрібні для майбутньої професії.

Суспільство завжди прагнуло до самовдосконалення [6, с.358] і, враховуючи, що вік дошкільнят, молодших школярів та підлітків – найсприятливіший до розвитку особистості, актуалізується значення творчості. З часом і дотепер з'являються гуртки, секції, які не включає, шкільна програма. Вони спрямовані на всебічний розвиток і відповідають інтересам молоді. Таке явище у сучасному суспільстві має загальну назву – позашкілля [4].

Згідно з статтею 1 Закону України «Про позашкільну освіту» «позашкільна освіта — це освіта, що здобувається здобувачами освіти у позаурочний та/або позанавчальний час відповідно до їхніх інтересів, здібностей, нахилів у закладах позашкільної освіти та/або інших закладах освіти, у тому числі у гурткових, секційних заняттях, курсах, екскурсіях тощо.»[3].

Метою цього дослідження є визначити роль позашкільної діяльності серед молоді, її вплив на розвиток сучасного суспільства; дізнатись багатоманітні можливості самореалізації юного покоління та майбутні перспективи.

Для отримання результатів двох опитувань, зазначених нижче, використовувались такі методи соціологічного дослідження, як анкетування та аналіз соціальних мереж.

Перше дослідження на тему «Дозвілля підлітків в умовах воєнного стану»[2] проводилось в період 04.10–18.10.2024 року серед жителів м.Києва. Вибірка складала 55 осіб, серед яких 44 ос. – жіночої статі, 11 ос. – чоловічої. Середній вік опитуваних становив 12 років. Завданням наукової роботи було визначити активність підлітків, різноманітність їх можливостей в сучасних умовах та рівень соціалізації молоді в суспільстві. І, за даними, отриманих від респондентів стає відомо, що 89,1% дітей та юнацтва займається певним видом позашкільної діяльності, що включає відвідування гуртків, секцій та додаткових занять, варто зазначити, що з них 87,3% має власне бажання присвячувати свій час позапрограмною активності. Щодо адаптації та соціальної ролі молоді, яка бере участь у діяльності у вільний час, то можна помітити позитивні результати. У 85,5% всіх респондентів є друзі в колективі, а серед тих відсотків, що залишились, низький рівень взаємодії з іншими учасниками групи мають лише 3,6% опитаних. Такі статистичні говорять про те, що сучасна молодь має гарні навички у взаємодії з соціальними групами[1], в яких вона перебуває.

Тема наступного соціологічного дослідження, яке варто розглянути в цьому контексті — «Позашкілля як складова системи освіти». Дата проведення 12.05–21.05.2025 року, місце проведення— місто Київ. Проаналізувавши результати, можна охарактеризувати загальні дані таким чином: вибірка — 24 особи, з яких 91,7% — жіноча стать, а переважний вік опитаних становить від 14 до 18 років. Основними аспектами, які розглянуті в соціологічному дослідженні є усвідомлення важливості позашкільної діяльності в житті дітей та юнацтва; з'ясувати

різноманітність напрямів розвитку молоді у сучасних умовах; ідентифікувати користь від позашкільної діяльності в суспільстві. Згідно з результатами даного опитування стає відомо, що 95,9% респондентів вважає діяльність у вільний час потрібною, проте слід відзначити, що 41,7% вирізняють необхідність гуртків, секцій додаткових занять тільки в тому випадку, якщо це відповідає бажанню їх потенційних вихованців. Це твердження, безпосередньо, відображається на даних про здобування молодим поколінням додаткової освіти. Зокрема, 70,8% опитаних наразі заповнює свій освітній простір за межами школи і перевага надається саме спортивним (70,8%) та творчим (54,2%) напрямом, і важливим є те, що ці сфери захоплення можуть перетинатися або бути паралельними між собою. У зв'язку з активним життям сучасного покоління майбутні очікування набувають достатнього рівня, адже в перспективах молоді, в кількості 54,2%, продовжувати самовдосконалення за допомогою неформальної освіти більше 5 років, 16,7% планують розвивати свої творчі, спортивні та інші навички ще в термін від 3–5 років, зокрема, як зазначають респонденти, до поки не прийде час екзаменаційного періоду та підготовки до нього, розвитку робочої кар'єри, приділення часу переважно навчальному процесу. Проте, попри необов'язковість, учасники опитування, характеризують вплив позашкільля як позитивне явище і найбільше відповідей, на цьому етапі, схиляються до того, що неформальна освіта сприяє саморозвитку та гарному настрою.

Таким чином, можна зробити висновок, що позашкільля є одним із вагомих складових процесу розвитку молоді у позашкільному просторі. Наразі, існує досить великий вибір секцій, гуртків, додаткових занять і, незважаючи на вплив воєнного стану, вони користуються популярністю серед молодого покоління. На сьогодні діти та юнацтво є досить соціалізованою групою в системі людства. Зараз переважна більшість нового покоління наділена тим рушієм, завдяки якому може самостійно формувати власне бачення потреб у особистісному зростанні поза навчальним процесом, має широкий спектр інтересів і можливостей для саморозвитку в умовах інформаційного суспільства, а також позиціонує себе як багатогранних та цікавих особистостей. Крім важливості

позашкільля у житті респондентів на теперішній час, соціологічне дослідження дає можливість зробити припущення, що його вплив буде поширюватись і на майбутні процеси соціальної динаміки суспільства, пов'язаної зі спрямованістю, наявних у житті молоді, зайнятості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бергер П.Л., Лукман Т. Соціальне конструювання реальності : трактат з соціології знання / П.Л. Бергер, Т. Лукман ; пер. з англ. О. Крижановської. — К. : Основи, 2004. — 312 с.
2. Гнатюк К.П. Дозвілля підлітків в умовах воєнного стану : соціологічне дослідження / К.П. Гнатюк. — Київ : Державний торговельно-економічний університет, 2024. — (Доповідь представлена на круглому столі «Українська молодь після війни», 8 листопада 2024 р., ДТЕУ, м.Київ).
3. Закон України «Про позашкільну освіту» від 22 червня 2000 р. № 1841-III // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 46. — Ст. 393. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text> — Назва з екрана.
4. Стефаненко І.Н. Інтеграція навчального процесу у позашкільля [Електронний ресурс] / І.Н. Стефаненко.
5. Шуст Н.Б. Освіта – об'єкт чи суб'єкт реформування суспільства? Становлення сучасного українського суспільства: політичні, управлінські, економічні та правові аспекти: Тези допов. Всеукр. наук.-практ.конф., Київ 27 березня 2015 р. У 2 ч. Ч.І. / М-во освіти і науки України;М-во культури України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Видав. центр КНУКіМ, 2015. С.367–370.
6. Шуст Наталія. Освіта у стратегії випередження гібридних загроз українській суб'єктності у глобалізованому світі. Соціокультурні трансформації та геополітичні виклики в умовах багатопольярного світу [Електронний ресурс] : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листоп. 2022 р.) / відп. ред. А. Кравченко.Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2022. С. 357–360. URL: <http://doi.org/10.31617/k.knute.2022-11-24>

ВИКОРИСТАННЯ МАКЕТІВ ЗБРОЇ ЯК НАОЧНІСТЬ НА ЗАНЯТТЯХ З ІСТОРІЇ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Іван Татринов,

канд. іст. наук,

*декан факультету української та іноземної філології
Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Вивчення військової історії, історії культури, техніки та соціально-політичних процесів у закладах вищої освіти потребує не лише теоретичного аналізу, а й використання наочних, практикоорієнтованих методів. Традиційні підходи, що ґрунтуються на лекціях, читанні монографій та роботі з першоджерелами, можуть не повною мірою сприяти формуванню у здобувачів освіти глибокого розуміння матеріальної культури минулих епох. У зв'язку з цим актуальним стає питання про використання в освітньому процесі макетів зброї, які є не просто ілюстративним матеріалом, а й потужним педагогічним інструментом.

Слід визнати, що використання макетів озброєння завжди в більшій мірі практикувалося на заняттях з військової підготовки. Зокрема, в Черкасах діє Державний науково-дослідний інститут випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки, який займається питаннями створення макетів озброєння та військової техніки, а також їх використання у підготовці військовослужбовців (Чебаков, Гайдак, Дирман, 2023).

Сучасна система шкільної освіти в Україні активно впроваджує практичні методи навчання з предмету «Захист України». Теоретичні знання є лише частиною підготовки учнів, а для формування реальних навичок широко засовуються наочні матеріали, зокрема у вигляді макетів зброї (Моделі та макети, 2023).

Наочний матеріал у вигляді макетів зброї має великий потенціал для використання й на заняттях з історії. Це практикується в рамках гостьових лекцій, які проводять учасники клубів військово-історичної реконструкції (Лекція, 2024). Також дуже цікавою є музейна практика, що проводиться в стінах Національного військово-історичного музею України. В ході неї студенти-практиканти мають можливість ознайомитись з оригінальними зразками озброєння періоду Другої світової війни (Арсенал епохи, 2025). Однак,

на жаль, такий підхід ще не має широкого розповсюдження в освітньому процесі. Перед усім це пов'язано з відсутністю макетів зброї серед навчально-методичного забезпечення у закладах освіти.

За період своєї викладацької діяльності автор цих рядків мав досвід використання різних форм наочного матеріалу на заняттях з історії в Ізмаїльському державному гуманітарному університеті. Одним з найкращих ефектів для запам'ятовування матеріалу мало саме залучення макетів зброї. Особливо цей ефект став помітним після початку повномасштабного вторгнення росії у лютому 2022 р. Інтерес здобувачів освіти до історії України, а особливо її мілітарної складової значно зріс (Татаринов, 2022). Всі свої нароби в цьому напрямі автор систематизував та використав в ході відкритої інтерактивної лекції «(Не)перша визвольна війна» до перших роковин вторгнення (Лекція до річниці, 2023).

В цій статті, на основі власного досвіду, а також спостережень за просвітницькою роботою клубів воєнно-історичної реконструкції та музеїв, розглядається дидактичний та методичний потенціал використання макетів зброї у викладанні історії. Крім того, ми маємо на меті надати практичні рекомендації щодо їх інтеграції у навчальний процес. Основна теза полягає в тому, що макети зброї, за умови вдалого та осмисленого застосування, значно підвищують рівень залученості слухачів в освітній процес, сприяють розвитку критичного мислення та забезпечують більш повне та багатогранне сприйняття історичної реальності.

Макети зброї мають значний педагогічний та дидактичний потенціал. Їх використання в аудиторії переводить історичний матеріал з абстрактної площини в реальну, яку можна відчутися на дотик. Це сприяє розвитку наступних педагогічних аспектів:

– Візуалізація та просторове мислення: Макети дозволяють студентам побачити

реальні розміри, форму та конструкцію зброї, що допомагає їм краще зрозуміти тактику, стратегію та побутові умови минулого. Наприклад, демонстрація ММГ гвинтівки часів Другої світової війни або репліки козацької шаблі дозволяє оцінити їхню вагу, баланс, особливості устрою та використання.

– Сенсорна та емоційна залученість: Фізичний контакт з макетом – можливість потримати його в руках – активізує сенсорну пам'ять, що робить процес навчання більш незабутнім та емоційним. Це сприяє формуванню сталого інтересу до історії.

– Аналітичні навички: Робота з макетом спонукає студентів до аналізу. Вони починають ставити запитання: як ця зброя використовувалася? Які її переваги та недоліки? Яку роль вона відігравала у суспільстві? Це стимулює дослідницьку діяльність та сприяє розвитку навичок критичного аналізу.

У зв'язку з вищезазначеним можна запропонувати певні методичні підходи та конкретні приклади використання макетів на заняттях. Ефективність цього залежить від продуманої методики. Їх можна інтегрувати у різні формати занять:

– Семінари та практичні заняття: Макети можуть стати центром дискусії. Наприклад, на семінарі з історії Ранньомодерної доби студенти можуть аналізувати макети перших зразків вогнепальної зброї, обговорюючи її вплив на повсякденність та культуру.

– Лекції: Використання макетів як наочно-го посібника робить лекцію більш динамічною та захопливою. Викладач може демонструвати макети, розповідаючи про технічні інновації або роль зброї в історичних подіях.

– Проектна діяльність та самостійна робота: Студенти можуть отримувати завдання щодо створення презентацій або невеликих доповідей, де їм необхідно не лише дослідити історичний контекст певної зброї, а й продемонструвати її макет, пояснюючи його конструктивні особливості та значення.

Слід враховувати, що використання макетів зброї потребує дотримання певних організаційних та етичних норм:

– Безпека: Використання макетів, які не мають бойових властивостей, є ключовою умовою. Необхідно чітко пояснити здобувачам, що макети це навчальні посібники, а не іграшки.

– Історична достовірність: Вкрай важливо використовувати якісні, історично достовірні

макети. Це дозволяє уникнути спотворень та невірних уявлень. Викладач повинен бути готовий пояснити, у чому полягає відмінність макета від оригіналу.

– Етичний контекст: Необхідно завжди поміщати використання макетів у правильний історичний та етичний контекст. Обговорення зброї має бути спрямоване на розуміння її ролі в історії, а не на її героїзацію чи романтизацію. Важливо акцентувати увагу на людських, соціальних та культурних аспектах.

З вищезазначеного можна дійти певних висновків. Так, включення макетів зброї до навчального процесу на курсах з історії у закладах вищої освіти є перспективним та ефективним інструментом, який дозволяє перейти від пасивного засвоєння знань до активного та творчого. Цей підхід сприяє більш глибокому розумінню минулого, розвиває аналітичні та дослідницькі навички здобувачів освіти та робить навчання більш цікавим. Застосування макетів має бути продуманим, методично обґрунтованим та етично вивіреним. Надалі це дослідження може бути розширено аналізом впливу використання макетів на академічну успішність та мотивацію студентів, а також вивчення можливостей їх застосування в рамках дистанційної освіти.

Література

1. Арсенал епохи. Стрілецька зброя Другої світової війни (2025). Національний військово-історичний музей України.

2. Лекція до річниці повномасштабного вторгнення (2023). TV Izmail Online. Взято з: https://www.youtube.com/watch?v=VKjbu_c1h10

3. Лекція: «Київ козацький часів Богдана Хмельницького» (2024). Музей Києва. Museum of Kyiv.

4. Моделі та макети для навчання в рамках предмета «Захист України» (2023). Нова Каховка.

5. Татаринів, І. (2022). Боролись, боремось, поборемо! Новини ІДГУ. Взято з: <http://idgu.edu.ua/39489>

6. Чебаков О., Гайдак В., Дирман Ю., Гайдак І. (2023). Перспективи створення та використання макетів озброєння та військової техніки. Збірник наукових праць ДНДІ ВС ОВТ. 2(16). 90–96.

ФОРМУВАННЯ М'ЯКИХ НАВИЧОК УЧНІВ ЗАСОБАМИ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА

Оксана Калінчук,

*народна артистка України
методистка, керівник гуртка народного художнього колективу
вокально-хорової студії «Диво калинове»*

Вокально-хорове мистецтво має значний вплив на різні аспекти життя людини та суспільства. Воно впливає на емоційний стан, розвиток особистості, соціальні взаємодії та навіть фізичне здоров'я.

Сьогодні все більше уваги приділяється не лише технічній, а й емоційно-комунікативній складовій мистецької освіти. А.Е. Бойко зазначала, що поняття «soft skills» визначається як сукупність особистісних якостей, рис, властивостей, звичок і установок, які можна використовувати у багатьох різних видах діяльності, що включають творчість та інновації, критичне мислення, вміння вирішувати проблеми, приймати рішення, вміння вчитися, навички комунікації та співпраці, особистісну та соціальну відповідальність (включаючи культурну обізнаність та компетентність) та ін. [1].

Вокально-хорове мистецтво, як вид творчої діяльності, має потужний потенціал для розвитку м'яких навичок (soft skills), які є важливими та відіграють ключову роль у розвитку співака. У процесі вокально-хорового навчання формуються такі важливі м'які навички, як комунікабельність, емоційний інтелект, впевненість в собі, вміння працювати в команді, емпатія та критичне мислення, творчість та адаптивність. Вокальне-хорове мистецтво є потужним засобом формування м'яких навичок, які є ключовими у професійній діяльності й житті. В процесі навчання вокалу й участі у виконавській діяльності активно розвиваються навички взаємодії з аудиторією, творче мислення, здатність розпізнавати та адекватно реагувати на емоції слухачів, вміння керувати своїми емоціями, вміння працювати в команді, витривалість, духовну силу, вербальні та невербальні навички. Заняття вокалом створюють необхідні умови для позитивного впливу на психологічний стан людини, підвищують впевненість в собі, та сприяють соціалізації. Успішна реалізація вокаліста на сцені часто залежить не лише

від технічного рівня, а й від розвитку особистісних якостей [2].

Крилаті фрази про музику підкреслюють її як універсальну мову, джерело емоцій та натхнення, а також потужний інструмент для зцілення душі та розвитку особистості. М'які навички пов'язані з музикою через її здатність розвивати уяву, емоційний інтелект та комунікаційні здібності.

М'які навички дітей науково обґрунтовані тим, що вони готують основу психологічної готовності дітей до навчання та життя, впливають на успішність у соціальній взаємодії та майбутню кар'єру [7].

Педагогічні дослідження підкреслюють позитивний вплив вокально-хорових дисциплін на всебічний розвиток дитини, зокрема на покращення академічної успішності, розвиток емоційної сфери (регуляція емоцій, емпатія) та соціальних навичок. Музика стимулює креативне мислення, а також сприяє формуванню естетичних смаків та моральних позицій [7].

Міжнародне дослідження соціально-емоційних навичок ДоСЕН показало, що не варто недооцінювати уроки музичного мистецтва в школі або відвідування творчих гуртків в позашкільний час. Бо відповідно до авторитетного міжнародного дослідження соціально-емоційних навичок ДоСЕН здобувачі освіти, які займаються різними видами мистецтва, демонструють помітно кращі результати, – розповів у інтерв'ю Голова Ради ГО «ЕдКемп Україна» Олександр Елькін. Таким чином, можна зробити висновок, що заняття мистецтвом позитивно впливають на формування всієї палітри соціально-емоційних навичок [8].

Ще у Стародавній Греції зародилися наука про музику та музичну естетику. Піфагор обґрунтував акустичні закони та теорію катарсису як очищення душі музикою. Арістотель, розглядаючи проблеми виховання, виділяв чотири мистецтва, які можна вважати виховними засобами: граматику, малювання, гімнастику і музику.

Михайло Грушевський вважав, що українці мають західний тип ментальності, хоча він не відкидав і ролі східних впливів. Так, зі східних рис українських ментальності виражені вірність традиціям, колективізм, переважання почуттів над інтелектом, ліризм [3].

Український ліризм — це культурний феномен, який передбачає чуттєве, емоційне та суб'єктивне сприйняття світу, що проявляється в мистецтві та фольклорі, тоді як м'які навички (soft skills) — це універсальні особистісні якості та навички міжособистісної взаємодії, це форма культурного вираження, яка підкреслює емоційність, індивідуальне сприйняття, а також зв'язок з природою та народною творчістю. Ліризм можна спостерігати в українській поезії, піснях, фольклорі, а також у способі вираження емоцій та ставлення до світу. Хоча поняття українського ліризму та м'яких навичок належать до різних сфер, між ними є певний зв'язок: український ліризм, будучи за своєю суттю емоційним, може сприяти розвитку емоційного інтелекту як однієї з м'яких навичок. Глибоке розуміння почуттів та емоцій, що є частиною ліризму, може покращувати навички емпатії та міжособистісної комунікації. Також український ліризм відображає культурні цінності, які включають повагу до людини, дружбу та взаєморозуміння, що є основою для розвитку багатьох м'яких навичок, а саме взаємоповаги [4].

Видатний педагог В.О. Сухомлинський зазначав: «Живи так, щоб твоя серцевина була здоровою, чистою і сильною. Бути справжньою людиною — це значить віддавати сили своєї душі в ім'я того, щоб люди навколо тебе були красивішими, духовно багатшими, щоб у кожній людині, з якою ти зустрічаєшся в житті, залишалось щось хороше від тебе, від твоєї душі» [6].

Людяність у контексті м'яких навичок дитини означає розвиток емпатії, соціальних, комунікативних та емоційних якостей, які дозволяють дитині ефективно взаємодіяти з іншими людьми та навколишнім світом. Ці навички, або soft skills, такі як вміння співпрацювати, виявляти співчуття та керувати своїми емоціями, є надзвичайно важливими для успішного соціального та особистісного розвитку дитини [5].

В умовах воєнного стану м'які навички стають особливо важливими для адаптації, ефективної взаємодії та виживання у складних

умовах! Для підтримки дітей слід розвивати в них м'які навички. Потрібно створити кордони безпеки та відчуття захищеності, забезпечити стабільність в житті, допомогти дитині відчувати себе потрібною. В певних умовах стали важливими заклади позашкільної освіти, які є центрами розвитку, де учні знаходять нові можливості для самореалізації, спілкування та набуття практичних навичок. Ефективними є особливо вокально-хорові гуртки та студії, які формують естетичну культуру, надають можливості для самовираження та духовного збагачення.

Яскравим прикладом є народний художній колектив вокально-хорова студія «Диво калинове» Центру позашкільної роботи Святошинського району. Мета заснування колективу — створити комфортне, доброзичливе середовище для спільної роботи та розвитку, духовно збагатити учнів через музично-пісенну творчість.

Робота на заняттях студії спрямована на формування та розвиток таких м'яких навичок:

- комунікативні навички (вміння спілкуватися з аудиторією, встановлювати контакт, зацікавлювати та утримувати увагу).
- впевненість у собі (впевненість у своїх здібностях, у вокальній техніці та у здатності донести емоції до слухачів. Вона допомагає долати хвилювання та виступати переконливо).
- емоційний інтелект (здатність розуміти та виражати емоції, а також розпізнавати та адекватно реагувати на емоції слухачів, що дозволяє створити глибокий зв'язок з аудиторією та передати емоційний зміст пісні).
- вміння працювати в команді (необхідність співати в унісон і в єдиному темпі з іншими співаками вимагає злагодженості дій, постійне слухання інших голосів та інструкцій диригента є ключовим для якісного виконання, дотримання вказівок диригента та правил репетицій є формою командної дисципліни, кожен співак є частиною цілого і успіх хору залежить від внеску кожного, всі члени хору співають заради досягнення гармонійного звучання та високої якості виконання, що є прикладом спільної мети).
- креативність (здатність до творчого самовираження, імпровізації, пошук нових інтерпретацій та ідей для виконання)
- адаптивність (здатність швидко пристосовуватися до різних умов, зокрема,

до зміни акустики залу, настрою аудиторії, а також до змін у музичному супроводі. Це дозволяє зберігати професіоналізм у будь-яких ситуаціях).

• емпатія (здатність вжитися в образ, зрозуміти та передати емоції персонажа або автора пісні. Це розвиває здатність розуміти емоції інших та співпереживати).

Вокально-хорова діяльність є комплексним інструментом для розвитку різноманітних м'яких навичок, що робить її цінною не лише для розвитку музичних здібностей, а й для особистісного зростання. Інструменти розвитку включають вокальні вправи (на дихання, звукоутворення, інтонацію, дикцію), групову роботу (спів у хорі), розучування та виконання творів, а також музичні ігри та вправи для розвитку пам'яті, ритму та емоційного зв'язку з музикою. Різноманітні мистецькі заходи учнів, де вони виступають як виконавці або слухачі, є ефективною можливістю для розвитку м'яких навичок.

Таким чином, вокально-хорове мистецтво виступає ефективним засобом розвитку м'яких навичок у здобувачів освіти. Навчання вокалу та виконавській майстерності — це не лише розвиток вокальних навичок, але й важливий етап у формуванні особистості, що сприяє розвитку цілого комплексу м'яких навичок, необхідних до успішного життя в сучасному світі. Музика, як потужний емоційний стимул, може впливати на формування певних поглядів та переконань людей. Загалом, вокально-хорове мистецтво є важливою складовою людської культури та має широкий спектр позитивного впливу на різні сфери життя.

Отже, важливо бути відкритим до нових знань та досвіду, а також приділяти увагу розвитку своїх особистісних якостей.

Список використаної літератури

1. Бойко А.Е., Вербицький В.В., Корнієнко А.В., Литовченко О.В., Мачуський В.В. Інноваційний розвиток позашкільної освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» : метод. посіб. / за ред. В.В. Мачуського. – Івано-Франківськ : НАІР, 2023. – 223 с.

2. Бермес І.Л. Особливості комунікації, «композитор-слухач» у хоровому виконавстві // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2020. – № 2. – С. 168–173.

3. Грушевський М.С. Нація і держава // Молодь і ринок. – 2023. – № 3 (211). – С. 444.

4. Мартинюк А. Психологічні особливості хорового співу в аспекті формування емоційного інтелекту особистості // Молодь і ринок. – 2023. – № 3 (211). – С. 56–60.

5. Наконечна Т.М., Прокопенко А.В. Особливості розвитку емпатії у дітей : рекомендації та практичні вправи для розвитку емпатії : презентація. – 2020. – 14 с.

6. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. – Київ : Радянська школа, 1977. – 398 с. – С. 62–73

7. Стягунова О. Плекаємо емоційний інтелект: методики для малюків і дошкільнят // Платформа розвитку дошкільнят «НУМО». – Режим доступу : psychologist.com.ua.

ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ТА СЬОГОДЕННЯ

Марина Спіркіна,

*спеціалістка вищої категорії, учителька англійської мови
Комунального закладу «Харківський ліцей №66 Харківської міської ради»*

Наталія Краснікова,

*учителька-методистка, спеціалістка вищої категорії, учителька німецької мови
Комунального закладу «Харківський ліцей №66 Харківської міської ради»*

Розвиток позашкільної освіти як в Україні, так і поза її межами, перш за все обумовлений певними історичними умовами (соціальними, економічними, політичними), що визначають її найважливіші закономірності, тенденції та особливості. Початком в історії позашкільної освіти варто визначити період до X ст. Адже, як зазначає Б.М. Ступарик, розвиток освіти українського народу сягає, за свідченням історичних фактів, своїм корінням у глибоку давнину [1]. Вже в ті часи поставала необхідність передачі дітям знань і вмінь виготовляти та застосовувати найпростіші знаряддя праці, побутові речі, освоювати навколишній світ.

Перші прояви позашкільної діяльності можна простежити ще в часи Київської Русі, коли існували різні форми навчання ремесел, мистецтв та військової справи поза межами сім'ї [2]. Згодом, у козацьку добу, важливу роль відігравали січові школи, де молодь опановувала не лише грамоту, а й лицарські навички, фізичну підготовку та патріотичне виховання. Ці осередки можна вважати прототипами сучасних позашкільних закладів.

У XIX столітті, з розвитком освіти та науки, почали з'являтися перші гуртки, клуби та товариства, які пропонували дітям та молоді різноманітні заняття за інтересами [2]. Це були місця, де можна було поглибити знання з певних предметів, займатися творчістю, спортом або вивчати іноземні мови. Такі ініціативи часто виникали завдяки роботі прогресивних педагогів, інтелігенції та громадських діячів, які прагнули створити умови для всебічного розвитку молодого покоління.

Наприклад, в Україні одним з фундаторів впровадження різних форм організації позашкільної освіти у цей же період був М.І. Пирогов. З його ініціативи в навчальних закладах уперше було введено літературні читання, бесіди, які мали на меті прищеплення та розвиток навичок самостійної роботи учнів [2]. На початку XX ст. в Ніжині,

Києві, Харкові були організовані і перші будинки юнацтва.

«Вік живи – вік навчайся» – це народна мудрість, яка досі залишається актуальною для нашого суспільства. Як і в минулі часи, так і зараз, сучасні діти активно залучені до позашкільної діяльності.

Після проголошення незалежності в нашій країні почався новий етап становлення позашкільної освіти. Було прийнято ряд законодавчих актів, спрямованих на підтримку та розвиток позашкільних закладів, на забезпечення їхньої доступності та якості. Це сталося тому, що з'явилася необхідність у трансформації освіти з урахуванням сучасних потреб та запитів дітей та молоді.

Позашкільна освіта відіграє важливу роль у забезпеченні цілісного розвитку дитини, доповнюючи і розширюючи можливості формальної (шкільної) освіти. Вона сприяє розвитку ключових компетентностей, які визначені сучасними освітніми стандартами (комунікативні, соціальні, креативні, громадянські тощо), створює сприятливе середовище для розвитку індивідуальності, креативності, лідерства. Участь у гуртках, клубах, проектах дає дітям практичні навички, які складно отримати лише у шкільному середовищі.

Позашкільні заклади забезпечують відкритий доступ до освітніх послуг для дітей з різних соціальних груп, зокрема дітей з особливими освітніми потребами. Це підтримує інклюзивність та сприяє соціальній адаптації всіх учасників освітнього процесу.

За даними соціологічного дослідження «Підлітки та їхнє життя під час війни», проведеного у березні 2023 року благодійним фондом «Клуб добродіїв», 85% підлітків зазначають, що мають хобі, 62% підлітків зазначили, що їм подобається відвідувати додаткові позашкільні заняття. А 48% підлітків пов'язують свої хобі та уподобання з самореалізацією.

16% підлітків вважають, що самореалізація це — перетворити улюблену справу, хобі на професію та заробляти цим, 20% вважають, що це розвиток своїх здібностей та можливостей [3]. Таким чином, участь дітей у технічних, спортивних, мистецьких, еколого-натуралістичних секціях допомагає їм визначитися з професійними інтересами і позашкільна освіта стає першою платформою для майбутньої кар'єри або розвитку талантів.

Позашкільна активність дозволяє гнучко інтегрувати знання з різних сфер, застосувати міждисциплінарний підхід, розвивати проєктне та дослідницьке мислення, що підвищує якість загальної освіти. Прикладом такої роботи є наукова діяльність на платформі Малої академії наук, де українські школярі можуть вивчати улюблену науку у своєму регіоні, втілити свої ідеї, запустити власний проєкт, взяти участь у захопливих подіях або ознайомитися з цікавим науково-популярним контентом, долучитися до різноманітних міжнародних винахідницьких наукових проєктів. Також МАН допомагає отримати нові знання та навички (від мовних онлайн-курсів до міжнародних наукових конкурсів) й надає широкий спектр актуальних освітніх пропозицій для учнів і можливостей професійного розвитку для освітян [3].

Сьогодні наша освіта переживає непрості трансформації. Виклики сучасності — технологічні, соціальні, безпекові — формують нові підходи до організації освітнього процесу та висувають нові вимоги до його змісту і форм.

Усі навчальні заклади активно впроваджують дистанційне та змішане навчання, цифрові платформи, інтерактивні технології. В умовах обмеженого доступу до офлайн-роботи (через пандемії або воєнний стан) це стало ключовим фактором збереження доступу дітей до позашкільної освіти.

Воєнний стан поставив перед освітньою системою завдання мобільної адаптації. Позашкільна освіта дедалі більше інтегрується з формальною (шкільною) — через спільні навчальні проєкти, факультативи,

секції, волонтерські ініціативи, міжнародні освітні програми. Прикладом такої співпраці є участь шкільної спільноти та батьків у щомісячних освітніх акціях, які проводяться за ініціативи Департаменту освіти Харківської міської ради. Таке партнерство допомагає забезпечити матеріальну базу, навчальні ресурси, професійний розвиток педагогів, а також залучати дітей до глобального освітнього простору.

Але не тільки здобувачі освіти, а й викладачі залучаються до онлайн-роботи гуртків як частини шкільної програми, що допомагає не лише зберегти безперервність освіти, а й забезпечує емоційну підтримку та розвиток життєвих навичок в умовах стресу. Організуються спільні психоемоційні підтримуючі програми, арт-терапія, заходи патріотичного виховання для учнів, батьків та вчителів.

Сьогодні позашкільна освіта в Україні є невід'ємною складовою системи освіти. Вона охоплює широкий спектр напрямів діяльності: від науково-технічного та художньо-естетичного до спортивного та екологічного. Позашкільна освіта допомагає розвинути здібності та таланти дитини, поглибити знання в певній галузі, навчитися працювати в команді та реалізувати свій потенціал, що може бути корисним для дитини у її житті: як просто зараз, так і в майбутній професії.

Перелік джерел посилання

1. Ступарик, Б.М. Національна школа: витоки, становлення [Текст] : навчально-методичний посібник / Б.М. Ступарик. – Київ : ІЗМН, 1998. – 336 с. – ISBN 5–8238–0618–3.
2. ПОЧАТОК СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ В УКРАЇНІ (X ст. – ПОЧАТОК XX ст.). Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. URL: <https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/373/321> (дата звернення: 01.07.2025).
3. Позашкільна освіта — проблеми, пропозиції та нові формати роботи. Офіційний веб-сайт Служби освітнього омбудсмена України.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЄКТУ «НЕПЕРЕРВНА ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ДЛЯ УЧНІВ ЗЗСО» В ЧЕРНІВЕЦЬКОМУ ОЦЕНТУМ

Хлус Л.М.,

канд. біол. наук, доцент, заступник директора з навчально-методичної роботи комунального закладу «Чернівецький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»

Кузьмінська В.В.,

методист природничого відділу комунального закладу «Чернівецький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»

В публікації представлений досвід реалізації освітнього проєкту неперервної екологічної освіти школярів сільської місцевості засобами позашкільної педагогіки. Проєкт спрямований на створення та апробацію системи неперервної екологічної освіти і просвіти через мережу творчих об'єднань еколого-натуралістичного напрямку від початкового до вищого рівня. Розкрито етапи реалізації проєкту, проаналізоване його освітнє та виховне значення.

Сьогодні як ніколи перед людством стоїть питання про необхідність зміни свого ставлення до природи й забезпечення відповідного виховання та освіти нового покоління. Актуальність цієї проблеми зумовлена тим, що в сучасному, багатогранному, динамічному, повному протиріч світі проблеми навколишнього середовища (екологічні проблеми) набули глобального масштабу. Основою розвитку людства повинна стати співдружність людини і природи. Кожен повинен зрозуміти, що тільки в гармонійному співіснуванні з природою можливий подальший розвиток нашого суспільства. У Законі України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (розділ II) зазначено: «Освіта в інтересах збалансованого (сталого) розвитку дасть змогу встановити методологічні основи та запровадити безперервну екологічну освіту. Випереджаючими темпами має розвиватися всеохоплююча екологічна просвіта та виховання підростаючого покоління шляхом підтримки діяльності позашкільних закладів освіти, еколого-натуралістичних центрів та природничих секцій центрів дітей і юнацтва та профільних громадських організацій» [1].

Екологічна освіта є ключовим процесом, що допомагає підвищити рівень обізнаності щодо охорони навколишнього середовища і сформувати суспільну екологічну позицію [5]. Основними завданнями екологічної освіти є формування фундаментальних екологічних знань, екологічного мислення, розуміння екологічних проблем на різних рівнях, формування екологічної відповідальності на основі системних знань про екологічні проблеми сучасності та можливості впровадження концепції сталого розвитку, сучасної цивілізації та навколишнього середовища; тощо [4]. Екологічну освіту розглядають як неперервний процес, який охоплює всі вікові, соціальні та професійні групи населення і ґрунтується на принципах системності, систематичності і безперервності [2]. В сучасному закладі освіти екологічна освіта та виховання повинні охоплювати всі вікові категорії учнів, бути однією з пріоритетних галузей освітнього процесу. Неперервна екологічна освіта передбачає організацію виховання і навчального процесу від дитинства до глибокої старості. На цьому шляху людина проходить кілька стадій (етапів) навчання, зокрема – шкільний – надзвичайно важливий етап в системі неперервної багатоступеневої екологічної освіти, упродовж якого продовжується і поглиблюється процес екологічного світосприйняття [3]. Відповідно до вікових особливостей та рівня підготовки учнів, виокремлено 3 етапи формування екологічної компетентності в закладах загальної середньої освіти: I етап – 1–4 класи – формування основних екологічних знань, емоційного ставлення до природи та базових навичок відповідальної поведінки в учнів; II

етап – 5–9 класи – формування системних знань про екосистеми, взаємодію людини і природи, практичних навичок екологічної діяльності, усвідомлення глобальних екологічних проблем та шляхів їх вирішення; III етап – розуміння глобальних екологічних процесів і проблем, здатність до дослідження стану навколишнього природного середовища та розробки практичних екологічних рішень. На кожному етапі формуються конкретні знання, уміння та навички, що дозволяють поступово розвивати екологічну свідомість і відповідальне ставлення до природи [2].

Одним із базових компонентів безперервної екологічної освіти та виховання є позашкільна освіта, яка забезпечує отримання здобувачами освіти поглиблених теоретичних знань в галузі екології, опанування практичними навичками, створення додаткових можливостей для розвитку екологічної свідомості. Позашкільна екологічна освіта та виховання, як інтегральна форма екологізації навчально-виховного процесу, спрямована на: забезпечення потреб особистості у творчій самореалізації, поглиблення і розширення шкільного базового рівня екологічної освіти; підготовку до активної професійної та громадської діяльності [5].

Реалізації системи безперервної екологічної освіти та виховання у позашкільні має свої особливості та базується на принципах добровільності, гнучкості, практичності, партнерства, активності. Компетентності: поглиблення знань з екології, включаючи розуміння біорізноманіття, екологічних систем, природоохоронного права; знання про методи моніторингу стану навколишнього середовища, способи відновлення екосистем; здатність реалізовувати екологічні проекти в реальних умовах; здатність до організації та участі в заходах, спрямованих на вирішення екологічних проблем у громаді; здатність виявляти лідерські якості під час організації екологічних заходів; здатність пропонувати креативні рішення для вирішення екологічних проблем; розуміння соціальної відповідальності за стан довкілля та активна участь у громадських екологічних ініціативах [2].

Педагоги комунального закладу «Чернівецький обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» (КЗ ЧОЦЕНТУМ) добре розуміють цю істину і впродовж багатьох років працюють над

реалізацією проєкту неперервної екологічної освіти.

КЗ ЧОЦЕНТУМ, як координаційно-методичний центр позашкільної освіти в області, спрямовує свою діяльність на розвиток еколого-натуралістичної освіти в територіальних громадах (ТГ) регіону. З метою підсилення ролі позашкільної освіти у розвитку громад Чернівецький ОЦЕНТУМ тісно співпрацює із закладами освіти області, зокрема, через мережу секцій виїзної очно-заочної біологічної школи (ОЗБШ) та гуртків Центру, які організовані на базі закладів загальної середньої освіти ТГ. Систематична робота у згаданому напрямку ведеться вже 15 років; вона розпочалася реорганізацією заочної біологічної школи Центру, створеної у 2000 році, у виїзну ОЗБШ. З 2011–2012 н.р. ОЗБШ працює у виїзному режимі, забезпечуючи потребу здобувачів освіти, зокрема із сільської місцевості, в здобутті знань, умінь і навичок у галузі природничих наук. Її завданнями є організація освітньої діяльності обдарованих дітей за поглибленими програмами, розвиваючими методиками; формування нестандартного типу мислення; виховання активно, духовно багаті особистості; формування потреби до розвитку та саморозвитку.

ОЗБШ реалізує освітню діяльність для здобувачів освіти середнього та старшого шкільного віку. В різний час в її структурі працювали секції «Ботаніка», «Зоологія», «Екологія», «Квітництво», «Бджільництво», «Овочівництво», «Індивідуальна робота еколого-біологічного напрямку з обдарованими дітьми». Секції «Ботаніка», «Зоологія», «Екологія» є базовими, постійно діючими. Упродовж останніх років, з огляду на необхідність розвитку агробіологічного напрямку, створена і плідно працює секція «Овочівництво». Навчальні програми секцій «Ботаніка», «Зоологія», «Екологія» – авторські, розраховані на два («Зоологія» – на чотири) роки навчання; програма секції «Овочівництво» адаптована до програми «Основи овочівництва», схваленої педагогічною радою Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді (витяг з протоколу засідання педагогічної ради № 3 від 30.05.2024 р.). Програми розраховані на обдарованих та мотивованих учнів 5–10 класів та базуються на раніше отриманих знаннях з природознавства, біології,

географії, хімії тощо. В секції «Індивідуальна робота еколога-біологічного напрямку з обдарованими дітьми» навчаються діти з різних (зокрема – віддалених) населених пунктів, цьогоріч – із Сокирянської, Мамаївської та Чернівецької ТГ. Навчальна програма «Індивідуальна робота еколога-біологічного напрямку з обдарованими дітьми» спрямована на вихованців, які займаються пошуково-дослідницькою роботою. Її метою є формування базових компетентностей вихованців, системи теоретичних та прикладних знань про особливості сучасного наукового біологічного дослідження, вміння осмислювати і трактувати фактичний матеріал засобами науково-дослідницької роботи.

За період 2011–2025 рр. секції ОЗБШ працювали у 32 ЗЗСО 32-х населених пунктів 15-ти ТГ Чернівецької області.

Робота організована в очно-дистанційному форматі: перед початком навчального року формуються чотири виїзних маршрути. Виїзди здійснюються щотижнево по одному з маршрутів; у кожному закладі освіти заняття проводяться щомісяця. Між очними заняттями відбувається спілкування в режимі on-line на платформах Google Meet та ZOOM, дистанційно в групі «Чернівецький еколого-натуралістичний центр – очно-заочна школа» у Facebook, Viber-групах та електронною поштою. Здійснюються також індивідуальні й групові консультації на базі ЧОЦЕНТУМ.

Відповідно до цього, чверть годин відведена на очне спілкування і три чверті – на самостійне опрацювання навчального матеріалу. Для самостійної роботи вихованців педагогами Центру напрацьована навчально-методична література: Литвін Н.Г. Квітникарство: Навчальний посібник (2025 р.); Хлус Л.М., Кузьмінська В.В. Екологія тварин: пристосування й середовище: Навчальний посібник (2024 р.); Хлус Л.М., Кузьмінська В.В. Популяційна біологія тварин: Навчальний посібник (2023 р.); Кузьмінська В.В, Хлус Л.М. Овочі годують, овочі лікують (на допомогу керівнику гуртків агробіологічного профілю): Навчальний посібник (2022 р.); Кузьмінська В.В, Хлус Л.М. Плодове садівництво (на допомогу керівнику гуртків садівничого профілю): Навчальний посібник (2021 р.); Хлус Л.М., Кузьмінська В.В. Тварини-лікарі: Навчальний посібник (2020 р.); Хлус Л.М., Кузьмінська

В.В. Теоретичні аспекти розвитку біоти: Навчальний посібник (2019 р.); Кузьмінська В.В., Жук О.Г. У світі рослин: Навчальний посібник (2018 р.); Кузьмінська В.В, Хлус Л.М. Людина і довкілля: Навчальний посібник (2017 р.); Хлус Л.М., Кузьмінська В.В. У світі тварин: Навчальний посібник (2016 р., перевиданий зі змінами у 2024 р.); Хлус Л.М., Кузьмінська В.В. Тварини живого куточка та контактного зоомайданчика. Екскурсія по тваринницькому комплексу Чернівецького ОЦЕНТУМ: Навчально-методичний посібник (2019 р.); Хлус Л.М., Польова практика з зоології: безхребетні: Навчально-методичний посібник для секції «Зоологія» очно-заочної біологічної школи (2016 р.); Хлус Л.М., Морфо-екологічні особливості тварин: Робочий зошит для практичних занять та самостійної роботи (2016 р.); Литвін Н.Г., Коржан К.В. Конкурс-вікторина «Чи знаємо ми тропічні рослини»: Методична розробка (2024 р.); Хлус Л.М. Внутрішньо популяційне різноманіття тварин та методи його оцінки (на прикладі наземних молюсків): Методичні розробки практичних робіт з курсу «Основи біології» для творчих учнівських об'єднань вищого рівня (2015 р.). Готується до видання навчальний посібник «Овочівництво».

На наш погляд, такий формат створює умови для виявлення обдарованих і талановитих дітей, залучає їх до поглибленого вивчення природничих наук, пошуково-дослідницьких і експериментальних робіт, сприяє вибору майбутньої професії.

Втілюючи у життя проект неперервної екологічної освіти школярів, педагогічний колектив працює над створенням і розширенням мережі ТО в закладах освіти Буковини. Загалом, щорічно на базах ЗЗСО області функціонує не менше 20-ти творчих об'єднань Чернівецького ОЦЕНТУМ. Зокрема, у 2024–2025 н.р. творчі об'єднання Центру в кількості 27 груп (з яких 16 – секції ОЗБШ) працювали на базі 13-ти закладів загальної середньої освіти 8-ми ТГ. Так, у Горошовецькому ЗЗСО Юрковецької сільської ради з 2011 р. щорічно працюють 2 секції ОЗБШ, з 2021 р. – гурток «Юні лісівники» Чернівецького ОЦЕНТУМ та на громадських засадах (безоплатно) – учнівське лісництво під кураторством Центру. У 2019 році з обласного фонду охорони довкілля було профінансовано (у розмірі 100 000 грн) створення на базі закладу

еколого-просвітницького центру, тож із 2020 року заняття відбуваються у спеціально обладнаному приміщенні центру. У Малокучурівській гімназії Заставнівської міської ради упродовж останніх років для здобувачів освіти молодшого та середнього віку працює гурток «В гармонії з природою» (2 групи), заняття в якому формують у вихованців компетенції, вміння та навички, які діти надалі успішно розвивають, займаючись в секції «Ботаніка» виїзної ОЗБШ, а також мотивацію до активної життєвої позиції натураліста-патріота, який любить свою Батьківщину та своїми діями і вчинками охороняє рідну природу. У Рингацькій гімназії Новоселицької міської ради, у тісній співпраці із секцією «Овочівництво» ОЗБШ упродовж останніх років працює гурток «Присадибне господарство» Чернівецького ОЦЕНТУМ.

Враховуючи цей позитивний досвід, у 2024–2025 н.р. у двох закладах освіти області з числа базовими щодо координації роботи еколого-натуралістичного напрямку – Горошовецькому ЗЗСО та Репужинецькому ОЗЗСО Кадубовецької сільської ради, в розвиток концепції неперервної екологічної освіти підростаючого покоління, було відкрито гуртки для здобувачів освіти молодшого шкільного віку. Таким чином, у згаданих закладах здійснюється екологічне виховання, освіта і просвіта від «першачків» до випускників. Зокрема:

- у Горошовецькому ЗЗСО:
 - початкова школа – гурток «В гармонії з природою» (3 групи, 49 вихованців – здобувачів освіти 1-го, 4-го і 5-го класів);
 - середня і старша школа – гурток «Юні лісівники» (15 вихованців – здобувачів освіти 7–9 класів), секції «Зоологія» (цьогоріч – третій рік навчання, здобувачі освіти 9–10 класів) та «Овочівництво» (перший рік навчання, здобувачі освіти 5-го класу) виїзної ОЗБШ;
 - учнівське лісництво під кураторством ЧОЦЕНТУМ (30 членів – учнів 7–11 класів);
 - у Репужинецькому ОЗЗСО (+Кулівецька філія I-II ступенів):
 - початкова школа – еколекторій «Природа – наш дім» (4 групи, 60 вихованців – здобувачів освіти 1-го, 2-го, 3-го та 4-го класів);
 - середня школа – секції «Зоологія» (учні 7-го класу) та «Овочівництво» (учні 5-го класу) виїзної ОЗБШ; секція «Ботаніка» на базі Кулівецької філії (учні 6–7-го класів).

У найближчій перспективі – відкриття гуртків еколого-натуралістичного спрямування нашого Центру для молодших школярів на базі Рингацької гімназії, а також Куликівської гімназії Герцаївської міської ради. На базі Куликівської гімназії нині працюють секції «Овочівництво» та «Зоологія» ОЗБШ ЧОЦЕНТУМ, гурток «Юний лісівник «Foresta» БДЮТ Герцаївської міської ради та учнівське лісництво «Мрія». Сподіваємось, що навчання учнів початкової школи в еколого-натуралістичних гуртках стане хорошим підґрунтям як для опанування дисциплін природничого циклу, так і для поглибленого вивчення основ біології та сільського господарства в секціях виїзної очно-заочної біологічної школи.

Слід також зазначити, що втілення концепції неперервної екологічної освіти в ЗЗСО сприяє розбудові та розвитку бази для навчально-дослідницької та пошуково-дослідницької роботи. Для прикладу, у Горошовецькому ЗЗСО з метою рекультивациі землі після будівництва на задньому дворі школи вихованці виїзної очно-заочної біологічної школи, гуртка «Юні лісівники» Чернівецького ОЦЕНТУМ та члени Горошовецького учнівського лісництва у 2012 р. заклали дендрарій; навесні 2018 р. висадили айвовий сад, який надалі доповнювали іншими плодовими культурами, а у жовтні того ж року на задньому дворі школи, за сприяння колективу Заставнівського Держспецлісництва АПК, для зміцнення матеріальної бази учнівського лісництва було закладено розсадник для вирощування деревних і чагарникових культур. У 2020 році розпочали реконструкцію зелених насаджень передфасадної ділянки території закладу. Восени 2022 р. розпочали масштабний проєкт – заклали парк на честь нашої майбутньої Перемоги, який назвали «Юннатський».

Узагальнюючи вище викладене, потрібно наголосити, що екологічну освіту, виховання необхідно здійснювати безперервно, протягом усіх років навчання. Тільки озброївши здобувачів освіти науковими знаннями про об'єкти і явища природи, ми закладаємо основу для їх екологічної освіченості, виховуємо найвищий рівень патріотизму – любов до рідної землі, її природи. Адже захищати і любити можна те, що добре знаєш.

Список літератури

1. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 06.08.2025)

2. Бордюг Н.С., Алпатова О.М. Система безперервної екологічної освіти і виховання: сучасні підходи та перспективи розвитку. Наука і техніка сьогодні. 2024. № 11 (39). С. 479 — 492.

3. Дубровська М. Система безперервної екологічної освіти та просвітництва

як умова забезпечення сталого розвитку. Ефективність державного управління. 2023. №1 (66). С. 180–191.

4. Мандрик О.М., Мальований М.С., Орфанова М.М. Екологічна освіта та екологічне виховання. Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористування. 2019. № 1 (19). С. 130–137.

5. Сафранов Т.А., Чугай А.В., Ільїна В.Г. Проблеми екологічної освіти України: навчальний посібник. Одеса: ОДЕКУ, 2023. 85 с.

РОЗВИТОК «ЕНЕРГОЕФЕКТИВНИХ» НАВИЧОК («ENERGY-EFFICIENT» SKILLS) У ПОЗАШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

Шубчинський В.Д.,

Донецький обласний еколого-натуралістичний центр, завідувач відділу екології та природоохоронної роботи,

Лешишак В.В.,

Одеський обласний гуманітарний центр позашкільної освіти та виховання, завідувачка відділу екологічного землеробства еколого-натуралістичного підрозділу

Менафова Ю.В.,

канд. хім. наук, доцент кафедри хімії та охорони праці Донбаської державної машинобудівної академії, методист Донецького обласного еколого-натуралістичного центру

Анотація: Стаття присвячена розвитку «енергоефективних» навичок («energy-efficient» skills) у закладах позашкільної освіти (ЗПО). В умовах воєнного стану, показана необхідність забезпечення здобувачів освіти та керівників гуртків ЗПО професійними компетентностями, навичками та вміннями в умовах енергетичної кризи щодо поведінки в надзвичайних ситуаціях. Основою «енергоефективних» навичок є: освіта про енергоефективність; практичні компетентності раціонального використання ресурсів; усвідомлення впливу енергоспоживання на навколишнє середовище; активна участь в ініціативах з енергоефективності. Їх формування допомагає підвищенню якості позашкільної освіти у майбутньому.

Ключові слова: заклади позашкільної освіти (ЗПО). «енергоефективні» навички («energy-efficient» skills), здобувачі освіти, керівники гуртків воєнний стан.

Постановка проблеми. Сьогодні, в умовах воєнного стану та енергетичної кризи, з'являються нові екологічні виклики, які стали проблемою для всіх галузей життєдіяльності всього освітнього середовища, у тому числі й позашкільля.

Сучасній освіті, зокрема позашкільній, необхідно відповідати реаліям сьогодення. У зв'язку з цим учнівська молодь має бути спроможною вирішувати професійні завдання в умовах енергетичної кризи і війни в Україні.

Тому здобувачі позашкільної освіти та керівники гуртків, з появою нових сучасних технологій, адаптують свою технологічну компетентність і поведінку в надзвичайних ситуаціях, зокрема з урахуванням енергоефективності й енергозбереження.

Аналіз досліджень. Формування компетентностей енергоефективності та енергозбереження протягом професійної підготовки у закладах освіти досліджувало чимало зарубіжних і вітчизняних вчених. Це – Самуельсон П., Браун Л., Констанза Р та інші, які досліджували процеси розвитку освітнього середовища. Серед відомих вітчизняних дослідників слід відзначити, Багрій Г., Бойченко С., Докшина С., Корець М., Розен В. тощо.

Багрій Г. у своїх дослідженнях щодо формування компетентностей у сфері енергоефективності та енергозбереження визначила методики складання професіограми майбутнього фахівця в сфері енергозбереження та енергоефективних технологій, професійні знання, професійні вміння, важливі професійні якості, у тому числі, «енергоефективні» навички [1].

У цьому сенсі, керівники гуртків можуть зробити такі кроки: «включати в освітній процес технічні, економічні, екологічні та педагогічні аспекти енергоефективності; впроваджувати практичні заняття, лабораторні роботи та проєкти з енергозбереження, що дозволить здобувачам освіти отримати практичний досвід у застосуванні технологій; залучати їх до науково-дослідницьких робіт у галузі енергозбереження та ефективних технологій під своїм керівництвом; проводити семінари, конференції, тренінги для з питань енергозбереження; встановлювати партнерство з компаніями, підприємствами та іншими установами, щоб мати змогу набути практичного досвіду та ознайомитися із сучасними трендами у сфері енергоефективності.

Необхідно підкреслити, що «екологічна компетентність» керівника гуртка ЗПО має

проявлятися у їхній здатності впроваджувати екологічні аспекти в освітній процес, включаючи використання прикладів з практики, що сприяє збереженню навколишнього середовища, впровадження інтердисциплінарних програм екології, разом з «енергоефективними» навичками серед гуртківців та дотримання енергозберігаючих принципів у власній діяльності.

Питанням формування, у здобувачів освіти, уявлень про нетрадиційні та відновлювальні джерела енергії і можливість їхнього використання в побуті, ознайомлення з енергоефективними заходами, формування базових знань з питань енергозбереження, використання енергозберігаючих технологій та ощадливого споживання енергії, а також формування практичних навичок для їх реалізації приділив увагу Корець М. [7].

Стратегією та створення дорожньої карти для прийняття сучасних європейських та міжнародних стандартів в Україні обґрунтували дослідники Кириленко О.В., Білов І.В., Денисюк С.П.. [5].

Снежкін Ю. Ф., Басок Б. І. та Базєєв Є. Т. проаналізували виклики і ризики, які внаслідок військових дій та їх наслідків, постали перед соціально-економічною сферою країни, зокрема в галузі енергетики, підкресливши роль позашкільної освіти як інтелектуальної основи соціально-економічної, політичної і воєнної могутності держави [6].

На нашу думку, питання «енергозбереження та енергоефективних технологій» у ЗПО, сьогодні, розглядається як пріоритетне у контексті забезпечення сталого розвитку держави та суспільства, захисту національних інтересів України.

Однак проблемам удосконалення якості позашкільної освіти при формуванні компетентностей з енергоефективності та енергозбереження, зокрема в умовах економічної кризи та воєнного стану в Україні необхідно приділяти більше уваги.

Метою статті є визначення і обґрунтування складових розвитку «енергоефективних» навичок («energy-efficient» skills) у закладах позашкільної освіти (ЗПО) та їх якості при формуванні культури з енергоефективності та енергозбереження.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо роль позашкільних навчальних закладів у формуванні енергоефективних компетентностей. Позашкільні навчальні заклади

мають ряд переваг, які дозволяють ефективно реалізовувати такі освітні програми, зокрема:

гнучкість програм: можливість адаптувати до інтересів і потреб дітей;

практична діяльність: наявність можливостей для проведення екскурсій, екологічних акцій, проектів, які дозволяють дітям отримувати практичний досвід.

Позашкільні навчальні заклади мають потенціал для створення умов, в яких діти можуть навчатися через отримання досвіду. Гурткова діяльність, акції, проекти, співпраця з громадськими організаціями є важливими компонентами позашкільної освіти. Такі заклади надають можливість дітям безпосередньо взаємодіяти з навколишнім середовищем, що є важливим для формування відповідального ставлення до енергозбереження та енергоефективності. Крім того, позашкільні заклади мають змогу швидко реагувати на нові виклики в галузі енергетики, адаптуючи свої програми та методи роботи відповідно до сучасних потреб і викликів.

Поняття «енергоефективність» та «енергозбереження» не є теж саме.

Серед відмінностей цих понять слід зазначити таке:

енергоефективність фокусується на зменшенні витрат енергії без втрати продуктивності;

енергозбереження означає зменшення споживання енергії загалом.

Підходи до енергоефективності включають модернізацію обладнання, використання нових технологій, автоматизацію та роботизацію.

Підходи до енергозбереження зосереджуються на зміні поведінки споживачів, термічній ізоляції та оптимізації використання ресурсу [8].

Слід зазначити на тісний взаємозв'язок між енергоефективністю та енергозбереженням – обидва прагнуть знизити енергетичні витрати та вплив на навколишнє середовище.

Розвиток навичок енергоефективності та інформованості про енергозбереження включає знання, способи оптимізації використання енергії, зменшення витрат та впливу на довкілля. Він охоплює технології, методи та практики, що сприяють економії ресурсів [2, 3, 9].

Енергоефективність передбачає такі компетентності:

- освіта про енергоефективність;
- практичні навички раціонального використання ресурсів;
- усвідомлення впливу енергоспоживання на навколишнє середовище;
- активна участь в ініціативах з енергоефективності.

Серед компетентностей енергозбереження можна виділити:

- освіта та інформованість про енергозбереження;
- відповідальність за ресурси;
- використання енергоефективних технологій;
- популяризація енергозбереження, поширення екологічних цінностей;
- активна участь у заходах з енергозбереження.

Основні тенденції у галузях енергоефективності та енергозбереження включають зменшення вуглецевого сліду та інших шкідливих впливів на навколишнє середовище й інновації у технологіях [4].

Основними перспективними напрямками у енергоефективності є:

- інтеграція нових технологій;
- відновлювальні джерела енергії;
- автоматизація та роботизація.

Для енергозбереження слід зазначити:

- використання енергозберігаючих технологій;
- економічну теплоізоляцію (захист будинків, теплових промислових установок, холодильних камер тощо);
- індивідуальне споживання енергії.

Для формування відповідальності за ресурси у здобувачів освіти можна проводити екологічні акції, виступати на конференціях, впроваджувати науково-дослідницькі проекти, а також, залучати їх до моніторингу енергоспоживання.

Під час засвоювання використання енергоефективних технологій слід познайомитись з:

- сонячними панелями;
- енергоефективним освітленням;
- утепленням будівель;
- використанню біогазу;
- Smart Grid (розумна мережа) тощо.

Всі ці компетентності формують свідомість та відповідальність у гуртківців щодо сталого розвитку та охорони довкілля.

Практичні навички раціонального використання ресурсів включають ефективне управління споживанням енергії, оптимізацію процесів, впровадження енергоощадних технологій і регулярний моніторинг витрат для зменшення втрат і підвищення ефективності. Важливо також заохочувати обговорення екологічних проблем та впроваджувати енергоефективні та енергозберігаючі практики у щоденне життя.

Висновки. Обґрунтовано актуальність і необхідність розвитку «енергоефективних» навичок («energy-efficient» skills) у закладах позашкільної освіти. В умовах воєнного стану, показана необхідність забезпечення здобувачів освіти та керівників гуртків ЗПО професійними компетентностями, навичками та вміннями в умовах енергетичної кризи щодо поведінки в надзвичайних ситуаціях.

Для формування та розвитку «енергоефективних» навичок («energy-efficient» skills) культури з енергоефективності та енергозбереження необхідно розвивати основні характерні напрямки: розповідати про правове забезпечення; сучасні підходи до енергозбереження, тенденції та перспективні напрями розвитку; технології, практики і методи стимулювання економії тощо.

Акцентовано увагу на: тісний взаємозв'язок між енергоефективністю та енергозбереженням і спільних рисах й відмінностях.

Визначено: перспективи формування культури з енергоефективності та енергозбереження, що допомагає простежити та встановити сучасні й нові чинники удосконалення якості позашкільної освіти у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Багрій, Г.В. Професіограма майбутнього фахівця у сфері енергозбереження та енергоефективних технологій / Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. – Випуск 190. – С. 173–177. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2020-1-190-173-177>

2. Varlamov. G.B., Mitchenko I.O., Jiang Jianguo, Zhang Weijie, Wu Zongyan. Modern technologies for increasing the energy and environmental efficiency of energy production. Енергетика: економіка, технології, екологія. 3 (2022), 84–90. <https://doi.org/10.20535/1813-5420.3.2022.271992>

3. Гелетуха Г. Г., Железна Т. А., Кучерук П. П., Драгнев С. В. Аналіз перспективних напрямків використання енергетичного потенціалу біомаси України. // Теплофізика та теплоенергетика. – 2023. – Т. 45, № 2. – С. 77–86.
<https://doi.org/https://doi.org/10.31472/tpe.2.2023.9>
4. Докшина С. Ю., Бойченко С. В., Розен В. П., Шкільнюк І. О., Куберський І. О. Концепція підвищення енергетичної та екологічної безпеки через утилізацію пластикових відходів і відпрацьованих шин.// Енергетика: економіка, технології, екологія : науковий журнал. – 2022. – № 4. – С. 24–34.
<https://doi.org/10.20535/1813-5420.4.2022.273372>
5. Кириленко О. В., Блінов І. В., Денисюк С. П., Зайцев В. І. Васильченко Є. А. Впровадження базових міжнародних стандартів Smart Grid в Україні: сучасний стан справ. Енергетика: економіка, технології, екологія, науковий журнал. – 2022. – № 4. – С. 44–53. <https://doi.org/10.20535/1813-5420.4.2022.273386>
6. Кириленко О. В., Снежкін Ю. Ф., Басок Б. І., Базєєв Є. Т. (2023). Енергетика, наука та інженерія: сучасний стан і виклики розвитку. Вісник Національної академії наук України. 4, 3–20. <https://doi.org/10.15407/visn2023.04.003>
7. Корець М. С. Енергозберігаючі технології [Текст]: [навч. посіб.] / Корець М.С. ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2022. – 205 с.
8. Лазуренко О. П., Лисенко Л. І., Черкашина Г. І. & Шокар'юв Д. А. (2022). Щодо принципів відновлення електроенергетичної системи України. Енергетика: економіка, технології, екологія. 4, 102–106. <https://doi.org/10.20535/1813-5420.4.2022.273415>
9. Селіхов Ю. А., Горбунов К. О., Самойлов А. В. & Стасов В. (2023). Аналітичний огляд сучасних нетрадиційних джерел енергії. Інтегровані технології та енергозбереження. 2, 15-24. <https://doi.org/doi:10.20998/2078-5364.2023.2.02>

ЗАСТОСУВАННЯ НУМІЗМАТИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ У ПРИРОДНИЧІЙ ОСВІТІ (НА ПРИКЛАДІ МОНЕТ КРАЇН ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ)

Мисько В.З.

викладач географії, керівник гуртків Кам'янець-Подільського позашкільного навчально-виховного об'єднання

Мисько Т.О.

вчитель-методист, вчитель географії Кам'янець-Подільського ліцею №17

Байтеряков О.З.

*кандидат географічних наук, доцент кафедри географії та туризму
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького*

Природнича освіта є однією з ключових складових сучасної освітньої системи, адже вона формує в учнів цілісне уявлення про навколишній світ і закладає основи наукового мислення. Цей напрям спрямований на розвиток у здобувачів освіти знань, умінь, навичок і цінностей, необхідних для розуміння природи, її законів, взаємозв'язків та відповідального ставлення до довкілля. Ефективна природнича освіта поєднує теоретичне вивчення таких дисциплін, як географія, біологія, екологія та фізика, із практичними завданнями, експериментами, дослідженнями та проєктною діяльністю.

Сучасна природнича освіта має інтегрований характер і вимагає від учителів пошуку міждисциплінарних підходів до подачі матеріалу. Важливу роль відіграє формування дослідницьких навичок та вміння працювати з різними джерелами інформації. Завдяки цьому учні не лише засвоюють базові наукові поняття, а й навчаються критично мислити та застосовувати знання в реальному житті.

Компетентнісно орієнтоване навчання в межах природничої освіти передбачає активізацію розумової діяльності учнів і розвиток їх творчих здібностей. Одним із ефективних засобів досягнення цієї мети є використання нестандартних дидактичних матеріалів: картин, фотографій, гербаріїв, науково-популярної та художньої літератури, поштових марок, листівок, банкнот і монет різних країн світу. Такі засоби не лише збагачують уявлення про природу, а й сприяють формуванню емоційно-ціннісного ставлення до неї. Природнича освіта, орієнтована на практику, творчість і пізнання, є важливою основою для виховання свідомого громадянина,

здатного дбати про довкілля та сталий розвиток суспільства [2].

Одним із найважливіших засобів наочності, які можна успішно застосовувати в закладах ЗСО та позашкільній роботі є металеві грошові знаки – монети. Їх можна використовувати практично на кожному із етапів уроку чи заняття у позашкільних закладах: від актуалізації опорних знань та формування нових знань, умінь і навичок до узагальнення і систематизації навчального матеріалу, а також під час виконання практичних робіт і дослідницьких проєктів. Залежно від матеріально-структурних особливостей і дидактичного призначення монет, застосовують різні прийоми роботи із ними [1, 3].

Застосування монет країн світу як засобів навчання може бути корисним в таких навчальних курсах НУШ: «Географія», «Біологія» і «Пізнаємо природу» та «Країни та регіони» (10 клас).

У Південній Америці органічний світ найкраще представлений на монетах таких країн і територій: Аргентина, Гаяна, Колумбія, Перу, Уругвай і Фолклендські острови. На двох монетах Венесуели представлено герб країни, де одними із основних елементів виступають сніп жита та дикий кінь. Сучасні монети Парагваю не містять таких зображень, а лише ті, які карбувались протягом 1990–1993 рр. У 7 класі, під час вивчення теми «Природні зони Південної Америки», вчителю географії зручно буде скористатись таблицею, яка містить інформацію про зображення на монетах представників флори і фауни цього південного материка [1].

На прикладі монет країн Південної Америки, розглянемо різноманітність

органічного світу. Оригінально представлена флора Аргентини. Аверси і реверси усіх монет містять зображення дерев та їхніх квітів: жакаранди, сейби розкішної, арраяни і просопису кальденії (табл. 1).

Складено за власними колекціями монет та джерелом [5].

Дітям цікаво буде дізнатись, що дерево просопис кальденія є ендеміком субтропічних регіонів Аргентини та перебуває у Червоному списку видів МСОП, що перебувають під загрозою зникнення.

Різноманітно представлений органічний світ на монетах Колумбії. Зокрема, на

Таблиця 1

Зображення рослин і тварин на монетах країн Південної Америки

Країна	Номінал монети	Зображення рослин і тварин
Аргентина	1 песо	дерево жакаранди (аверс), квітка жакаранди (реверс)
	2 песо	дерево сейби розкішної (аверс), квітка сейби розкішної (реверс)
	5 песо	дерево арраяна (аверс), квітка арраяна (реверс)
	10 песо	дерево просопису кальденії (аверс), квітка просопису кальденії (реверс)
Венесуела	50 центів	герб країни із зображенням снопу жита і дикого коня
	1 болівар	герб країни із зображенням снопу жита і дикого коня
Гаяна	1 долар	збирання рису
	5 доларів	обробка цукрової тростини
Колумбія	50 песо	очковий або андійський ведмідь
	100 песо	фрайлехон або еспелетія
	200 песо	червоний ара
	500 песо	скляна жаба
	1000 песо	головаста морська черепаха
Парагвай (1990–1993 рр.)	1 гуарані	тютюн
	5 гуарані	бавовник
	10 гуарані	голова корови
Перу	10 центів	національні орнаменти із використанням місцевої флори і фауни
	20 центів	національні орнаменти із використанням місцевої флори і фауни
	50 центів	віночок із лаврових гілочок
	1 соль	віночок із лаврових гілочок
	2 соль	стилізовані колібрі
	5 соль	стилізований кондор
Уругвай	1 песо	броненосець
	2 песо	капібара
	5 песо	страус нанду
	10 песо	пума
Фолклендські острови	1 пенні	пінгвіни-шкіпери
	2 пенні	каргарка магелланська
	5 пенні	альбатрос чорнобровий
	10 пенні	морські леви
	20 пенні	вівця породи Ромні-Марш
	50 пенні	фолклендський вовк
	1 фунт	герб країни Фолклендських островів (зображення вівці)

них містяться зображення очкового або андійського ведмеда, фрайлехону, червоного ара, скляної жаби і головастої морської черепахи, а видові назви тварин подані на монетах латинською та іспанською мовами. Наприклад, папуга червоний ара (200 песо) підписаний як *Guacamaya Bandera* (ісп.) та *Ara Macao* (лат).

Велика увага природним об'єктам у нумізматиці приділяється і в Уругваї. На усіх 4 монетах представлена ендемічна фауна країни та Південної Америки: броненосець (1 песо), капібара (2 песо), страус нанду (5 песо) і пума (10 песо).

Різноманітно представлений на монетах органічний світ Фолклендських островів. Усі сім монет демонструють особливу фауну субарктичних островів: пінгвіни-шкіпери, каргарка магелланська, альбатрос чорнобровий, морські леви, вівця породи Ромні-Марш та зниклий ще у XIX ст. фолклендський вовк (50 пенсів). Навіть на монеті номіналом 1 фунт можна зустріти представника фауни цієї території – вівцю, яка є важливим елементом герба Фолклендських островів.

Створений авторами ілюстративний дидактичний стенд із зображеннями представників органічного світу Південної Америки

Рис. 1. Флора і фауна на обігових монетах країн Південної Америки (складено авторами)

може ефективно використовуватись учителем для пояснення матеріалу про біорізноманіття регіону та може слугувати ефективним засобом візуалізації природничого навчального змісту (Рис. 1).

Залучення монет до освітнього процесу з природничих дисциплін, зокрема географії та біології, відкриває нові можливості для реалізації завдань природничої освіти. Монети виступають як нестандартне джерело навчальної інформації, що дозволяє не лише урізноманітнити подачу матеріалу, а й поглибити знання учнів про географічні, біологічні та екологічні особливості різних регіонів світу. Такий підхід сприяє формуванню міждисциплінарного мислення та розкриває тісний зв'язок між природою, культурою та історією людства.

Нумізматична географія є перспективним напрямом у межах природничої освіти, оскільки монети часто відображають унікальні природні об'єкти, біологічне різноманіття, ландшафтні особливості та символи довілля країн-емітентів. Наприклад, зображення пінгвінів чи овець на монетах Фолклендських островів є не лише елементами дизайну, а й відображенням природної ідентичності регіону. Аналізуючи такі нумізматичні матеріали, діти можуть досліджувати флору і фауну, вивчати середовище існування різних видів та обговорювати питання охорони природи й сталого розвитку.

У межах освітнього процесу використання монет сприяє впровадженню інтегрованих завдань, які поєднують елементи біології, географії, екології, мистецтва та навіть економіки. Це дозволяє відійти від шаблонних методів викладання й зробити навчання більш практико-орієнтованим та захопливим. Нестандартні дидактичні засоби, зокрема монети й банкноти, активізують пізнавальну діяльність учнів, формують у них стійкий інтерес до природничих наук і розвивають

навички аналізу та критичного мислення. Таким чином, нумізматична географія стає ефективним інструментом модернізації природничої освіти, наближаючи її до реального світу.

Список використаних джерел

1. Байтеряков О.З. Боністична географія. Методика застосування банкнот у шкільному курсі «Географія. Материки та океани»: монографія. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2024. 156 с.

2. Байтеряков О., Мисько В. Основні напрямки досліджень боністично-нумізматичної географії. Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туризмологічної та екологічної науки: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 15–16 травня 2025 р.). Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2025. С. 258–260.

3. Мисько В.З. Обігові монети країн Європи : історія, опис, систематизація, методика застосування на уроках географії. Проблеми безперервної географічної освіти і картографії : Збірник наукових праць. Вип. 33. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. С. 30–40.

4. Мисько В.З., Мисько Т.О., Байтеряков О.З. Нумізматична географія: сучасні монети країн Океанії, опис та застосування в освітньому процесі. Money & Banking: гроші та банки в історії Європи: тези доповідей I нумізматичної щорічної конференції (м. Київ, 16–18 вересня 2024 року). Київ, 2024. С. 238–241

5. Numista. URL: <https://numista.com> (дата звернення 06.08.2025)

КАЙРОС-МЕНЕДЖМЕНТ — НОВИЙ ПРЕДСТАВНИК SOFT SKILLS У СЕРЕДНІЙ ТА ВИЩІЙ ОСВІТІ

Ігор Лядський,

*кандидат сільськогосподарських наук, старший викладач кафедри маркетингу
Полтавського державного аграрного університету, викладач soft skills IT STEP SCHOOL
у Полтаві та онлайн-школи DarwinLand*

Кайрос-менеджмент — це інноваційний інструмент формування успішної учнівської та студентської молоді, що допомагає максимально ефективно використовувати наявні ресурси незалежно від соціального походження, матеріального стану чи зовнішніх обставин. У сучасних умовах, коли значна частина українців відчула необхідність змінити місце проживання, професійну діяльність або звичний розпорядок життя, здатність усвідомлено цінувати та раціонально використовувати свій потенціал набуває принципової важливості для успішної адаптації [4]. Особливу актуальність цей підхід має для школярів та студентів, які значною мірою перебувають у віртуальному просторі, зокрема соціальних мережах та відеоіграх, втрачаючи навички соціалізації. Багато молодих людей не вміють ефективно взаємодіяти з навколишнім світом і повноцінно реалізовувати свій внутрішній потенціал.

Надмірна концентрація на майбутніх планах іноді може ускладнювати усвідомлення цінності поточного моменту та раціональне використання наявних ресурсів. Важливо розвивати усвідомлений підхід, який балансує між довгостроковими амбіціями та актуальними потребами. Поєднання ретельного стратегічного планування з умінням жити «тут і зараз» сприяє не лише досягненню поставлених цілей, але й насолоді від самого процесу їх реалізації. Гармонійне інтегрування стратегічного бачення з уважністю до сьогодення є ключовим фактором ефективного управління як особистим життям, так і професійною діяльністю.

Кайрос-менеджмент пропонує різноманітний інструментарій для усвідомлення власних можливостей, аналізу перспектив та пошуку позитивних аспектів у різноманітних життєвих ситуаціях [3]. Методика бере свій початок від вчення Time-менеджменту, але

має глибоке філософське підґрунтя, поєднуючи світоглядну та управлінську складову [1]. Її назва походить від імені давньогрецького бога Кайроса — символу сприятливих можливостей і вдалого моменту для дії [7]. Цей підхід уособлює здатність розпізнавати та використовувати найоптимальніший час для прийняття важливих рішень, що робить методику особливо цінною для впровадження у навчальний процес закладів середньої та вищої освіти.

Концепція Кайрос-менеджменту вперше з'явилася у науково-педагогічних публікаціях 2017 року і відтоді зазнала суттєвого розвитку завдяки дослідженням у сфері самоменеджменту, соціального інтелекту та креативності, які входять до глибинних навичок або Meta skills [2]. Самоменеджмент сприяє глибшому пізнанню себе, вмінню керувати власними емоціями та мотивувати себе до діяльності. Соціальний інтелект обумовлює здатність налагоджувати ефективну взаємодію з іншими, розуміти їхні потреби, будувати конструктивні міжособистісні стосунки [5]. Креативність стимулює генерацію новаторських ідей, пошук нестандартних рішень і впровадження інновацій у різноманітні сфери життя [6]. Синергія цих «мета-навичок» створює міцну основу для особистої та професійної ефективності, що надзвичайно важливо у сучасному динамічному світі, де зміни відбуваються стрімко, а здатність адаптуватися і знаходити нові можливості стає вирішальним фактором успіху [8].

Наступним етапом популяризації Кайрос-менеджменту стало проведення авторського курсу «Кайрос-менеджмент – мистецтво управління вдалою можливістю для освітян та науковців» у партнерстві з Центром українсько-європейського наукового співробітництва у 2025 році. Учасники навчання здобули перші свідоцтва про підвищення

кваліфікації з навчальним навантаженням 6 кредитів ЄКТС. Також отримано Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 135450, присвячений цій тематиці, що свідчить на користь її переходу в площину науково-педагогічного обговорення, сприяючи швидкій інтеграції у освітній процес. Для активнішої популяризації Кайрос-менеджменту створено тематичні сторінки у соціальних мережах: Facebook — «Кайрос-менеджмент, Soft skills, Meta skills та соціальний інтелект» та Instagram — «Meta skills & Kairos-management», які дозволяють розповсюджувати інформацію серед широкого загалу. Завдяки цьому поступово формується спільнота практиків і дослідників, що сприяє подальшому розвитку та вдосконаленню підходів Кайрос-менеджменту.

На сьогодні сформовано вісім основних інструментів Кайрос-менеджменту, які розвивають вміння оцінювати перспективи зовнішнього середовища та творчо використовувати власний потенціал. Серед основних методів Кайрос-менеджменту:

1. «Вікно можливостей» — допомагає ідентифікувати ключові моменти у своєму житті та роботі, коли рішення чи дія можуть мати найбільший вплив. Для цього можна використовувати формулу WIN, яка складається з трьох ключових компонентів:

Wish — усвідомлення своїх бажань та цілей;

Interest — зацікавленість своїм оточенням, пошук точок перетину діяльності друзів чи знайомих зі своїми цілями;

Need — практика озвучення своїх бажань перед іншими, адже відкритість допомагає знаходити підтримку та ресурси для реалізації цих потреб.

2. «Матриця шансів і ресурсів» — дозволяє не лише оцінити наявні активи, але й побачити нові перспективи для розвитку та досягнення цілей. Англomовна назва методики CHARM — Chances and Resources Matrix. Цей підхід полягає у створенні чотирьох квадрантів:

1. Ресурси
2. Шанси
3. Обмеження
4. Потенційні дії.

Матриця допомагає виявити ключові аспекти, які впливають на досягнення цілей, акцентує увагу на практичних діях і використанні шансів.

3. «Соціальний сканер» — полягає у щоденному тренуванні спостережливості та соціальної обізнаності. Варто навчитися звертати увагу на невербальні сигнали оточуючих, їхні потреби та емоційний стан. Це дозволяє ефективніше встановлювати нові контакти, знаходити спільні інтереси та виявляти потенційні можливості для взаємовигідної співпраці. Це допоможе ідентифікувати потенційні можливості для співпраці чи розвитку.

4. «Анатомія результату» — спонукає до ретельного аналізу подій після кожного значущого успіху. Розглядаються ефективні дії, які сприяли досягненню мети, а також аспекти, що потребують покращення. Процес поділяється на кілька етапів:

- оцінка особистих рішень,
- вплив команди,
- використання ресурсів,
- фактори зовнішнього середовища.

Цей підхід дозволяє краще розуміти, як і коли використовувати сприятливі моменти. Постійне осмислення дій і обставин сприяє розвитку саморефлексії, адаптації до змін і підвищенню шансів на успіх у майбутньому.

5. «Мислення сценаріями» — пропонує розробляти кілька можливих варіантів розвитку подій, що дозволить швидко адаптуватися до змін. Для початку необхідно визначити ключове завдання, яке потребує планування. Далі слід ідентифікувати основні фактори, що можуть вплинути на розвиток подій, та передбачити три типи сценаріїв:

- оптимістичний,
- реалістичний
- песимістичний.

Кожен сценарій має супроводжуватися конкретним планом дій, який включає заходи для мінімізації ризиків і максимізації результатів. Регулярне використання мислення сценаріями дозволяє ефективніше адаптуватися до змін, знижувати рівень стресу в кризових ситуаціях і знаходити нові можливості навіть у несприятливих умовах.

6. «Точки синергії» — орієнтує на ретельний аналіз своїх навичок, вподобань чи ресурсів з метою виявлення можливості їх гармонійного поєднання для створення додаткової вартості. Наприклад, поєднання творчих здібностей із технічними знаннями може стати основою для розробки інноваційних продуктів або послуг. Яскравими прикладами синергії є Книга рекордів Гіннеса, «Червоний» путівник Мішлен. Книга рекордів

Гіннеса спочатку була задумана як реклама броварні, але згодом перетворилася на всесвітньо відомий інформаційний продукт, що фіксує рекорди та досягнення. Путівник виник із пристрасті Андре Мішлена до подорожей, ставши еталоном якості у світі ресторанного бізнесу.

7. «Рефлексія дня» — пропонує кожного вечора аналізувати свій день, щоб знайти несподівані можливості. Цей метод формує навичку швидше розпізнавати перспективи та приймати оптимальні рішення у подібних ситуаціях.

Для тренування можна використовувати конкретний інструмент — щоденник рефлексії. Наприкінці кожного дня записувати відповіді на кілька запитань:

- Які ключові події відбулися протягом цього дня?
- Чи траплялися випадки, коли відкривалися несподівані шанси?
- Чи вдалося ефективно використати ці можливості?
- Що можна було б зробити по-іншому, щоб отримати кращий результат?
- Який урок отримано сьогодні, і як його можна застосувати завтра?

Така вправа допомагає не лише розвинути звичку до саморефлексії, але й забезпечує більш глибоке розуміння власних дій, що є ефективним інструментом для особистісного та професійного зростання.

8. «Соціальний місток» — допомагає зміцнити соціальні зв'язки та створити нові можливості для співпраці. Необхідно визначити людей з кола знайомих, з якими давно не спілкувалися, і поновити контакти. Процес оновлення зв'язків варто зробити регулярною практикою, адже навіть один новий чи оновлений контакт може відкрити несподівані перспективи. Соціальні зв'язки часто є джерелом натхнення, нової інформації або ресурсів, які можуть стати в нагоді у майбутньому. Під час спілкування корисно ділитися власними ідеями, досягненнями чи планами, адже це може викликати зацікавлення або навіть стати початком спільного проєкту. Регулярна практика «соціального містка» оновлює відносини, поступово розширює мережу контактів, що є важливим ресурсом у багатьох сферах життя.

Також розроблено три практичні вправи, що можуть бути використані під час роботи з учнями та студентами.

1. ТЕХНІКА «СНІГОВА КУЛЯ»

Ця вправа полягає в тому, що учасники починають з однієї базової ідеї і поступово її розвивають, додаючи нові елементи. Наприклад, якщо почати з ідеї нового продукту, учасники можуть додавати функції, цільову аудиторію, маркетингові стратегії тощо. Це допомагає розвинути креативність і вміння бачити можливості в деталях, а також вчить працювати в команді, де кожен може зробити свій внесок.

2. КРОС-ДИСЦИПЛІНАРНІ ПРОЄКТИ

Об'єднання людей з різних професій або спеціалізацій для роботи над спільним проєктом. Якщо говорити про учнів, то може бути поєднання представників різних класів, зокрема з математичним чи природничим нахилом. Для університетів доцільно залучати до реалізації спільних проєктів студентську молодь з різних кафедр чи факультетів. Це сприяє розвитку соціального та емоційного інтелекту, оскільки учасники повинні враховувати різні точки зору та навички, а також вчитися ефективно комунікувати.

3. ВПРАВА «СИТУАЦІЙНА АДАПТАЦІЯ»

Ця активність спрямована на розвиток навичок адаптації учасників до різних соціальних ситуацій, що вимагають зміни поведінки залежно від дій, пропозицій та емоційного стану інших людей. Вправа допомагає учасникам розвивати соціальний інтелект, емоційну обізнаність та гнучкість у спілкуванні.

Кайрос-менеджмент відкриває нові горизонти у формуванні сучасних soft skills, необхідних для успішної самореалізації молоді в умовах стрімких змін і невизначеності. Його філософське коріння та практична спрямованість дозволяють не лише планувати майбутнє, а й цінувати та ефективно використовувати кожен момент сьогодення. Впровадження цієї методики у середню та вищу освіту сприяє розвитку усвідомленості, гнучкості мислення та здатності адаптуватися до нових викликів, що є надзвичайно важливим для формування конкурентоспроможної, відповідальної та творчої особистості. Кайрос-менеджмент стає не просто управлінським інструментом, а комплексним підходом до розвитку життєвих компетенцій, які допомагають знаходити і реалізовувати свої найкращі можливості у різних обставинах.

Список використаних джерел

1. Волік Н. «М'які навички» у формуванні професійної компетентності майбутнього педагога дошкільної освіти. II Всеукраїнська науково-практична конференція «Дошкільна освіта в сучасному освітньому просторі: актуальні проблеми, досвід, інновації». м. Харків. 2025. С. 239–242.
2. Лядський І. Кайрос-менеджмент або менеджмент зручного моменту. Практика управління закладом освіти: щомісячний професійний журнал. 2017. № 8. С. 17–19.
3. Лядський І.К. Кайрос-менеджмент — управлінський інструмент на перехресті соціального інтелекту, самоменеджменту та креативності. Економічний простір. 2025. № 198. С. 188–193. <https://doi.org/10.30838/EP.198.188-193>
4. Лядський І.К. Науково-педагогічний потенціал Кайрос-менеджменту в закладах вищої освіти. Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка : збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. м. Полтава : ПНПУ імені В.Г.Короленка. 2025. С. 552–555.
5. Develi, A., Pekkan, N.U., Cavus, M.F. Social intelligence at work and its implication for organizational identification: A sectoral comparison. *Independent Journal of Management & Production*. 2022. 13. 364–383. <https://doi.org/10.14807/ijmp.v13i1.1555>
6. Juwita I., Kamil I., Jonrinaldi, Yuliandra B. & Halim I. (2020) Mastery of Skills 4.0 Effect on The Readiness of College Students in Facing Revolution of Industry 4.0. *Jurnal Optimasi Sistem Industri*. Vol. 19. № 1. 11 p. DOI: 10.25077/josi.v19.n1.p1-11.2020
7. Orvain, J., Gentil, S. Intertwining Times Structures: Assembling Chronos and Kairos. 2024. 46 p. DOI: 10.13140/RG.2.2.19510.92487
8. Spencer E. & Lucas B. Meta-Skills: Best practices in work-based learning A literature review. 2021. 75 p. DOI: 10.13140/RG.2.2.10399.84642

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Тлуста Н.І.,

соціальний педагог

Державного навчального закладу

«Звенигородський центр підготовки і перепідготовки робітничих кадрів»

У сучасному світі, який стрімко трансформується під впливом цифрових технологій, глобалізаційних процесів і соціально-економічних викликів, питання підвищення якості освіти набуває пріоритетного значення. Підвищення якості освіти є стратегічним пріоритетом державної освітньої політики, що визначає вектор розвитку суспільства та національної економіки. Здобувачі освіти закладу професійної (професійно-технічної) освіти (далі — ЗП(ПТ)О) стикаються з новими вимогами ринку праці, потребою в критичному мисленні, адаптивності, міждисциплінарних знаннях і готовності до безперервного навчання протягом життя. У цих умовах традиційні форми та підходи до навчання втрачають ефективність, що вимагає впровадження сучасних освітніх тенденцій, орієнтованих на особистість здобувача освіти ЗП(ПТ)О, його потреби та інтереси.

Проблема полягає в тому, що освітня система не завжди встигає реагувати на ці динамічні зміни: спостерігається брак цілісного підходу до формування ключових компетентностей, недостатня готовність педагогів до інноваційної діяльності, нерівномірний рівень цифрової грамотності та обмежена інтеграція інклюзивних, STEM- і проєктних технологій у навчальний процес. Крім того, не всі ЗП(ПТ)О мають достатню матеріально-технічну базу для якісного впровадження нових освітніх практик.

Таким чином, актуальність проблеми підвищення якості освіти обумовлюється необхідністю не просто оновлення змісту навчання, а й трансформації всієї педагогічної парадигми. Йдеться про створення освітнього середовища, яке сприятиме розвитку самостійності, відповідальності, креативності й життєвих навичок здобувачів освіти. Це вимагає комплексного підходу до освітньої політики, реформування методик викладання, підвищення педагогічної майстерності та ефективної роботи зі здобувачами освіти на

основі сучасних тенденцій. Вивчення, осмислення та впровадження цих тенденцій є ключем до забезпечення якісної, конкурентноспроможної та гуманістично орієнтованої освіти в ЗП(ПТ)О України.

Інтенсивне впровадження цифрових технологій змінює методи викладання і засоби навчання. Онлайн-платформи, інтерактивні ресурси, віртуальна та доповнена реальність відкривають нові можливості для персоналізованого та гнучкого навчання. Цифрові рішення дозволяють здійснювати постійний моніторинг успішності здобувачів освіти та оперативно коригувати освітній процес. Водночас цифровізація вимагає високої цифрової компетентності від учасників освітнього процесу. Це зумовлює потребу в перепідготовці педагогів ЗП(ПТ)О.

Освіта XXI століття фокусується не лише на засвоєнні знань, а й на формуванні ключових компетентностей: комунікативних, соціальних, емоційних, цифрових тощо. Компетентнісний підхід змінює структуру навчальних програм, методів і форм оцінювання. Важливим є перенесення акценту з «знанневих» результатів на практичні навички та здатність застосовувати знання у різних життєвих ситуаціях. Це сприяє інтеграції професійної (професійно-технічної) освіти з ринком праці та життям у суспільстві. Компетентності розглядаються як універсальні інструменти життєвого успіху.

Сучасні тенденції підвищення якості освіти неможливі без урахування потреб здобувачів освіти, зокрема дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивна освіта забезпечує рівні можливості шляхом адаптації освітнього середовища, програм і методів навчання. Це дозволяє уникнути дискримінації та сприяє формуванню толерантного суспільства. Успішна інклюзія передбачає взаємодію педагогів, асистентів, психологів і батьків. Такий підхід розвиває емоційний інтелект усіх учасників освітнього процесу.

Завдяки адаптивному навчанню та диференціації завдань педагога можуть ефективніше підтримувати розвиток здобувачів освіти. Персоналізоване навчання підвищує самооцінку здобувачів освіти і сприятиме кращому результату. Цей підхід є запорукою інклюзивності й рівного доступу до якісної освіти.

Вивчення іноземних мов, участь у міжнародних програмах та обмінах стають нормою. Освітній простір виходить за межі національного. Це стимулює конкурентоспроможність здобувачів освіти та педагогів ЗП(ПТ)О. Міжнародна співпраця сприяє взаємозбагаченню культур.

Поєднання наук, технологій, інженерії та математики формує компетентності 21 століття. STEM-навчання розвиває логіку, аналітику, практичне застосування знань. Акцент робиться на експериментах, конструюванні, вирішенні задач. Це забезпечує підготовку до технологічного світу.

Нині освіта перестає бути лише етапом у житті – вона стає безперервним процесом. Навчання протягом усього життя сприяє адаптації до змін, самореалізації та кар'єрного зростання. Освітні заклади повинні формувати у здобувачів освіти здатність до самонавчання, пошуку інформації та самоаналізу. Освітні системи мають підтримувати такі цінності через відкриті онлайн-курси, неформальну освіту та мікрокваліфікації. Це дозволяє створити суспільство гнучких, мобільних та відповідальних громадян. Якість освіти вимірюється її здатністю адаптуватися до запитів часу.

В сучасних умовах якісна освіта ЗП(ПТ)О неможлива без психологічного комфортного середовища. Здобувачі освіти повинні відчувати себе захищеними, прийнятими, мотивованими до навчання. Психологічна підтримка, антибулінгові програми, налагодження партнерських стосунків між усіма учасниками освітнього процесу мають ключове значення. Формування безпечного клімату підвищує академічну успішність та загальне благополуччя. Це – основа гуманістичного підходу до освіти.

Аналіз сучасних тенденцій у сфері освіти свідчить про те, що якість освітнього процесу визначається не лише академічними результатами, а й здатністю професійно-технічної освіти відповідати запитам часу, потребам здобувачів освіти та викликам майбутнього. Зміщення акценту з передачі знань на

формування життєвих, соціальних та цифрових компетентностей вимагає оновлення методик, змісту та форм організації навчання в ЗП(ПТ)О. Цифровізація, інклюзія, STEM-орієнтація, громадянська активність, а також компетентнісний підхід – це не тимчасові тренди, а нові вектори розвитку ЗП(ПТ)О.

Упровадження сучасних тенденцій у роботі зі здобувачами освіти має фундаментальне значення для розвитку особистості, формування активного громадянина та побудови інноваційного суспільства. Завдяки використанню новітніх технологій, інтеграції міжпредметних зв'язків, розбудові інклюзивного середовища та формуванню ключових компетентностей забезпечується доступність, результативність і стійкість освітнього процесу.

Таким чином, сучасні освітні тенденції вимагають від педагогічної спільноти ЗП(ПТ)О постійного професійного зростання, гнучкості мислення та відкритості до змін. Їх ефективна імплементація дозволяє не лише підвищити якість освіти, а й забезпечити розвиток успішної, відповідальної та конкурентоздатної особистості. Актуальні тенденції не лише покращують якість професійно-технічної освіти, а й формують майбутню націю через ефективну роботу з її найціннішим ресурсом – молодим поколінням.

Використані джерела

1. Андрущенко В.П. Філософія освіти в структурі сучасного гуманітарного знання / В.П. Андрущенко. – К.: Знання України, 2019. – 312 с.
2. Мельниченко О.О. Управління якістю освіти: теорія, практика, досвід / О.О. Мельниченко. – К.: Освіта України, 2020. – 228 с.
3. Савченко О. Якість освіти: сучасні підходи до оцінювання // Педагогіка і психологія. – 2022. – № 1. – С. 5–12.
4. Сисоєва С.О. Освітні інновації: теорія, практика, перспективи розвитку. – К.: Педагогічна думка, 2020. – 256 с.
5. Сорочан Т.І. Якість освіти: нові підходи та виклики. – Харків: Основа, 2020
6. Сущенко Л.І. Сучасні тенденції розвитку освіти в умовах цифровізації / Л.І. Сущенко // Педагогічна думка. – 2022. – №1. – С. 15–22.
7. OECD. Future of Education and Skills

2030. Conceptual Learning Framework. – Paris: OECD, 2020. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oecd.org/education/2030/>
8. Технології забезпечення якості освіти: навчальний посібник / [Литвинова С.Г., Клепко С.Ф., Ігнатенко П.Г. та ін.]; за заг. ред. С.Г. Литвинової. – К.: Видав. дім «Слово», 2021. – 280 с.
9. ЮНЕСКО. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. – Paris: UNESCO, 2017. – 62 p.
10. Чорна Л.І. Інноваційна педагогіка. – Тернопіль: Мандрівець, 2021.

СИНЕРГІЯ ПРИНЦИПІВ ЕКОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Шубчинський В.Д.,

Донецький обласний еколого-натуралістичний центр, завідувач відділу методичного,

Лешишак В.В.,

Одеський обласний гуманітарний центр позашкільної освіти та виховання, завідувачка відділу екологічного землеробства еколого-натуралістичного підрозділу

Менафова Ю.В.,

канд. хім. наук, доцент кафедри хімії та охорони праці Донбаської державної машинобудівної академії, методист Донецького обласного еколого-натуралістичного центру

Анотація: синергія принципів екології та педагогічних технологій означає взаємодію, при якій поєднання екологічних принципів і педагогічних методів створює ефект, більший, ніж сума їхніх окремих дій. Це означає, що екологічні концепції (наприклад, самоорганізація, системність) інтегруються в освітній простір для формування у здобувачів освіти системного мислення, розуміння зв'язків між явищами та розвитку екологічної свідомості, що перевершує традиційні методи навчання.

Ключові слова: екологія, заклади позашкільної освіти (ЗПО), еко-орієнтовані педагогічні технології (ЕОПТ), здобувачі освіти, керівники гуртків, «зелене» мислення (green mindset).

Постановка проблеми. Люди скоряються законам Природи, навіть коли діють проти них (Йоганн Вольфганг фон Гете, видатний німецький поет, мислитель, природознавець (XVIII—XIX ст.).

Екологія — молода наука, й, мабуть, через це вона ще не сформулювала своїх законів з математичною чи фізичною точністю. Можливо, це буде зроблено пізніше. Поки що ж прийнято вважати, що екологічні закони — це середньостатистичні прояви певних причинно-зумовлених явищ. На думку відомого еколога Д. Чіраса, природа розвивається

й функціонує за чотирма основними принципами:

➤ рециклічності, або повторного багаторазового використання найважливіших речовин;

➤ постійного відновлення ресурсів;

➤ консервативного споживання, коли живі істоти споживають лише те й у такій кількості, як їм необхідно;

➤ популяційного контролю — природа не допускає вибухоподібного росту популяцій, регулюючи кількість особин того чи іншого виду створенням відповідних умов для його існування та розмноження.

Саме внаслідок діяльності людини спостерігається негативний вплив на навколишнє середовище, а саме: вилучення просторово-територіальних земельних та агрокультурних ресурсів, унікальних складових флори і фауни, корисних копалин, привнесення в навколишнє середовище через емісію забруднюючих і радіоактивних речовин, небезпечних випромінювань, шуму і вібрацій, тепла, потоків речовин, інформації та енергії, що впливають на стійкість екосистем і знижують якість довкілля безпосередньо, або опосередковано тощо. Шкідливим і небезпечним впливам підпадають ґрунти і повітря, поверхневі та підземні води. Тому розвиток

елементів екологічної освіти у закладах позашкільної освіти (ЗПО) шляхом розроблення і впровадження еко-орієнтованих педагогічних технологій (ЕОПТ) є важливою й актуальною [1].

Мета роботи полягає у визначенні, аналізі та обґрунтуванні структурних компонентів еко-орієнтованих педагогічних технологій.

Педагогічна технологія – це цілеспрямована організація педагогічного процесу, яка відображає науково обґрунтований проект логічно структурованої системи педагогічної взаємодії для гарантованого досягнення запланованих результатів навчання [3]. Традиційні педагогічні технології навчання відтворюють екологічні знання, уміння та навички як відлуння дисципліни «Екологія», що лише надає змогу сформувати когнітивне середовище, в якому окреслено деякі екологічні аспекти та існує застарілий антропоцентричний тип екологічної свідомості. Змінити його на екоцентричний у відповідності з екологічним імперативом, забезпечити належний освітній процес у позашкільній задля реалізації стратегії сталого розвитку можна, на нашу думку, застосовуючи еко-орієнтовані педагогічні технології.

Аналіз досліджень. Більшість цих та інших екологічних принципів і законів вдало узагальнив американський еколог Б. Коммонер у 1974 р., який запропонував чотири принципи.

Принцип перший: УСЕ ПОВ'ЯЗАНЕ З УСІМ

Екологія розглядає біосферу нашої планети як складну систему з багатьма взаємопов'язаними елементами. Ці зв'язки реалізуються за принципами зворотного негативного зв'язку (згадаємо, наприклад, систему «хижак— жертва»), прямих зв'язків (в екосистемах «працюють» усі дії логічної алгебри — «або», «і», «не»), а також завдяки різноманітним взаємодіям, що взаємовключають одна одну. За рахунок цих зв'язків формуються гармонійні системи кругообігу речовин та енергії. Будь-яке втручання в роботу збалансованого механізму біосфери викликає відповідь одразу за багатьма напрямками, що робить прогнозування в екології надзвичайно складною справою.

Принцип другий: УСЕ МАЄ КУДИСЬ ДІВАТИСЯ

На прикладі біологічного кругообігу видно, як рештки й продукти життєдіяльності одних

організмів є в природі джерелом існування для інших.

Людина поки ще не створила такого гармонійного кругообігу в своїй господарській діяльності. Будь-яке виробництво постійно «випускає» принаймні дві речі — необхідну продукцію й відходи. Відходи самі собою не зникають: вони нагромаджуються, знову втягуються в кругообіг речовин і призводять до непередбачених наслідків.

Принцип третій: ПРИРОДА ЗНАЄ КРАЩЕ

«Живе складається з багатьох тисяч різноманітних органічних сполук, пише Б. Коммонер, і часом здається, що принаймні деякі з них можуть бути поліпшені, якщо їх замінити якимось штучним варіантом природної субстанції». Третій закон екології стверджує, що штучне введення органічних речовин, які не існують у природі, а створені людиною, але беруть участь у живій системі, швидше завдасть шкоди. Одним із найдивовижніших фактів у хімії живих речовин є те, що для будь-якої органічної субстанції, виробленої живими істотами, в природі є фермент, здатний цю субстанцію розкласти. Тому, коли людина синтезує нову органічну сполуку, яка за структурою значно відрізняється від природних речовин, цілком імовірно, що для неї немає розкладального ферменту, й ця речовина «накопичуватиметься». Другий закон допомагає зрозуміти, які наслідки матиме таке накопичення.

Принцип четвертий: НІЩО НЕ ДАЄТЬСЯ ЗАДАРМА

«Глобальна екосистема являє собою єдине ціле, в межах якого ніщо не може бути вигране або втрачене й яке не може бути об'єктом загального поліпшення: все, що вилучається з неї людською працею, має бути відшкодоване. Сплати за цим векселем не можна уникнути, її можна лише відстрочити», пише Б. Коммонер. Четвертий закон стверджує: природні ресурси не нескінченні. Людина в процесі своєї діяльності нині бере у природи в «борг» частину її продукції, залишаючи під заставу ті відходи й ті забруднення, яким не може чи не хоче запобігти. Цей борг зростатиме доти, доки існування людства не опиниться під загрозою й люди сповна не усвідомлять необхідність усунення негативних наслідків своєї діяльності. Це усунення потребуватиме дуже великих затрат, які й стануть сплатою цього боргу.

Виклад основного матеріалу. Під еко-орієнтованими педагогічними технологіями (ЕОПТ) ми розуміємо такі, що сприяють розвитку «зеленого» мислення (green mindset) у здобувачів освіти.

Еко-орієнтованим педагогічним технологіям, зі свого боку, властиві такі особливості [5]:

- вони відрізняються більшою складністю, виступають фрагментами екологічної освіти суспільства з їх структурним і функціональним розмаїттям. Це складні й надскладні системи, які є сукупністю певних підсистем, об'єднують значну кількість елементів і зв'язків;

- для них властива менша детермінованість та «жорсткість». Вони виступають, як правило, адаптивними системами, що відрізняються гнучкістю параметрів, здатністю пристосовуватися до потреб навколишнього середовища;

- вони є рухливими у часі системами. Їх діяльність може визначати зміст педагогічної технології, а може виступати як механізм її реалізації, мати певні умови та результат, що надає динаміку еко-орієнтованій педагогічній технології, роблячи її процесом, постійно змінюється;

- еко-орієнтовані педагогічні технології відрізняються варіабельністю, тобто, різноманітністю, зумовленою присутністю особистостей з їхньою індивідуальною неповторністю, водночас людина виступає рушійною силою цих технологій, визначаючи їх різноманітність;

- еко-орієнтовані педагогічні технології повинні бути транслятором таких поширених принципів життєдіяльності суспільства, як ефективність і оптимальність, системність, цілепокладання, саморозвиток, синергізм і гуманізм;

- система стає тоді еко-орієнтованою технологією, коли вона визначається як певний конструкт щодо реалізації нагальних потреб людей, суспільства і довкілля.

Педагогічні технології мають містити цільовий, змістовий, мотиваційно-ціннісний та методичний структурні компоненти. Загальною метою проектування ЕОПТ є актуалізація когнітивних здібностей з екологічних питань, мотивування свідомого відношення до збереження довкілля, та закладання пріоритетів екологічної безпеки.

До цільового компоненту ЕОПТ відносимо: проектування еко-орієнтованих педагогічних

технологій; розроблення програм та заходів для підвищення рівня екологічної самосвідомості вихованців та розвитку в них позитивного ставлення до навколишнього середовища; застосовування інтерактивних методів навчання під час обговорювання та розв'язання екологічних питань; розробку планів-конспектів, структурно-логічних схем, сценаріїв занять і тем, що містять екологічну складову; створення умов для опанування гуртківцями екологічних знань та реалізації ними творчих здібностей; розвиток екологічного світогляду, системи цінностей у ЗПО, їхніх життєвих установок, професійного світосприйняття, що ґрунтуються на концепції сталого розвитку [4].

Змістовий компонент ЕОПТ містить: розуміння правових основ охорони навколишнього середовища; вміння аналізувати джерела промислового забруднення екосистем; спроможність розрізняти шкідливі речовини; визначення шляхів забруднення повітряного басейну й поверхні землі; оцінювання негативного впливу використання тих чи інших матеріалів на організм людини; уявлення життєвого циклу матеріалів, що використовуються; вміння аналізувати можливі варіанти використання та утилізації відходів виробництва; здатність моделювати вторинне використання відходів, порівнювати енергозберігаючі, енергоефективні та відновлювальні технології, що застосовують у світі; пропозиції рекомендацій щодо використання еконейтральних технологій з урахуванням регіональної специфіки.

Мотиваційно-ціннісний компонент впливає на формування особистісно-сміслової сфери здобувачів освіти, відповідає за цілеспрямоване забезпечення керівниками гуртків їхньої достатньої активності та реалізується завдяки створенню певного освітнього середовища. Воно характеризується різноманіттям застосованих методів навчання, продуктивним спілкуванням учасників педагогічного процесу, відповідним морально-психологічним кліматом на заняттях, особистісним рівнем екологічної культури кожного учасника освітнього простору. Вказане потребує забезпечення відповідних умов: стимулювання прагнення вихованців до певного виду діяльності, що не зашкоджує довкіллю; інтеграції знань з окремих аспектів реалізації екологічної безпеки в єдиний взаємозалежний (взаємозумовлений)

комплекс; посилення практико-орієнтованої спрямованості формованих умінь і навичок до екологічно безпечної професійної діяльності; використання творчих форм навчання в процесі оволодіння гуртківцями знаннями, уміннями, навичками з метою створення екологічно безпечних умов праці.

Вибір методів навчання, їхнє перетворення на конкретні прийоми та застосування під час кожного етапу заняття визначає методичний компонент ЕОПТ. Відповідно до загальних цілей ЕОПТ зрозуміло, що підґрунтям для них є особистісно-розвивальні педагогічні технології. До їхніх характерних ознак належить: пріоритет особистісно-сміслової сфери здобувача освіти; включення до освітнього простору його досвіду та актуалізація шляхом проблематизації заняття; визнання цінності спільного досвіду, взаємодії; побудова процесу навчання з урахуванням психофізіологічних особливостей; переорієнтація процесу навчання на постановку й розв'язання самими вихованцями навчальних завдань – пізнавальних, дослідницьких, проектних тощо; заміна позиції керівника гуртка як інформатора і контролера на позицію координатора, фасилітатора, який сприяє створенню умов для становлення здобувача освіти як суб'єкта діяльності [2].

Таким чином, з-поміж педагогічних особистісно-розвивальних в якості еко-орієнтованих виокремлюємо такі технології: кейсів, проектного навчання, тренінгів, імітаційно-ігрового та проблемно-розвивального навчання, критичного мислення, колективної розумової діяльності тощо.

Також, невід'ємним структурним компонентом ЕОПТ є рефлексивний, що надає змогу контролювати, коригувати та оцінювати відповідність отриманих результатів встановленим цілям. Оскільки йдеться про розвиток мислення, самосвідомості, то для контролю доцільно використовувати саме рефлексивний компонент, який здійснюється у формі спілкування між керівником гуртка та вихованцем, передбачає самоаналіз та інтеріоризацію останнього.

Висновки. Для розвитку «зеленого» мислення доцільно розробляти та впроваджувати в практику ЗПО еко-орієнтовані педагогічні технології, до структурних компонентів

яких належать такі: цільовий, змістовий, мотиваційно-ціннісний та методичний.

Нагадаємо, що під еко-орієнтованими педагогічними технологіями ми розуміємо такі, що сприяють розвитку «зеленого» мислення (green mindset).

В центрі педагогічної системи де використовуються особистісно-розвивальні технології знаходиться вихованець зі всіма своїми особливостями, що й обумовлює вплив на його/її світогляд, цінності та формування професійних компетентностей.

Список використаних джерел:

1. Бажурко Н.В., Казьмірчук Н.С. Екологічна освіта – рушійна сила сталого розвитку: європейський досвід. Наука і техніка сьогодні (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»). Випуск 3(31). 2024. С. 783–790. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-3\(31\)-783-790](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-3(31)-783-790)

2. Інноваційні освітні технології: світовий і вітчизняний досвід використання в системі неперервної освіти: монографія / відповідальні редактори Барановська Л.В. (Київ, Україна), Морська Л.І. (Жешув, Республіка Польща). Біла Церква, 2022. 34 с.

3. Локшина О.І. (2002). Європейська стратегія розвитку екологічної освіти. Екологічна освіта: проблеми та шляхи їх розв'язання. Наук.-метод. вісник. №3. К., НЕНЦ. 256 с.

4. Стахова І.А. Підготовка майбутніх учителів до екологічного виховання учнів (на основі проекту програми ERASMUS + JEAN MONNET MODULE ECOEDEU101085524). Актуальні питання географічних, біологічних та хімічних наук: основні наукові проблеми та перспективи дослідження. Збірник наукових праць ВДПУ; [відп. ред. С.В. Поливаний]. Вінниця, 2022. Вип. 20 (24). С. 80–82.

5. Методична система розроблення та застосування еко-орієнтованих педагогічних технологій для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. DOI: 10.46299/ISG.2023.MONO.PED.1.3.3

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-КВЕСТ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

Олена Олійниченко,

канд. філол. наук, вчитель англійської мови Одеського ліцею №44

На сучасному етапі учасники навчального процесу стикаються з необхідністю подолання освітніх втрат. Виникає потреба за невеликий проміжок часу здійснити максимальне мовне зближення, спираючись на продуктивний зміст навчального матеріалу з активним залученням сучасних інформаційних технологій. Актуальними залишаються проблеми методики підготовки до тестування і контролю рівня володіння іноземною мовою, використання інтернет-ресурсів, комп'ютерних навчальних програм. Щоб реалізувати практичні цілі професійно-орієнтованого навчання, яке полягає у розвитку навичок використовувати англійську мову як інструмент професійного спілкування та міжкультурної комунікації, необхідно розвивати певні компетенції (мовну, предметну, мовленнєву, соціокультурну та інші). Учні старшої школи мають володіти різними видами читання, вміти вести діалог, отримувати і передавати фактичну інформацію. В таких умовах досить продуктивним може стати використання веб-квест технології, яка набула популярності і в гуманітарній, і в технічній сферах. Ця технологія дозволяє не тільки озброїти учнів сучасними знаннями, а й навчити їх здобувати інформацію і засвоювати навички самостійно. Серед учнів спостерігається зростання інтересу до інформаційно-дослідницьких завдань або веб-квестів, зазначають вчені, оскільки ці види роботи дозволяють користуватися безмежною ресурсною базою Інтернету, проявляючи водночас свій характер та творчі здібності. Завданням даного дослідження є вивчити можливості, запропонувати варіанти та визначити переваги застосування веб-квест технології як засобу розвитку іншомовної комунікації. За останні десятиліття в працях вітчизняних та зарубіжних вчених (B.Dodge, T. March, A.Lamb, Chr. Bauer-Ramazani, J. Kimball, M. Luzon, O. Багузіна, O. Волкова, M. Рубінштейн, M. Пістрак, M. Брейгіна)

вивчалися дидактичний потенціал та принципи укладання веб-квестів, переваги і недоліки цієї технології. Однак зберігається необхідність подальшої розробки проблеми використання інтернет-технологій у вивченні іноземної мови, особливо у зв'язку з професійною направленістю, яка активно впроваджується в 10–11 класах. Веб-квест як метод навчання і контролю вмінь і навичок був розроблений у 1995 році професорами університету Сан-Дієго Берні Доджем та Томом Марчем. Під веб-квестом вчені розуміють «певним чином організований вид самостійної дослідницької роботи, для виконання якої студенти здійснюють пошук інформації у мережі Інтернет за вказаними посиланнями» [2, с. 6]. Фахівці виділили такі структурні компоненти даної технології: вступ, де представлена тема, практична або дослідницька проблема та попередній план роботи; завдання, що чітко прописані та співвідносні з спеціалізацією виконавців; список інтернет ресурсів з сучасною та об'єктивною інформацією; опис процедури виконання інтерактивних завдань, етапів; вказівки до дій, та рекомендації щодо використання електронних джерел та способів організації пошукової роботи; ознайомлення учнів з критеріями та параметрами оцінювання залежно від типу квесту; висновки, які підсумовують досвід самостійної чи командної роботи над веб-квестом. Б.Додж запропонував такі види завдань для веб-квестів: компіляція (трансформація формату подачі інформації з різноманітних ресурсів); таємнича історія, детектив (висновки на основі суперечливих фактів); журналістське розслідування (об'єктивне висвітлення фактів, висловлення думок, наведення висновків); переконання (схиляння на свій бік представників протилежної точки зору); дослідження (вивчення наукових фактів, відкриттів на основі онлайн-джерел); переказ (демонстрація розуміння теми і презентація

матеріалів з Інтернету у новому форматі); творче завдання (створення відео, блогу, веб-сторінки, сайту тощо); досягнення консенсусу (знаходження рішення нагальної проблеми соціального або професійного характеру). Пізніше дослідник Ф. Бенз визначив веб-квест як «конструктивний підхід до навчання, в якому учні не тільки збирають та організовують інформацію з Інтернету, але й націлюють свою діяльність на виконання поставлених завдань, що часто модулюють одну чи кілька професійних ролей» [1]. Американська дослідниця Л. Каспер стверджує, щоб «вважатися мультиграмотними, учні сьогодні мають набути цілий ряд навичок, які дадуть їм змогу скористатися різними засобами комунікації, що надані новими технологіями, і діяти в глобальному навчальному середовищі» [3, с. 96]. Таким чином, працюючи з мультимедійною інформацією, учні занурюються у глибокий мисленнєвий процес, знайомляться з різними текстовими формами, освоюють нові когнітивні навички (приміром, здатність використовувати пошуковий інструментарій, щоб визначити цінні та релевантні джерела інформації, здатність оцінювати користь онлайн-інформації стосовно своєї мети). В праці «Веб-завдання для вивчення професійної та академічної англійської: Адаптація веб-квест моделі» М. Лузон визначає такі основні критерії мовних веб-квестів: «Учні повинні взаємодіяти з ресурсами таким чином і для тієї ж мети, що в реальному житті; вони мають бути задіяні в тих самих когнітивних та метакогнітивних процесах, що користувачі онлайн-медіа в реальному світі; завдання повинні відповідати функціям і соціальному контексту» [4, с. 33]. Дослідниця разом з іншими вченими (Дж. Джексоном, Ф. Мішеном) наголошує на важливості автентичності матеріалів і завдань, які мають відображати текстуальну складність онлайн-інформації, а учням бажано надати лінгвістичну, технологічну та медіа підтримку для успішного проходження веб-квесту. Надаючи лінгвістичну підтримку, краще презентувати не словник до певного тексту, а наголосити на засобах, що прискорюють сприйняття інформації (візуалізації, графіки, відео, посилання на електронні словники потрібної спеціалізації або менш складні тексти цієї ж тематики). Інколи вчителю доцільно запропонувати заздалегідь обрані сайти, це виключить можливість

використання учнями джерел з необ'єктивною інформацією. Веб-квести допомагають учням орієнтуватися під час пошуку потрібної інформації, а не блукати від сайту до сайту. Зі свого боку, різні види веб-квестів можливо адаптувати відповідно до мовного рівня учнів. Для груп з низьким рівнем знання мови пропонуються менш складні різновиди – переказ та компіляція. Ці різновиди вимагають засвоєння, обробки і представлення інформації у вигляді презентації або доповіді. Завдання веб-квесту вважатиметься виконаним, якщо формат продукту значно відрізняється від того, як подано початкові дані в джерелах. Веб-квест у вигляді таємничої історії, детективу доречно проводити в групах середнього рівня мовної підготовки. Вчитель ставить таке завдання, що неможливо виконати, заглянувши до однієї веб-сторінки. Досвід показує, що учні з ентузіазмом намагаються розв'язати містерії «The Most Serious Problem Facing the Earth», «Could the Sinking of the Titanic have been prevented?», «The political and economic implications of immigration». Завдання типу переконання або досягнення консенсусу вимагають мовних компетенцій найвищого рівня. Вони найбільш складні, проте найефективніші, оскільки успішно інтегрують всі чотири мовні навички та ініціюють спонтанне користування англійською мовою під час дебатів і дискусій. В аналітичних завданнях учні мають співставити кілька фактів, знайти схожості чи відмінності, обговорювати причинно-наслідкові відносини.

Варто навести кілька прикладів, коли доцільно використати веб-квест технологію. Вивчаючи досягнення науки певного періоду можна запропонувати тему веб-квесту «Знамениті фізики (хіміки, журналісти, лінгвісти) ХХ століття» (залежно від спеціалізації класу); спочатку учні готують невеличкі реферати або презентації, потім можна організувати проведення круглого столу з обговоренням і визначенням найінформативніших досліджень або провести вікторину про діяльність науковців, з досягненнями яких ознайомилися. Прикладом вдалого застосування веб-квестів у вивченні іноземної мови можуть бути завдання країнознавчого характеру. Вивчаючи тему «The System of Higher Education in Europe» старшокласникам пропонується скласти детальний план вступу до одного з європейських вузів. Учні діляться на

команди по 3–5 осіб і визначаються з закладом, до якого вони будуть «вступати», узгоджують з вчителем список необхідних та достовірних онлайн ресурсів. На наступному занятті кожна команда доповідає про результат своєї пошуково-дослідницької діяльності у вигляді Power-Point презентації.

Наголошуємо, що головною перевагою використання веб-квест технології є зосередженість на автономії навчання, стимулювання креативного мислення, залучення учнів до самооцінювання. Сьогодні вкрай необхідно продовжувати вивчати можливості даної технології. Веб-квести допомагають відійти від нав'язування готових відповідей, оскільки вчать здобувати вміння і навички самостійно. Вчитель допомагає, координує процес пошуку вирішення проблеми поставленої у веб-квесті. Цей метод сприяє розвитку багатьох компетенцій, необхідних у XXI столітті: уміння орієнтуватися в іншомовному інформаційному полі, аналізувати,

самостійно удосконалювати свої навички, уміння працювати в команді.

Список використаних джерел

1. Benz Ph. Webquests, a Constructivist Approach [Electronic resource]/ Ph.Benz.–2001.–Available: <http://opendistancelearning.pbwor-ks.com/w/page/23202397/Webquests>.
2. Dodge B. Focus: Five Rules for Writing a Great Webquest/ B. Dodge // Learning & Learning with Technology. 2001. –V.28(8). –p.6–9.
3. Kasper L. New Technologies, New Literacies: Focus Discipline Research and ESL Learning Communities/ L. Kasper//Language Learning and Technology. –2000. –V.4(2). –p.96–116.
4. Luzon-Marco M. Webtasks for Learning Professional and Academic English: Adapting the WebQuest Model/ M. Luzon-Marco// CORELL: Computer Resources for Language Learning. –2010. –V.3. – p.29–44.

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Світлана Вовненко,

методист ДНЗ «Звенигородський центр підготовки і перепідготовки робітничих кадрів»

У сучасному освітньому середовищі якість освіти безпосередньо залежить від професійної компетентності педагога. Зростання вимог до освітніх результатів, оновлення стандартів, впровадження цифрових технологій та необхідність розвитку ключових компетентностей здобувачів освіти вимагають високої фахової підготовки та гнучкості педагогічного мислення.

Сучасні виклики професійної професійної (професійно-технічної) освіти, зокрема діджиталізація, ринок праці, стандартизація та дуальне навчання, вимагають від педагогів не лише фахових знань, а й високого рівня професійної компетентності, що включає методичну, комунікативну, цифрову, емоційно-психологічну та соціальну складові.

Професійна компетентність педагога — це інтегративна якість, яка охоплює:

- володіння сучасними педагогічними технологіями;
- здатність до інноваційної діяльності;
- уміння проєктувати й реалізовувати освітній процес;
- комунікативну відкритість і педагогічну етику;
- постійну готовність до саморозвитку та професійного вдосконалення.

Підвищення професійної компетентності педагогів ЗП(ПТ)О є ключем до забезпечення якості освіти, оскільки саме педагог є основним носієм змісту, транслятором цінностей та посередником між освітою і виробництвом.

У контексті нової української школи та реформи П(ПТ)О особливого значення набуває: упровадження компетентнісного підходу; розвиток парт-нерства «Освіта – Бізнес – Громада»; цифрова трансформація освітнього процесу; формування soft skills у здобувачів освіти.

Педагог професійної освіти сьогодні – це не лише викладач, а й наставник, коуч,

фасилітатор, який здатен гнучко реагувати на зміни, працювати з різними категоріями здобувачів освіти, створювати безпечне, інклюзивне й мотивуюче середовище.

Ефективними шляхами розвитку професійної компетентності педагогів є: участь у методичних об'єднаннях, творчих групах; стажування на підприємствах; використання дистанційного навчання, EdTech-платформ; самоосвіта, наставництво, професійні конкурси.

Компетентний педагог:

- забезпечує високу результативність навчання;
- створює мотиваційне та безпечне середовище для здобувачів освіти;
- сприяє формуванню ключових компетентностей здобувачів освіти;
- забезпечує партнерську взаємодію з усіма учасниками освітнього процесу;
- впроваджує інновації та педагогічні технології, орієнтовані на здобувачів освіти.

Тільки компетентний педагог може забезпечити якісну підготовку конкурентоспроможного фахівця, здатного працювати у реальних умовах ринку праці, впроваджувати інновації та бути відповідальним громадянином.

Без компетентного, мотивованого і сучасного педагога неможливо досягти якісної освіти. Саме професійна компетентність педагогічних працівників є основою сталого розвитку освітнього процесу, підвищення рівня успішності здобувачів освіти та формування особистостей, здатних до вирішення життєвих та виробничих ситуацій в умовах XXI століття.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр>
2. Про оплату праці педагогічних і науково-педагогічних працівників: Постанова

КМУ від 10.07.2019 № 822 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/822-2019-p>

3. Професійний стандарт «Викладач закладу фахової передвищої, професійної (професійно-технічної) освіти»: наказ МОН України від 23.03.2021 № 273 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua>

4. Савченко О.Я. Професійна компетентність педагога: теоретичні засади і практичні

виміри // Педагогічна думка. – 2020. – № 3. – С. 12–17.

5. Романовський О.Г. Формування професійної компетентності майбутніх педагогів у системі ПТО. – Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2021. – 128 с.

6. Освітній портал Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua>

ПРОБЛЕМА СПРИЙНЯТТЯ РІЗНОРІВНЕВОГО СПІЛКУВАННЯ В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Ксенія Медведєва,

*викладач кафедри японської мови та перекладу Факультету східних мов Київського
столичного університету імені Бориса Грінченка*

Японська мова є однією зі східних мов, яка налічує широку аудиторію прихильників. Культура аніме та персонажі японських комп'ютерних ігор приваблюють сучасну молодь. І з'являється бажання опанувати мову далекої острівної країни.

В процесі вивчення японської мови перед здобувачами освіти постає проблема декількох рівнів спілкування, зокрема: ввічливий та простий. Зазначимо, що ввічливий включає в себе три підрівні: 丁寧語 тейнейго, що використовується для ділового мовлення

та спілкування з незнайомими людьми; 尊敬語 сонкейго, що вважається надзвичайно ввічливим та застосовується для вираження поваги до співбесідника; 謙譲語 кенджь:го, що водночас є вираженням скромності та свого роду піднесенням співрозмовника.

Рівень 丁寧語 тейнейго характеризується додаванням закінчення -ます (行きます ікімасу). 尊敬語 сонкейго містить спеціальні ввічливі форми різних частин мови (дієслова із суфіксом -れる реру (話される ханасареру) / -られる рареру (出られる дерареру);

префікс お o та дієслівна форма なる на ру в поєднанні з другою основою дієслова (お休みになる оясумінару); заміну дієслова ввічливим відповідником (見ます мімасу = ご覧になります горанніарімасу), в той час як 謙讓語 кенджьо:го включає префікс お o чи ご go в поєднанні другої основи дієслова з допоміжним дієсловом する суру (お送りする оокурісуру чи ご説明する госетсумейсуру); особливі форми зниження рівня власного статусу, своєї непомітності стосовно статусу співбесідника (あいます аімасу = お目にかかります оменікакарімасу). Проста форма є дружньою розмовною (遊びます асобімасу = 遊ぶ асобу), а також формою, яку ми вважаємо формотворчою, тобто такою, на базі якої виникають інші граматичні конструкції (読むことができます йомукотогадекімасу) [2; 3; 4; 5].

Наші спостереження показують, що проста форма та рівень 丁寧語 тейнейго доволі вдало засвоюються здобувачами освіти через багаторазову повторюваність в усіх видах мовленнєвої діяльності. Найскладніше з комунікацією на рівнях 謙讓語 кенджьо:го та 尊敬語 сонкейго через брак особистого досвіду та вправ для напрацювання. Ми дослідили, що детальне відпрацювання даних рівнів спілкування в рамках говоріння, читання, письма та аудіювання може бути результативним.

Говоріння. Слід вдаватися до рольових ігор та відпрацювання ситуативних діалогів. Насамперед, варто напрацювати шаблонні зразки для усвідомлення та перестроювання свідомості та ставлення студента до даних форм вираження думки. Після чого пропонувати ситуації, в яких здобувачі освіти повинні самостійно розвивати ситуацію.

Читання. Варто запропонувати друковані матеріали, щоб задіяти зорову пам'ять студентів та комбінувати з говорінням, що полегшить процес сприйняття інформації. Дієвими тут також можуть стати завдання з субтитрами чи витяжки з манґа.

Аудіювання. Так як ми, наразі, проживаємо в моменті розвитку цифровізації, значущими є завдання з використанням відеоматеріалів та аудіоматеріалів. Зокрема таких, що викликають інтерес у сучасних здобувачів освіти, а саме: подкасти, тематичні короткотривалі навчальні відео, підбірки з аніме та серіалів, новини, озвучка.

Письмо. Зауважимо, що сучасні методики

викладання письма надають перевагу творчим видам діяльності [1]. І ми погоджуємося з таким твердженням. На нашу думку, зараз креативні підходи стають базою різних сфер життя, а особливо освіти. Позитивні відгуки серед студентів отримують такі види засвоєння нового та незвичайного матеріалу: навчальні блоги, чати, повідомлення для соцмереж, оскільки вони містять ситуативний аспект, до якого завжди можна апелювати, задля правильного та гідного рівня спілкування з носіями мови.

Ефективними ми вважаємо також завдання на взаємоперетворення на всіх рівнях комунікації: 丁寧語 тейнейго ⇌ 謙讓語 кенджьо:го (います імасу = おります орімасу; もうします мо:шімасу = いいます іімасу); 丁寧語 тейнейго ⇌ 尊敬語 сонкейго (いいます іімасу = おっしゃいます ошшыімасу; ご存じです годзюнджідесу = 知っています шіттеімасу) [4].

Підсумовуючи, зазначимо, що найголовніше – відшукати правильний підхід до викладання нестандартного матеріалу, в межах розумного слід виходити за рамки стандартів, доповнюючи та розширюючи базу, з метою виховання достойного здобувача освіти.

Список використаних джерел

1. Ігнатенко І.П., Давидюк А.Р., Трубенко І.А. Інновації в методиках навчання іноземних мов : досвід України / І.П. Ігнатенко, А.Р. Давидюк, І.А. Трубенко // Академічні візії. – 2024. – № 37. DOI: 10.5281/zenodo.14138735.
2. Комарницька Т.К., Комісаров К.Ю. Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс: в 2 т. Т. 2. / Комарницька Т.К., Комісаров К.Ю.. – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 424 с.
3. みんなの日本語 初級I 第2版 本冊 ペーパーバック. 東京 : スリーエーネットワーク, 2012. – 249 頁.
4. みんなの日本語 初級II 第2版 本冊 ペーパーバック. 東京 : スリーエーネットワーク, 2013. – 247 頁.
5. みんなの日本語初級II : 翻訳・文法解説ウクライナ語版 (Переклад і граматичний коментар). Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2009. – 192 с.

ЯКІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Шинкарчук О.В.,

завідувача відділом екології та охорони природи Полтавського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді

У низці задач реформування освіти України одне з пріоритетних місць посідає проблема управління, як складовий процес, який неможливо виконати успішно, керуючи завченими формулами і постулатами. Сутність сучасного менеджменту полягає в оптимізації конкретних завдань управління завдяки раціональному і оптимальному використанню матеріальних, матеріально-технічних, кадрових, фінансових ресурсів. Тому однією з актуальних проблем сучасного керівника є проблема забезпечення професійного розвитку і кар'єри працівників освітньої галузі, як однієї із складових особистого розвитку, підвищення рівня знань, умінь та компетентності в системі освіти.

Саме тому перебудова системи освіти зумовлює необхідність систематичного підвищення якості професійної діяльності вчителів шкіл і позашкільних закладів, пошук нових рішень в їхній діяльності та управлінні.

У XXI столітті швидко зростає потреба у висококваліфікованих, досвідчених кадрах, які б відкрили нове значення у системі освіти. І тому сьогодні вимагає високого професійного, культурного рівня працівників закладів освіти, зокрема керівників, створення умов, що забезпечують розробку нових моделей методичної роботи, удосконалення форм, методів і напрямків методичної роботи, особистісно-орієнтований підхід до організації освітнього процесу [1].

Окрім всього цього, впродовж минулого століття створена і продовжує розвиватися система позашкільної еколого-натуралістичної роботи, яка реалізується через еколого-натуралістичні центри та станції юних натуралістів, творчі учнівські об'єднання, заочні та біологічні школи, Малу академію наук.

На всіх ступенях позашкільної освіти головне місце посідає планування своєї професійної кар'єри, підвищення рівня своєї творчо-пошукової діяльності в управлінні [3].

Аналіз фіксуючих проблем фіксує протиріччя, що склалися в наш час:

- між вимогами і задачами, що стоять перед позашкільною роботою;
- між необхідністю розвитку самостійності та творчості учасників позашкільної освіти та управління нею;
- між вимогами до керівників та недостатнім рівнем їх професійної майстерності;
- між потребами оновлення форм і напрямів діяльності позашкільних закладів і відсутністю у реаліях цього процесу.

Саме тому розробляються моделі служби моніторингу якісної діяльності позашкільних закладів, за допомогою яких можна досягти значних успіхів при формуванні у керівників певного рівня знань, умінь і навичок, стимулювання їх до здійснення самоуправління своєю діяльністю, підвищення власної самооцінки [2].

Література:

1. Войчук В. Програма розвитку позашкільного навчального закладу. В. Войчук Директор школи. 2005. №37.
2. Полякова Г. Організація та проведення моніторингу якості освіти Г. Полякова Управління освітою. 2006. №10.
3. Флегонтова Н. Проблема підготовки майбутніх керівників до організації позашкільної культурно-дозвільної роботи Н. Флегонтова Педагогіка і психологія професійної освіти. 2003. №4.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ З ТЕХНІЧНИХ НАУК

Олександр Орисенко,

керівник гуртка «Техніка»

комунального закладу Полтавської обласної ради «Полтавська обласна Мала академія наук учнівської молоді»

Наукове дослідження – це особлива форма процесу пізнання, систематичне, цілеспрямоване вивчення об'єктів, в якому використовуються засоби і методи науки і яке завершується формування знання про досліджуваній об'єкт.

Дослідження різняться за цільовим призначенням, джерелами фінансування і термінами проведення, вони потребують різного технічного, програмного, інформаційного та методичного забезпечення. Однак усім їм притаманні спільні методологічні підходи й універсальні послідовні процедури.

У процесі наукового дослідження виділяють такі складові елементи: виникнення ідеї, формулювання теми; формування мети та завдань дослідження; висунення гіпотези, теоретичні дослідження; проведення експерименту; узагальнення наукових фактів і результатів; аналіз та оформлення наукових досліджень; впровадження та визначення ефективності наукових досліджень.

Але в науці недостатньо встановити будь-який науковий факт. Важливим є пояснення його з позиції науки, обґрунтування загально-пізнавального, теоретичного та практичного його значення. Накопичення наукових фактів у процесі досліджень є творчим процесом, в основі якого завжди лежить задум вченого, його ідея.

Однією з важливих складових наукових досліджень є експеримент. Термін «експеримент» походить від латинського *experimentum* – спроба, дослід і вживається для позначення низки споріднених понять: дослід, цілеспрямоване спостереження, відтворення об'єкта дослідження, організація особливих умов його існування, перевірка передбачень. Отже, поняття «експеримент» означає проведення у визначених умовах серії дослідів для спостереження за станом об'єкта дослідження, які дозволяють стежити за його змінами і відтворювати їх кожний раз під час повторення дослідів.

Основною метою експериментів є визначення властивостей об'єктів дослідження та

перевірка справедливості гіпотез і на цій основі широке вивчення теми наукового дослідження.

Метод багатofакторного експерименту дає змогу отримати математичну модель процесу у вигляді рівняння, за яким оцінюють вплив на об'єкт дослідження як окремих факторів, так і їх взаємодію.

Метою цієї методичної розробки є надання гуртківцям, які займаються дослідженнями у сфері технічних наук, знань та практичних навичок у проведенні експериментальної частини науково-дослідницької роботи.

Сутність планування експериментів із застосуванням математико-статистичних методів полягає у встановленні математичної залежності між вихідними величинами та факторами, які на них впливають. Отримана математична залежність використовується для пошуку оптимальних значень вихідних параметрів.

Побудова математичних залежностей здійснюється на основі спеціальних лабораторних експериментів з подальшим обробленням отриманих експериментальних даних.

Проведення експериментальних досліджень виконують у декілька етапів, основними серед яких є такі:

- вибір та уточнення параметрів оптимізації залежно від конкретної задачі;
- вибір факторів, які визначають характер протікання досліджуваного процесу;
- вибір інтервалів варіювання факторів;
- вибір плану експерименту;
- реалізація експерименту (проведення дослідів метою яких є отримання експериментальних даних);
- обробка результатів експерименту з побудовою математичних залежностей параметра оптимізації від факторів.

На цьому етапі експериментальних досліджень необхідно визначитись із параметрами, які максимально суттєво відобразять суть або ефективність досліджуваного об'єкту (процесу). Параметри оптимізації

повинні характеризуватись однозначністю (кожному стану процесу повинне відповідати одне значення параметра), статистичною ефективністю (найменшим розбігом значень при повторюванні), простотою і ясністю фізичного змісту. Можна застосовувати не один, а декілька параметрів оптимізації, але водночас необхідно оцінити кореляцію між ними.

Після вибору параметра оптимізації (параметра на виході) переходять до вибору факторів, які на нього впливають. Фактор являє собою вимірювану незалежну змінну величину, яка в деякий момент часу набуває певного значення і впливає на характер протікання процесу загалом, або на деякі його етапи.

При виборі факторів необхідно дотримуватись наступних вимог: фактори не повинні залежати один від іншого (тобто зміна одного фактору не повинна викликати зміну іншого); фактори повинні вимірюватись із достатньою точністю і підтримуватись на певному рівні.

Вибір факторів здійснюють за результатами огляду літературних джерел, на основі вивчення фізичної сутності процесу, логічних міркувань тощо.

Після вибору факторів встановлюють обмеження (максимальні та мінімальні значення величин факторів), які, як правило, обумовлюються технічними можливостями експерименту чи технологічною доцільністю. Водночас може виявитись, що деякі з факторів несуттєво впливають на протікання процесу, тоді їх відкидають, або змінюють їхні межі варіювання.

В наведеній методичній розробці викладено послідовність проведення експериментальної частини науково-дослідницьких робіт з технічних наук.

Зроблено пояснення щодо послідовності виконання окремих етапів експериментальної частини. Висвітлено вимоги до вибору вихідних параметрів, які досліджуються, та факторів, які впливають на протікання процесу.

Методичні рекомендації можна застосовувати як на заняттях гуртка «Техніка», так стануть у допомозі при оформленні експериментально-дослідної частини конкурсних робіт.

Список літератури

1. Крот О.Ю., Коробко Б.О., Крот О.П., Вірченко В.В. Експериментальні методи досліджень: Навч. посіб. – Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2023. – 192 с.

2. Методи та засоби експериментальних досліджень: навч. посіб. / Г.Б. Параска, Д.В. Прибега, П.С. Майдан. – Київ : Кондор-Видавництво, 2017. – 138 с.

3. Метрологія та вимірювальна техніка. Підручник / Є.С. Поліщук, М.М. Дорожовець, В.О. Яцук, В.М. Ванько, Т.Г. Бойко. Друге видання, доповнене та перероблене. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – 544 с.

4. Кислий В.М. Організація наукових досліджень: навчальний посібник / В.М. Кислий. – Суми : Університетська книга, 2011. – 224 с.

5. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнктів / за ред. А.Є. Конверського. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.

6. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень: Навч. посіб. / С.Е. Важинський, Т.І. Щербак. – Суми: СумДПУ імю А.С.Макаренка, 2016. – 260 с.

7. Холодов А.М., Руднев В.К., Гарнець В.М. Технічні основи створення машин: Підручник. – К.: УМК ВО, 1992. – 288 с.

8. Статистична обробка експериментальних даних: Навч. посіб. / О.П. Мельниченко, І.Л. Якименко, Р.Л. Шевченко Біла Церква, 2006. 34 с.

9. Руденко В.М. Математична статистика. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 304 с.

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ОСВІТНІЙ ПРІОРИТЕТ: ДОСВІД КІРОВОГРАДСЬКОЇ МАН У РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ В СЕКЦІЯХ «ФОЛЬКЛОРИСТИКА» ТА «ЕТНОЛОГІЯ»

Олена Казакова,

методист

*Кіровоградської Малої академії наук учнівської молоді,
науковий керівник секції «Фольклористика»*

Ми живемо в час, коли питання «Хто я?» і «Звідки я?» набувають особливої уваги. У період війни, змін, викликів національна ідентичність перестає бути абстрактним поняттям. Вона стає щитом, корінням, джерелом сили. І саме тому наша педагогічна місія – не просто навчати, а й допомагати молоді знайти себе через культуру, пам'ять, традицію [1; 3; 4; 6].

У Кіровоградській Малій академії наук учнівської молоді ми останні декілька років працюємо над тим, щоб фольклор і етнологія були не лише науковими напрямками, а й способом життя, майстернею ідентичності, де формується не лише знання, а й характер, емоційна зрілість, світогляд. У Кіровоградській Малій академії наук слухачі секцій «Фольклористика» та «Етнологія» – унікальні платформи для педагогічного впливу, де учні не просто вивчають традиції – вони проживають їх, осмислюють, переосмислюють і транслюють у сучасність. Перед нами основне завдання – створення умов для формування міжкультурної компетенції, розвитку емоційного інтелекту через занурення в культурні коди, а також пробудження дослідницького інтересу щодо власного коріння.

В секції фольклористики, етнології вихованці разом із науковим керівником планують експедиції в етнографічні зони, де збирають цінний польовий матеріал (записують усні розповіді від інформантів, зберігають забуті українські фольклористичні тексти, створюють аудіоархіви).

Під час повномасштабної війни особливої актуальності набули наративи українців, які стосуються побуту, настроїв, емоцій народу, які є пластом для фольклористичних досліджень. Декілька років поспіль вихованці посідають призові місця у III етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту НДР учнів-членів МАН України, стають стипендіатами Президента України, досліджуючи теми, які пов'язані з сучасною

війною: «Пісні в обрядах переходу: братчини, охризування, проводи (на основі польових матеріалів Кіровоградщини)»; «Концепти «втрачена хата» та «жива хата» у повоєнному фольклорі Кіровоградщини середини ХХ століття»; «Трансформація страху під час війни в концепти «віра», «надія», «любов» (на основі воєнного фольклору Кіровоградщини ХХ-ХХІ століття). Розпочинають учні досліджувати звичаї, традиції, обряди з 5 класу, беручи участь у обласному конкурсі «Інсайти сьогодення від юних дослідників Кіровоградщини». В цьому навчальному році в секції етнології запропонована тематика: «Сила роду: що на роду написано?» (в номінації «Просили батько й мати на хліб та сіль, а ми запрошуємо на весілля»); в секції фольклористики: «Роль і символіка грошей у народних звичаях та обрядах: традиції, вірування трансформації (обрядові практики, повір'я, прислів'я, примовки, замовляння, забобони залучення достатку)». Тематика пропонується для вихованців усієї області, які збирають польові матеріали і створюють свої проєкти, збірники, етнографічні словники, а найкращі проєкти потрапляють на обласний етап конкурсу-захисту НДР учнів-членів МАН. Цінні матеріали надсилаються на різноманітні Всеукраїнські конкурси громадської архівістики України.

На групових заняттях в секції «Фольклористика», «Етнологія» Кіровоградської МАН поєднуються традиційні методи з інноваційними формами роботи [5]:

- проєктне навчання: учні створюють етнографічні дослідження, презентації, мультимедійні архіви;

- експедиційна діяльність: живе спілкування з носіями традицій, запис фольклору, фото- та відеофіксація;

- дослідницька діяльність: всі матеріали аналізуються, підбираються цікаві аспекти, які висвітлюються у науково-дослідницьких роботах;

– креативне письмо: мотиваційні листи, етнолітературні нариси, авторські інтерпретації легенд і переказів, есе на основі наративів військових, спогадів.

– інтеграція цифрових технологій: створення подкастів, інтерактивних карт, віртуальних музеїв.

Найчастіше використовується метод усної історії як інструмент формування цінностей під час війни – це унікальний підхід, який передбачає запис та систематизацію спогадів очевидців важливих подій. Під час російсько-української війни цей метод набув нового значення, ставши одним із ключових засобів збереження історичної пам'яті [2].

Застосування методу в Кіровоградській МАН:

1. Інтерв'ю із Захисниками України. Учасники секцій проводять зустрічі з військовими, волонтерами, медиками, записуючи їхні історії про особистий досвід під час війни, зібрані історії українських солдатів, які розповідають про свій шлях до фронту випробування війни і моменти єднання. Наприклад, у проєкті до Дня Захисника «Молодший побратим: історії з тваринами на фронт» завданням було не тільки зібрати свідчення, а й опублікувати статтю в засобах масової інформації.

2. Документування місцевих громад. Здійснюється запис розповідей мешканців регіону про евакуацію, адаптацію до умов війни, об'єднання громади та збереження традицій у складних обставинах.

3. Фольклор воєнного часу. Метод усної історії також дозволяє зафіксувати народну творчість, яка виникає у воєнний час. Наприклад, нові пісні, анекдоти, перекази, що народжуються як спосіб підтримки морального духу.

Всі зібрані матеріали в Кіровоградській Малій академії наук систематизуються в цифрових архівах, що дає можливість широкого доступу до них для дослідників, громадськості та молоді. Крім того, на основі зібраних історій створюються відеофільми, документальні ролики, інтерактивні платформи, які популяризують ці матеріали серед широкої аудиторії.

Слухачі Кіровоградської Малої академії наук учнівської молоді в секціях фольклористики, етнології не тільки стають переможцями різноманітних Всеукраїнських конкурсів, а й починають усвідомлювати себе частиною великої культурної традиції, формують власну позицію щодо національних цінностей, стають амбасадорами

української культури у своїх територіальних громадах, навчальних закладах, онлайн просторах, не тільки мають гарний освітній результат, а й повністю трансформуються особистість.

Таким чином, національна ідентичність — це не лише знання про минуле. Це емоційний зв'язок, це відповідальність, це дія. І саме педагогіка, що поєднує академічну глибину з людяністю, здатна пробудити в молоді цю силу. Успішні проєкти, зокрема створення збірників фольклорних текстів, свідчень, організація виставок та участь у регіональних фестивалях, демонструють значний вплив такої роботи на культурне середовище. Надалі ми плануємо інтегрувати сучасні технології, міжнародну співпрацю з різними організаціями, охопити якнайбільшу аудиторію для цінного освітнього та культурного досвіду позашкілья.

Список використаних джерел

1. Гвоздецька Б.Г. Пограничний простір як прояв етнокультурної маргінальності // Матеріали I Конгресу Соціологічної асоціації України [«Соціологія в ситуації соціальних невизначеностей: Тези доповідей учасників»], (Харків 15–17 жовт. 2009 р.) / Соціологічна Асоціація України, Харківський національний ун-т імені В.Н. Каразіна. Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. С. 102.

2. Грінченко Г. Усна історія як метод і джерело дослідження. – Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/Book/OST/3.pdf>

3. Історія української культури [Електронний ресурс].

4. Обушний М. Етнонаціональна ідентичність у контексті формування української нації: автореф. на здобуття наук. ступ. докт. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / М.І. Обушний. — НАН України. — К.: ІПіЕНД, 1999. — С. 2.

5. Простір національних ідентичностей в Україні: траєкторії формування та відтворення (методологія та методика дослідження) // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: збірник наукових праць. Випуск 16. Харків: Видавничий центр Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2010. С. 180 — 185.

6. Шестакова К.Ю. Етнічна ідентифікація на українському пограниччі: дис. ... кандидата соц. наук: 22.00.03. К., 2005. 188 с.

ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНИХ ПІДХОДІВ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

Шичкіна І.І.,

Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді

Анотація: У статті розкривається важливість національно-патріотичного виховання українських школярів у період повномасштабного вторгнення і проаналізовані сучасні методи та форми його впровадження. Автор досліджує значення національних традицій, культури, обрядів, історії, героїчних особистостей у формуванні любові до рідної землі, відчуття гордості за свою націю і майбутнє країни. Виховання патріотичних почуттів в умовах війни стає потужним інструментом підтримки національної єдності та збереження національної свідомості молодого покоління.

В умовах повномасштабної війни потреба в національно-патріотичному вихованні для України стала ключовим елементом у всіх пластах освіти. Оскільки воно є інструментом захисту незалежності та територіальної цілісності держави.

Патріотизм – соціально-історичне явище, яке в різні історичні епохи має конкретні прояви. Слово «патріотизм» (від «partis») – грецького походження, в перекладі означає «батьківщина, вітчизна» [7].

Національно-патріотичне виховання підрастаючого покоління покликане формувати почуття любові та відданості Батьківщині, національну гордість, служіння своєму народові, розуміння та співпереживання його історії й культури, прагнення утвердження у світі як високорозвиненої, конкурентоздатної нації, суспільства і держави.

До патріотичних цінностей відносять: національну ідею, українську мову, національну культуру, історію народу і держави, національну самовизначеність (тожсамість), громадянську активність, дотримання законів (законослухняність), Батьківщину (малу й велику), лідерів і героїв нації, держави, матір, батька [1].

Саме школа та інші соціальні інститути мають стати центрами формування патріотизму, щоб забезпечити виховання самодостатніх громадян-патріотів, готових захищати свої права та будувати сильну державу.

Завдання виховати патріотизм вимагає від

педагогів нових підходів до організації виховного процесу та розуміння його сутності. Патріотизм є вищим безумовним ціннісним утворенням, усвідомленим переживанням, високосмисловим ставленням, і його зміст як цілісного науково осмисленого поняття широко висвітлюється в сучасному науковому доробку, зокрема, у наукових працях Інституту проблем виховання НАПН України. За визначенням І.Д. Беха, комплексне поняття українського патріотизму – це, насамперед, любов до рідної землі, до України, до свого народу, до держави, найсильніший емоційний компонент, який стимулює:

- діяльнiсну відданість, працю на благо держави, служіння Україні, турботу про благо свого народу, суспільне об'єднання заради виконання конкретних дій;

- суспільно значущу цілеспрямованість, подолання відчуженості від соціального життя;

- моральну стійкість, непохитну вірність ідеям, принципам народної моралі;

- готовність до виконання почесного обов'язку – захисту Вітчизни, до самопожертви в екстремальній ситуації;

- наявність почуття власної гідності, яка є інноваційним компонентом поняття українського патріотизму.

Для дітей нового еволюційного ступеня розвитку педагог має створити таке виховне середовище, де пануватиме доброзичлива творча емоційно позитивна атмосфера, яка стимулюватиме різноманітну цікаву пізнавальну діяльність учнів для розкриття потенціалу особистості, розвитку, вияву й застосування кращих моральних і громадянських якостей. Учителю має продумати дієві способи мотивації, переконання учнів, дібрати красномовні неспростовні факти, приклади, аргументи, забезпечити школярам можливість вільно висловлювати свою думку, обстоювати власну позицію щодо обговорюваних питань [1].

Вчитель не лише передає знання, а й є взірцем для наслідування. Тож, основних завдань педагога можна виділити:

формування ціннісних орієнтирів (вчитель має сприяти розвитку в учнів почуття гордості за свою країну, національну самобутність); створення мотиваційного середовища (вчитель має заохочувати дітей до вивчення історії та культури України, застосовуючи сучасні методи навчання); підтримка та наставництво (вчитель є наставником, який підтримує учнів у їхньому прагненні досліджувати та вивчати свою країну) [4].

Запорукою ефективності виховного процесу є органічне поєднання системи принципів національно-патріотичного виховання в цілісну систему, яка забезпечить досягнення відповідних результатів – засвоєння загальнолюдських і українських національних цінностей. А також сформувати громадянську ідентичність. Сучасні підходи до національно-патріотичного виховання вимагають використання нових форм та методів, що враховують сучасні реалії та виклики. Адже вони допомагають підростаючому поколінню розуміти та цінувати свою країну, історію та культуру. І що не менш важливо — допомагають зробити процес навчання більш ефективним та цікавим, сприяючи глибокому засвоєнню знань про історію, культуру та традиції рідного краю, а також формуванню активної громадянської позиції.

У процесі організації національно-патріотичного виховання необхідно дотримуватися таких принципів:

- національної спрямованості, що передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, свого народу, шанобливе ставлення до його культури;

- гуманізації виховного процесу (зосередження уваги на дитині як вищій цінності, враховування її вікових та індивідуальних особливостей та можливостей, не форсують її розвиток, спонукають до самостійності, задовольняють базові потреби учня, виробляють індивідуальну програму її розвитку, стимулюють свідоме ставлення до своєї поведінки, діяльності, патріотичних цінностей);

- самоактивності і саморегуляції, що сприяє розвитку у вихованця суб'єктних характеристик; формує здатність до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень; поступово виробляє громадянську позицію особистості, почуття відповідальності за її реалізацію в діях та вчинках;

- культуровідповідності, що передбачає єдність патріотичного виховання з історією та культурою народу, його мовою, народними традиціями та звичаями, які забезпечують духовну єдність, наступність і спадкоємність поколінь;

- політкультурності, а саме, інтегрованість української культури у європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування в учнівської молоді відкритості, толерантного ставлення до культури, мистецтва, вірування інших народів; здатності диференціювати спільне і відмінне в різних культурах, сприймати українську культуру як невід'ємну складову культури загальнолюдської;

- соціальної відповідності – обумовлює необхідність узгодженості змісту і методів патріотичного виховання реальній соціальній ситуації, в якій організовується виховний процес [2].

Форми і методи проведення гурткової роботи мають спрямовуватися на стимулювання розвитку активності, творчості вихованців, усвідомлення ними власних світоглядних орієнтацій, особистої гідності, підготовки до самостійного життя.

Основними формами національно-патріотичного виховання учнів є:

- інформаційно-масові (дискусії, диспути, конференції, інтелектуальні аукціони, ринги, вікторини, вечори, подорожі до джерел рідної культури, історії держави і права, створення книг, альманахів);

- діяльнісно-практичні (творчі групи, екскурсії, свята, ігри драматизації, огляди-конкурси, олімпіади); інтерактивні (фестивалі);

- діалогічні (бесіда, міжрольове спілкування);

- індивідуальні (доручення, творчі завдання, звіти, індивідуальна робота тощо);

- наочні (виставки творчості учнів, книжкові виставки, тематичні стенди тощо) [1].

До інноваційних підходів національно-патріотичного виховання можемо віднести розроблення просвітницьких проєктів для маленьких українців. Сьогодні є потреба в єднанні на основі позитивного досвіду нашої культурної спадщини – пісні, традиції, ремесла, обрядів, символіки. Питання соціалізації, виховання молодого покоління на основі народної традиції, дозволяє накопичувати народну мудрість, зберігати й примножувати її через мистецтво та спільну

творчу діяльність. Так, у процесі освітньої діяльності можна реалізувати проекти пов'язані з державністю українців – вивченням державних символів, традиційних символів влади. Прикметними є проекти, що стосуються національних оберегів – вишиванок, які є для кожного з нас берегинями сім'ї, символами щасливої долі, здоров'я, єднання родини. Важливими для розвитку мислення, мовлення й ідентичності молодого покоління є проекти лінгвістичного спрямування, пов'язані із засвоєнням власне української лексики. Сучасні діти майже не обізнані з такими традиційними поняттями, як: хата, стріха, сволок, долівка, мисник, полумисок, глечик, піч, чавун, рогач. Між тим, вивчення таких слів, розуміння їх значень наближує дитину до родової пам'яті, спонукає до вивчення історії свого народу. Незаперечно цікавими для молодшого шкільного віку є й музейні куточки у школі, де зібрано старовинні предмети побуту, вивчаються традиції та звичаї, календарно-обрядова поезія [5].

Важливою умовою є ознайомлення учнів із видатними людьми міста, району, області. Тому слід проводити зустрічі із цікавими людьми, видатними постатями, які є гордістю рідного краю, України. Пріоритетну роль доцільно відводити активним методам, застосування яких ґрунтується на демократичному стилі взаємодії, сприяє формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. До таких методів відносять:

- соціально-проектну діяльність,
- ситуаційно-рольові ігри,
- соціограму,
- метод відкритої трибуни,
- соціально-психологічні тренінги,
- інтелектуальні аукціони,
- ігри-драматизації, створення проблемних ситуацій та ситуацій успіху,
- аналіз конфліктів та моделей стилів поведінки [1].

Серед практичних прикладів реалізації національно-патріотичного виховання слід виокремити такі форми роботи:

1. Проекти із дослідження історії, культури, природи свого рідного краю, створення презентацій, доповідей, малюнків, які презентують.

2. Тематичні дні та свята: організація днів вишиванки, конкурсів патріотичної пісні, читання віршів про Україну, що сприяє вихованню патріотичних почуттів.

3. Екскурсії та поїздки: відвідування музеїв, пам'ятників, історичних місць, що допомагає дітям на практиці пізнавати свою історію та культуру.

4. Співпраця з ветеранами та громадськими діячами: запрошення гостей, які можуть поділитися своїм досвідом та знаннями про історію України.

5. Проектна діяльність учнів на уроках. Для організації проектною діяльністю в рамках формування національно-патріотичного виховання молодших школярів важливо створити інтегрований план, який відповідає цілям Концепції «Нова українська школа» [4].

Важливо пам'ятати про специфічні виховні (активні методи), які ґрунтуються на діалогізації, демократичному стилі взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини, сприяють формуванню критичного системного мислення, ініціативності, творчості. З-поміж них науковці виокремлюють Storytelling, колективне генерування ідей (аналог невдалого перекладу «мозкового штурму»), шість кольорових капелюшків мислення, тренінг аксіологічний, етичні тренінги, проектну діяльність, рольові, ділові, рефлексійні, організаційно-комунікаційні ігри, взаємонавчання, метод відкритої трибуни, круглий стіл, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, метод аналізу соціальних ситуацій морально-етичного характеру, створення проблемних ситуацій, ситуацій успіху, аналіз конфліктів, моделей, стилів поведінки, демократичний діалог, виступ, дискусія, диспут, вебінар, прес-конференція, інтернет-конференція, громадські слухання, інтернет-технології, методики колективних творчих справ тощо [1].

Увагу в освітньому процесі необхідно приділити формуванню в учнів адекватного образу України і здатності протистояти фейкам. Здобувачі освіти мають залишатися емоційно стійкими, зберігати холодну голову, не панікувати, стабілізувати своє оточення, дотримуватися здорової поведінкової моделі тощо. Стабілізація в умовах війни передбачає орієнтування в інформаційному полі, вибір достовірних перевірених джерел, ретельний добір і перевірку інформації. Протидія інформаційним загрозам спонукає більше уваги приділяти ознайомленню учнів з основними підходами до добору й висвітлення інформації, розвитку системного критичного мислення, вентиляванню

емоцій, стабілізації емоційного стану, поповненню інтелектуальних, життєвих, фізичних та емоційних ресурсів [1].

Російсько-українська війна різко змінила парадигму й орбіту національно-патріотичного виховання – від словесно-споглядально-абстрактного до активного, дієвого, співпричетного. Важливою є інтеграція національно-патріотичного виховання в освітній процес та позашкільну діяльність, активізація участі молоді у громадському житті, розвиток волонтерства та використання сучасних технологій. Це пріоритетний напрям усієї навчально-виховної роботи – під час уроків і поза ними. Його реалізація повинна бути систематичною, цілеспрямованою і наполегливою.

Надзвичайні випробування актуалізували питання вдосконалення національно-патріотичного виховання на всіх рівнях. Отже, сучасні виклики загострили необхідність переосмислення суспільством і науково-педагогічною спільнотою проблеми патріотизму та розбудови системи національно-патріотичного, зокрема, військово-патріотичного виховання в освітніх закладах та інститутах громадянського суспільства [6].

Останні історичні події в Україні, широкий волонтерський рух та громадська активність українців доводять, що національний патріотизм може стати консолідуючою основою української нації та її національною ідеєю. Міцність та єдність української держави на пряму залежить від того, наскільки підростаюче покоління перейматиметься патріотичними почуттями [6].

Отримані результати експериментальних досліджень, проведені Інститутом проблем виховання НАПН України по формуванню українського патріотизму, засвідчили, що визначальною рисою національного патріотизму громадянського спрямування є його дієвість, яка спроможна перетворити національно-патріотичні почуття в конкретні справи та вчинки. Діяльнісний підхід до національно-патріотичного навчання у вихованні підлітків та молоді передбачає включення в діяльність, з одного боку, різноманітних сучасних аспектів патріотичної

роботи, а з іншого – занурення в українські національні традиції, вивчення історії українського народу. Сучасна практика діяльності молодіжних громадських волонтерських організацій, спрямована на збереження цілісності України, допомогу її Збройним Силам як в цілому, так і кожному окремому бійцю, доводить успішність практичного втілення передових педагогічних ідей [6].

Список літератури:

1. Бондаренко Н.В., Косянчук С.В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації [для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.
2. Кладка Є.Л. Національно-патріотичне виховання: пошук ефективних форм і методів.
3. Лавринець Ю.М. Національно-патріотичне виховання молодших школярів в умовах викликів сьогодення. Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Чернігів, 2023.
4. Лісовська К. (2024). Сучасні тенденції формування національно-патріотичного виховання у молодших школярів як вимога концепції «Нова українська школа». Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка., № 42(2), 111–118. <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2024.4214>
5. Петров С. Інноваційні підходи до національно-патріотичного виховання молодших школярів. Студентські ініціативи: теорія і практика початкової освіти. Харків, 2024. 58 с.
6. Рязанцев Є.Є., Сук Л.Е. Національно-патріотичне виховання підлітків в умовах закладу позашкільної освіти. Київ, 2022.
7. Хамідрак Х. Сучасні підходи до формування громадянсько-патріотичного виховання школярів.

МЕТОДОЛОГІЯ ЗДІЙСНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ТА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ТЕРНОПІЛЬСЬКОМУ ОБЛАСНОМУ КОМУНАЛЬНОМУ ЦЕНТРІ ТУРИЗМУ, КРАЄЗНАВСТВА, СПОРТУ ТА ЕКСКУРСІЙ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

*Пшенична Оксана Григорівна,
директор Тернопільського
обласного комунального центру туризму, краєзнавства,
спорту та екскурсій учнівської молоді*

На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза денаціоналізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей.

Під час реформування освіти та реалізації освітньої політики питання патріотичного виховання знаходиться в системі пріоритетів. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації. Важливо, щоб кожен навчальний заклад став для дитини осередком становлення громадянина-патріота України, готового брати на себе відповідальність, самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єдності української політичної нації та встановленню громадянського миру й злагоди.

Формуються єдині стандарти щодо засобів, форм і методів національно-патріотичного виховання, визначається мета і завдання

національно-патріотичного виховання дітей та молоді:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України, формування національної свідомості, людської гідності, любові до родини, свого народу;

- виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;

- підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника Вітчизни, героя, належне поцінування героїчної боротьби українського народу за незалежність, територіальну цілісність та державний суверенітет України;

- пошанування історичних постатей – носіїв національного ідеалу, історичних подій та звичаїв українського народу;

- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;

- сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;

- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;

- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;

- усвідомлення національної самобутності й національно-культурної ідентичності, культивування кращих рис української

ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;

- формування мовленнєвої культури;
- спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму.

Проблема, над якою працює слухач, – національно-патріотичне виховання та формування громадянської компетентності в умовах закладу позашкільної освіти.

Мета роботи – довести значущість позашкільної освіти загалом і туристсько-краєзнавчої та військово-патріотичної роботи, зокрема в питанні формування та розвитку патріотичних почуттів у підростаючого покоління, а також розкрити деякі основні форми патріотично-виховної роботи, які використовуються в роботі закладу позашкільної освіти.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел, нормативних актів, мережі Internet, опис досвіду закладу позашкільної освіти з національно-патріотичного виховання.

Патріотизм — це відчуття гордості за свою Вітчизну, її історію, звершення. Патріотизм як піднесене відчуття, незамінна цінність і джерело, найважливіший мотив соціальної значущої діяльності, найповніше виявляється в особі, соціальній групі, що досягла вищого рівня духовно-етичного і культурного розвитку. Дійсний, духовний в своїй основі патріотизм припускає безкорисливе, беззавітне аж до самопожертвування служіння Вітчизні. Здійснення патріотичного виховання ґрунтується на сукупності принципів, які відображають загальні закономірності і принципи виховного процесу:

- обумовленість патріотичного виховання розвитком суспільства і подіями, що відбуваються в нім;
- обумовленість змісту, форм і методів, засобів і прийомів патріотичного виховання віковими і індивідуальними особливостями здобувачів освіти;
- інтеграція патріотичного виховання з іншими напрямками виховної роботи;
- опора на нові концепції організації і здійснення освітнього процесу і на нове розуміння основних педагогічних понять;
- координація взаємодії школи, сім'ї і громадськості в системі патріотичного виховання.

Патріотичне виховання повинне гармонійно поєднуватися із залученням здобувачів освіти до кращих досягнень світової цивілізації. Дана система повинна сприяти виробленню прихильності до своєї національної спадщини і усвідомленню її ролі і місця в світовому духовному розвитку, також пошані і толерантності до всіх інших систем і традицій. Тільки глибока і усвідомлена любов до своєї спадщини спонукає людину з повагою відноситися до відчуттів інших.

Війна поставила перед закладами освіти Тернопільської області нові виклики та завдання. В умовах збройної агресії російської федерації освітяни продовжують активно працювати, організовуючи освітній процес, виховання, розвиток творчих здібностей здобувачів освіти, забезпечуючи їх змістовне дозвілля та психологічну підтримку.

Крім цього, педагоги не тільки тримають освітянський «фронт», а й з перших днів війни активно займаються волонтерством, організовують різноманітні благодійні заходи, перераховують кошти на потреби ЗСУ, БО «Повернись живим», надають адресну допомогу. Двоє наших колег боронять Батьківщину в лавах Збройних Сил України, стають прикладом мужності для своїх вихованців.

Працівники ТОКЦТКСЕУМ беруть участь у плетінні маскувальних сіток, залучаються до роботи в логістичних центрах для розвантаження та завантаження гуманітарної допомоги для регіонів, які потребують.

Протягом року залучаються на постійній основі до проведення заходів з національно-патріотичного виховання молоді різні державні та соціальні інституції, у тому числі ветеранські, громадські організацій, запрошуються до обговорення проблем патріотичного виховання молоді відомі вчені, державні і громадські діячі, представники культури і мистецтва, педагоги, ветерани війни, лідери громадських організацій.

Список використаних джерел

1. Апраксина О.А. Позакласна робота в школі, К., Освіта 2007. – 130 с.
2. Арчажникова Л.Г. Теорія і методика виховання. Програма для вищих педагогічних учбових закладів. — Ужгород, 1991. – 309 с.

3. Губко О.Т., Руденко Ю.Д., Кузь В.Г. Українська козацька педагогіка і духовність. — Умань, 2005 .
4. Актуальні завдання громадянської освіти в Україні [Електронний ресурс]: резолюція науково-практичної конференції на тему: «Формування громадянських цінностей учнівської молоді засобами суспільних дисциплін». – Режим доступу: www.novadoba.org.ua.
5. Бех І. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Бех, К. Чорна. – Світ виховання. – 2007. – № 1. – С. 23–34.
6. Ващенко Г.Г. Виховний ідеал / Григорій Ващенко. – Полтава, 1994. – С. 174–181.
7. Виховуємо людину і громадянина: навч.-метод. посіб.. – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2006. – 127 с.
8. Вчимося обирати: Інформаційно-методичні матеріали на допомогу вчителю. – Львів: НВФ «Українські технології», 2006. – 124 с.
9. Гнатюк В.М. Управління системою національного виховання учнів загальноосвітньої школи: методичний посібник. – Київ, «Оріяни», 1998.
10. Громадянин – Держава – Громадянське виховання. Антологія / Упорядники М.А. Рогозін, О.В. Сухомлинська. – Донецьк, 2001. – С.213.